

תוספות על מסכת תמיד פרק ראשון דף כ"ה ע"ב בשלשה מקומות כו'.

איכא דוכתי טובא דדייק הגמרא מניינא למה לי ורובם מייתי להו בריש מסכת כריתות ואיכא דוכתי טובא דלא דייק הגמרא מניינא למה לי. ונראה לי דכל מניינא שיש לו סמך מן התורה כי הכא מדפריך הגמרא לקמן מנלן מן הפסוק דבעינן שומרים בשלשה מקומות דילמא כולהו בחד מקום לחוד ויליף להו מקרא לא שייך למידק מניינא למה לי ובריש כריתות הארכתי גבי מניינא למה לי.

ומיהו איכא למידק למה איכא דוכתי טובא דתני המנין ברישא והדר תני הענין כמו בכאן ובפ"ק דר"ה ארבעה ראשי שנים ובפ"ק דבבא קמא ארבעה אבות נזיקין ובפ"ק דיומא ז' ימים לפני יוה"כ וכהנה רבות ואיכא דוכתי טובא דתני הענין ברישא והדר תני המנין כמו בפ"ק דקדושין האשה נקנית בשלש דרכים ובפ"ק דפסחים שואלין ודורשין בהלכות פסח לפני הפסח ל' יום ובפ"ק דע"א לפני אידיהן של ע"א שלשה ימים וכתבו התוספות בריש קדושין שבכל מקום שונה התנא לשון הרהוט לו בפה ובעל הליכות כתב הטעם שאין התנא מדקדק להשוות לשונו בכל המקומות כדי לאשמועין דליכא בהא מילתא משום ותבחר לשון ערומים וכל תנא דתני כדבעי שפיר דמי דליכא קפידא במילתא כמו שכתב הר"ן זה הטעם בריש נדרים לענין הא דקאמר שם בגמ' דהתנא לא דייק להי מפרש ברישא דזמנין מפרש ברישא ההוא דפתח ביה וזמנין מפרש ברישא ההוא דסליק מיניה ואע"ג דבריית מסכת נזיר מסיק הגמרא דהתנא דייק להי מפרש ברישא והא דזמנין מפרש ברישא ההוא דפתח ביה וזמנין מפרש ברישא כו' בכולהו איכא טעמי כדמפרש שם הגמרא מ"מ בהא דזמנין תני המנין ברישא וזמנין תני הענין ברישא ודאי הטעם כדאמרן דבא לאשמועין דליכא בהא מילתא משום ותבחר לשון ערומים: הכהנים שומרים בבית המקדש כו'.

פירש המפרש ובגמרא נפקא לן מקרא דבית המקדש צריך שימור דאי לא נפקא לן מקרא הוה אמינא דלא צריך שומרים דאין עניות במקום עשירות ואי גנבי כלי מקדש יקנו אחרים כו'. ואני אומר זה לא היה ולא נברא דהא דפריך הגמרא מנה"מ אי אפשר לפרש כמו שעלה על דעתו דפריך מנה"מ דבית המקדש צריך שימור וזה מכמה טעמים חדא דא"כ הוה קא מתמה הגמרא מנה"מ והא קרא כתיב כדקמתמה הגמרא בכל מקום דפריך מנה"מ על דבר דכתיב ביה קרא מפורש דהא הכא נמי מקרא מלא כתוב דבית המקדש צריך שימור ולא במקום אחד בלבד אלא בשני מקומות כדכתיב ושמרו את משמרת אהל מועד והוא מצות עשה וכתביב נמי ושמרתם את משמרת הקדש ולשון שמירה אזהרה היא דאם בטלו השמירה עברו בלא תעשה כמו שאמרו בהדיא במכילתא ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין ת"ל ושמרתם את משמרת הקדש כו' וכך הם דברי הרמב"ם והראב"ד ושאר המחברים במנין המצות עשה ולא תעשה ואם כן היאך אסתפק להו מעיקרא מנלן מן הפסוק דבית המקדש צריך שימור דהא כתיב ביה קרא מפורש כמו שנתבאר וכבר מצינו נמי להראשונים ז"ל שכתבו בשם רבינו האי גאון ז"ל במסכת שבת אהיה דריש פרק הזורק הוצאה גופא היכא כתיבא כו' וז"ל לא גרסינן היכא כתיבא וטעות הוא דמעיקרא לא אסתפק להו דהא כתיב ביה קרא מפורש אל יצא איש ממקומו אלא מנלן דהויה מלאכה כו' ע"כ.

ועוד דא"כ מאי משני אביי לקמן אמר קרא והחונים לפני המשכן קדמה וגו' דהא בקרא זה לא אשכחן אזהרה כלל דבית המקדש צריך שימור רק שכתוב בו סדר ואופן השמירה וא"כ י"ל שאין חיוב כלל לשימור בית המקדש רק שבא הכתוב לאורויי סדר ואופן שמירה אם רוצים לשימור ולכן הוכרח במכילתא למילף דבית המקדש צריך שימור מקראי אחרוני שהבאתי לעיל ואמאי פריך הגמ' לקמן על תירוץ אביי אמרי אין שימור בעלמא אשכחן כו' עדיפא מינה ה"ל למיפרך הלא לא משני כלל על מה שהקשה מנה"מ ועדיין הקושיא מנה"מ במקומה עומדת אפילו אחר כל התירוצים דקאמר לקמן בגמרא והא ודאי דמעיקרא נמי לא אסתפק להו דהך שמירה אינה מחמת פחד לסטים גנבים אלא מפני שהוא כבוד וגדולה לבית שלא יהא בלא שומרים כי אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים לפלטרין שאין עליו שומרים כמו שאמרו בספרי זוטא פרשת קרח על פסוק וזר לא יקרב הלכך בעל כרחך צריך אתה לפרש הא דפריך הגמרא מנה"מ לא פריך אלא על סדר ואופן השמירה דקתני המשנה דבעינן ג' שומרים בג' מקומות פריך מנה"מ דלמא בחד שומר סגי ואת"ל דבעינן ג' שומרים דלמא כולהו בחד מקום לחוד ומה שכתוב לקמן בגמרא שלפנינו אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דבעי כהנים שימור טעות דלוג סופר יש שם וצריך להיות דבעי ג' כהנים שימור כמו שכתוב בספרים המדוייקים והמפרש גופיה פירש לקמן בגמרא מנא הני מילי כלומר מנלן מן הפסוק דבעינן שלשה שומרים ולא פירש מנא הני מילי דבית המקדש צריך שימור ואולי חזר בו מכח הטעמים שפירשתי.

ועוד פירש המפרש שצריך לבית המקדש שיהיו שומרים יום ולילה וגם זה לא היה ולא נברא לפי שאין מצות שמירה זו אלא דוקא בלילה אבל לא ביום וכן כתבו בהדיא הרמב"ם וסמ"ג ור"ש ור"ע מברטנורה ז"ל בריש מדות ומיהו קשה לי על המכילתא שהבאתי ועל הגמרא דידן דהא כל הני קראי במשכן ואהל מועד שהיה במדבר כתיב בבית עולמים מנלן ואי אפשר לומר דמשכן ומקדש גמרינן מהדדי דהא כה"ג ממש פריך הגמרא ביומא בפרק טרף בקלפי גבי וכל אדם לא יהיה באהל מועד ובפרק הוציאו לו גבי מעלה עשן ובפרק שני שעירי גבי מדב' המדבר' ומצריך קרא להשוות מקדש למשכן וכן בסוטה פרק היה מביא גבי עפר סוטה ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן פריך הגמרא שילה ובית עולמים מנין ומצריך התם קרא לרבות שילה ובית עולמים וכן בפ"ב דשבועות אמרינן מכדי משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן תרי קראי למה לי נכתוב או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן ומקדש למה לי כו' ש"מ בהדיא דאע"ג דמקדש איקרי משכן לא גמרי מהדדי אי לאו דכתיב קראי יתירי ושמא י"ל דקים להו שיש אהל מועד מיותר לכך צריך להשוות מקדש למשכן וכה"ג תירצו התוספות בריש עירובין גבי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהם פתוחין ולא בזמן שהם נעולין והא כי כתיב האי במשכן כתיב אשכחן מקדש דאיקרי משכן משמע דמשכן ומקדש גמרינן מהדדי וכן בפ"ק דחולין גבי לויים בשנים קאמר יכול אף שילה ובית עולמים כך ת"ל לעבוד עבודה וגו' אלמא אי לאו קרא הוה גמרינן מהדדי וזה סותר לכל הני גמרות שהבאתי ותירצו דשמא קים ליה לגמרא שיש אהל מועד מיותר לכך להשוות מקדש למשכן ועוד י"ל כמו שפירש רבינו חיים כהן בפרק ב' דשבועות דדבר שאינו

תלוי בקדושת מקום כההיא דעירובין ודחולין התם סגי בחד קרא לשניהם אבל בשבועות דתלוי בקדושת מקום לא גמרינן מהדדי מטעמא דמפרש רבי אלעזר התם וכן בכל הני דיומא שהבאתי דנעשין בפנים הוי תלוי בקדושת מקום ושילוח שעיר המדברה בא מכלל חבירו שנעשה בפנים וכן ההיא דסוטה דצריך קרקע המשכן ע"כ ולפי ששמירת המשכן והמקדש נמי אינו תלוי בקדושת מקום כמו ההיא דעירובין ודחולין הלכך לא צריך קרא להשוות מקדש משכן.

כן נ"ל: בית הניצוץ. פירש המפרש לא שמעתי בו טעם למה נקרא כן ולי נראה ליתן בו טעם נכון לפי שלא היו מסיקין בו מדורות גדולות כמו בבית המוקד שהיה שם תמיד אש גדול להתחמם שם הכהנים שהיו הולכים יחפים על רצפת העזרה שהיא של שיש דבעינן שלא יהא דבר חוצץ בינו לרצפה כדפרש"י בפ"ק דיומא גבי ואחת לשכת בית המוקד כו'.

וכן פרש"י בפ"ק דשבת במשנה ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד כו' או כמו שפירש הרמב"ם ז"ל שם שהיו מסיקין בו מדורות גדולות ליקח משם אש לצורך המזבח שמצוה להביא מן ההדיוט וכן פירשו התוספות בפ"ק דיומא בשם רבינו חננאל ז"ל ולכל הפירושים איכא למימר דלפיכך נקרא בית המוקד על שם שהיה שם תמיד אש גדול אבל בבית הניצוץ לא היה שם אש רק לקיום האש שאם יכבה האש מן המערכה העשויה בפני עצמה לכך לקיום האש כדאיתא בסוף פרק טרף בקלפי אז יקחו מן בית הניצוץ ולכך לא היה צורך להיות מוקד גדול בבית הניצוץ רק אש קטן הואיל שהיה מערכה בפני עצמה לקיום האש וכ"ש לפי פירוש ר"ח והרמב"ם שהבאתי שגם בבית המוקד היה אש גדול לקיום האש ושלשתן היו צריכות לקיום האש שאם יכבה האש מבית המוקד ומבית הניצוץ יקחו מן המערכה העשויה בפני עצמה לכך לפיכך נקרא בית הניצוץ לערך בית המוקד גדול על שם שהיה שם אש קטן כעין ניצוץ של אש.

כן נראה לי: והרובין שומרינן שם. פירש המפרש לפי שעדיין לא הגיעו לעשות עבודה ואין יכולין לעשותה עבדינן להו שומרים שאותן שיכולין לעבוד אינן רוצים לשמור ועוד הואיל ויכולין לעבוד אין אנו מניחין אותן לשמור כו'.

וקשה לי על פירושו טובא חזא שהרי אהרן ושני בניו היו יכולין לעבוד ואפילו הכי היו שומרים במשכן א"כ אמאי אין אנו מניחין אותן שיכולין לעבוד לשמור אף במקדש שהרי לא ילפינן שמירת המקדש בשלשה מקומות אלא משמירת אהרן ושני בניו במשכן ועוד משמע מתוך פירושו שגם בבית המוקד היו השומרים דוקא הרובין ולא הפרחי כהונה הואיל שהם הגיעו לעשות עבודה וכן משמע בהדיא מדברי המפרש לקמן בגמרא גבי התם דלא מטו למעבד עבודה קרי להו רובים כו' מדפירש התם גבי שמירה דלא מטו כו' משמע דהכא גבי פרחי כהונה אין בהם שמירה אלא בשביל כך היו ישנים הפרחי כהונה בבית המוקד כדי שיהיו מזומנין למחר לעבודה ביום עבודתן וקשה דא"כ למה נקט התנא שם דלא הוה ליה לומר אלא והרובים שומרים דהוה משמע שהם היו השומרים בכל השלשה מקומות אלא על כרחך מדנקט שם משמע דבא לאשמועינן דוקא שם היו הרובין שומרים לאפוקי בבית המוקד היו השומרים פרחי כהונה וכן כתבו

בהדיא רבינו משה מקוצי בסמ"ג ור"ע מברטנורה ז"ל בפירושו המשנה דפרחי כהונה היו השומרים בבית המוקד וטעמא וראיה לא הגידו לדבריהם.

ונראה לי הטעם דלא היו הפרחי כהונה שומרים לא בבית אבטינס ולא בבית הניצוץ אלא דוקא בבית המוקד כדי שיהיו מזומנים למחר לפיוס לתרום את המזבח כדקתני במשנה הממונה בא ודפק עליהם והם פתחו לו אמר להם מי שטבל יבא ויפס כו' ואותו הפיוס היה בבית המוקד כמו שאפרש לקמן אבל קשה היאך אפשר לומר דהפרחי כהונה היו השומרים בבית המוקד דהא המשנה קתני בסמוך לא היו ישנים בבגדי קדש אלא היו פושטין כו' ומתכסים בכסות עצמן משמע בהדיא דבכסות עצמן מיהו היו ישנים והלא תנן במדות ומייתי לקמן בפרקין איש הר הבית היה מחזור על כל משמר ומשמר כו' אלמא שהשומרים לא היו ישנים כלל כל הלילה.

ואי אפשר לומר דהאי לא היו ישנים בבגדי קדש כו' לא קאי אלא דוקא אזקני בית אב אבל הפרחי כהונה לא היו ישנים כלל דהא ליתא מכמה טעמים. חדא דא"כ אין סדר במשנה דהוה ליה לומר לא היו ישנים כו' קודם פרחי כהונה איש כסותו בארץ ועוד מדקתני בסיפא הממונה בא ודופק עליהם כו' מדקאמר עליהם סתם משמע לכל אותן הנזכרין לעיל שהיו בבית המוקד דהיינו זקני בית אב וגם פרחי כהונה ועוד מדאמר להם מי שטבל יבא ויפס והאי ודאי דלא לזקני בית אב לחוד אמר מי שטבל יבא ויפס אלא גם לפרחי כהונה שהיו בבית המוקד ועוד שהרי כתב הרמב"ם ז"ל בהדיא בסוף הלכות בית הבחירה וז"ל לא היו הכהנים השומרים ישנים בבגדי כהונה אלא מקפלין אותן כו' עד ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ כדרך כל שומרי חצרות המלכים שאינם ישנים על המטות עכ"ל.

ואי אפשר לפרש דקתני המשנה שהיו ישנים בכסות עצמן על הארץ לאו דוקא ישנים אלא שוכבים מפני שלא היו יכולין לעמוד על רגליהם כל הלילה לשמור ולפיכך היו שוכבין דהא ליתא דהא ביומא ריש פרק בראשונה אמרינן דלכך לא הוה פייס בראשונה בתרומת הדשן משום דסבור כיון דאיכא אונס שינה לא אתו כו' ש"מ בהדיא שהיו ישנים ממש וכן כתבו התוספות בהדיא בזבחים פרק שני גבי מיתבי ראווה אחיו הכהנים כו'.

לכן נראה בעיני דזמן קבוע היה להם לישן בלילה ואם מצאו הממונה שישן יותר חובטו במקל ושרף בגדיו אם לא שעמד תחלה ואמר שלום עליך ומשמר אחד היה ישן ומשמר שני היה ניעור ושומר כדרך כל שומרי חצרות המלכים וכן דייק לשון המשנה דמדות שהבאתי דקתני קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרו מדנקט על משמרו משמע שאינו נלקה אלא על שישן על משמרתו אבל בלא משמרו היה ישן בהיתר דאם לא כן על משמרו למה לי והשומרים היו מתחלפין על פי משמרות עד שיגמרו כ"ד משמרות וחוזרין חלילה כמו בשאר עבודות והשתא לא קשיא מידי.

כן נראה לי: וזקני בית אב ישנים שם. פירש ר"ע מברטנורה ז"ל על הרובדין היו ישנים ולא דק שהרי בגמרא קאמר רובדין מאי נינהו גזרא דאצטבתא דסלקי בהו לאצטבתא הרי בהדיא משמע שלא על הרובדין היו ישנים אלא באצטבתא ועוד דא"כ היה לו לומר ישנים על גביהן ומדקאמר שם משמע דלא קאי ארובדין אלא בתוך כניסת החומה היו ישנים וכן פ' המפרש ובמקום חול היו ישנים ולא במקום קדש דבית המוקד היה בנוי

חציו בקדש וחציו בחול וראשי פספסין קנים היו מפסיקין בין קדש לחול כדי שיזהרו הכהנים שלא ינהגו במקום קדש מנהג חול כדאיתא ביומא ומה שכהן גדול היה ישן בלשכת פרהדרין ז' ימים לפני יום הכפורים אע"ג שהיתה בנויה בקדש היינו משום שהיתה פתוחה לחול וא"כ הוה תוכה חול דאי לאו הכי הא אין ישיבה בעזרה וכל שכן שאין ישנים בה: ומפתחות העזרה בידם.

תימה דהא תנא בתוספתא דשקלים פ"ב גבי אין פוחתין משלשה גזברין ומשבעה אמרכלין כו' מה היו עושין אלו שבעה אמרכלין שבעה מפתחות העזרה היו בידם רצה אחד מהם לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כולם ויפתחו כו' ונראה לי דהתם איירי במפתחות העזרה של חדרים שהיה בהן ממון ההקדש והכי דייק הסיפא דקתני והגזברין נכנסין אחריהן ומוציאין מה שהם צריכין והתם מפרש מה היו עושין אלו שלשה גזברין ואמר שהם מתעסקין בממון ההקדש והם פודין הערכין והחרמים וההקדשות ומעשר שני וכל מלאכת הקדש והכא איירי במפתחות העזרה של שאר חדרים שלא היה בהן ממון ההקדש כיאם צרכי העבודה: איש כסותו בארץ.

נראה לי דלא גרסינן כסותו אלא כסתו מלשון כר וכסת ומכאן מביאין התוספות ראייה בע"א בפרק השוכר את הפועל דכסת הוא המצע קטן שקורין קישין שנותן האדם תחת ראשו וכר הוא המצע גדול שכל גופו של אדם שוכב עליו והעולם טועה שאומר לקטן כר ולגדול כסת ואני שמעתי ולא אבין מנא להו דהאי איש כסותו בארץ ר"ל שהיו נותנין איש כסותו בארץ תחת ראשו למראשותיו דילמא פירושו שהיו שוטחין איש כסותו בארץ תחת כל גופו ושכב עליו וכן משמע קצת לקמן בגמרא.

ומה שכתבו שהעולם טועה שאומר לקטן כר כו' נראה לי שהעולם סומכין על הרמב"ם ז"ל שפירש כן בהדיא בסוף פ' במה טומנין במשנה ונותן לתחת הכר או תחת הכסת ונגרר אחריו ר"ע מברטנורה ז"ל שם בפירוש המשנה ובפרק י"ו ובפרק עשרים דכלים ומיהו בעל הערוך פירש כדברי התוספות והביא ראייה מפרק השולח אמרה ליה ברתייה לריש לקיש לא בעי מידי למזגא אמר לה בתי כרסי כרי וגם התוספות הביאו ראייה זו והביאו עוד ראיות אחרות מהא דתנן בפרק כ"ח מכלים כר שעשאו סדין וכסת עשאו מטפחת אלמא דבר גדול מכסת ומהא דגרסינן בפרק בתרא דעירובין ונעשית כר לבעלה ור"ע מברטנורה ז"ל גופיה בפ"י דמסכת מקואות פירש כדברי התוספות והערוך: דף כ"ו ובית הכסא של כבוד.

נראה לי שמפני כך היה שם בית הכסא כדי שיטיל מים קודם טבילה דתנן בפרק ה' דמקואות ומייתי לה בפ"ק דחולין בעל קרי שטבל ולא הטיל את המים כשיטיל את המים טמא רבי יוסי אומר בחולה ובזקן טמא בילד ובבריא טהור: ירד וטבל כו'. פירש המפרש והא דתנן במסכת מגילה לא מזין ולא טובלין אלא ביום היינו בחייבי טבילה שצריכין ספירה כמו טמא מת או זב או מצורע כו'.

נראה דהקושיא מעיקרא ליתא לפי מה שפירשו התוספות שם במסכת מגילה וביבמות פרק החולץ דהא דתנן לא טובלין ולא מזין אלא ביום לא איירי כלל בטבילת אדם עצמו מפני דהיא ודאי כשרה בלילה אלא מיירי בטבילת אזור שאינה כשרה אלא דוקא ביום ולהכי נקט טובלין ואח"כ מזין וזה מוכרח דאל"כ קשה הלא תנן בסוף מסכת פרה אין

טובלין האזוב בלילה ומזין ביום אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזין עליו ביום כו' וכן משמע בירושלמי דמגילה דאמר וטבל והזה מה הזאה ביום אף טבילה ביום כו' וכן פירש ר"ש בסוף מסכת פרה ואפילו לפי פרש"י ור"ת שפירשו המשנה דמגילה דמיירי בטבילת אדם עצמו אין שום מקום לקושיא זו מפני דכתיב ביה קרא מפורש גבי בעל קרי דרשאי לטבול בלילה שנאמר והיה לפנות ערב ירחץ במים: בא וישב לו אצל אחיו הכהנים כו'.

פירש המפרש אע"ג דעדיין אינו טהור עד שיעריב שמשו דהא טבול יום הוא י"ל דחכמים לא הטריחוהו ללכת ולצאת משם הואיל ולילה הוא כו'. משמע מתוך פירושו דביום מיהא אסור לו מדרבנן לישב שם וקשה דא"כ למה פירש אח"כ על יוצא והולך לו דהואיל ולא יעשה עבודה מה יעשה לשם א"נ אגב חביבותא איקרי ועביד עבודה כו' משמע דלולי שיש לחוש אגב חביבותא איקרי ועביד עבודה מותר לו לישב שם דאל"כ למה הוצרך לכל הני טעמי תיפוק ליה שחייב לצאת ביום משום דטבול יום אסור במחנה לויא אם כן יש סתירה מדידיה אדידיה אמנם לי נראה דהקושיא מעיקרא ליתא מכמה טעמים חדא דהא אפילו ביום מותר לו לישב שם מפני שלא גזרו רבנן אלא שלא יכנס אבל אם הוא כבר שם ונטמא בפנים לא גזרו עליו שיצא כיון דמדאורייתא שרי לכנס שם כמו שכתבו התוספות בהדיא בפ"ק דיבמות ובפסחים פרק כל הפסולין בשם ר"ת ודקדק כן מהכא ומהא דאמרינן בפרק הנשרפין כהן ששימש בטומאה אחיו הכהנים מביאין אותו חוץ לעזרה ומפצחין את מוחו בגזרין משמע דאין מוציאין אותו אלא חוץ לעזרה שהיא מחנה שכינה וממיתין אותו בעזרת נשים כיון שכבר היה שם ועוד דהא כבר כתבו התוספות שם בשם ר"י דהא דאמרו טבול יום אל יכנס למחנה לויא לא בכל מחנה לויא דמפתח הר הבית עד שער ניקנור קאמר דהא בתוספתא ובספרי ובריש מסכת כלים משמע דשרי בכולהו חוץ מבעזרת נשים ואפילו טבול יום דזבין וזבות אלא בעזרת נשים דסמוך למחצה שכינה קאמר ואע"ג דהכא קאמר בא וישב לו אצל אחיו הכהנים שהיו בבית המוקד ואין לך סמוך למחנה שכינה יותר מבית המוקד שחציה בקדש וחציה בחול מ"מ בעזרת נשים החמירו יותר מבשאר מקומות אע"פ שסמוכים ממש למחנה שכינה לפי שהוא מקום כניסה ויציאה לכל אדם יותר משאר מקומות שדרך שם נכנסין לעזרת ישראל דרך שער ניקנור שהוא שער האיתון המשמש כניסה ויציאה כדתנן במדות וכן כתבו התוספות בשם ר"י בפ"ק דחולין בדבור המתחיל שמא נגע בבשר כו' וז"ל דלא החמירו לומר טבול יום אל יכנס במחנה לויא אלא בעזרת נשים שהוא מקום כניסה ויציאה אבל בשאר מקומות יכול ליכנס עד סמוך למחנה שכינה ממש ע"כ והא דקתני יוצא והולך לו הוא מאותן טעמים שכתב המפרש שהבאתי.

כנ"ל: משכים וטובל. פירש ר"ע מברטנורה ז"ל משכים וטובל שלא היה אדם נכנס לעזרה לעבוד עבודה אפילו טהור עד שהוא טובל כו'.

לאו דוקא לעבוד עבודה אלא אפילו בלא עבודה רק שנכנס לעזרה כדאיתא בהדיא בירושלמי דיומא בפרק אמר להם הממונה על המשנה דקתני אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול לא סוף דבר לעבודה אלא אפילו שלא לעבודה וכן מוכח שם בגמרא דידן אלא ר"ע נקט לשון המשנה דיומא שהבאתי כיון דבאמת איירי

הכא שנכנס לעזרה לעבוד עבודה דהיינו לתרום את המזבח: וכי באיזו שעה הממונה בא כו'.

פירש המפרש שואל ואח"כ משיב כלומר אנכי מפרש לך לא כל העתים שוות כו' וצריך פירוש לפירושו כלומר מי איכא זמן קבוע לביאת הממונה דאמרת שהיה משכים וטובל קודם ביאת הממונה אלא ודאי לא היה זמן קבוע לביאתו שלא כל העתים שוות כו' והלכך מי שהיה רוצה לתרום היה משכים כל מה שהיה יכול: מקריאת הגבר.

פירש המפרש קריאת התרנגול ואינו מוכרח כי יש מפרשים דהיינו קריאת כהן ששמו גביני שהיה מכריז בכל בקר קודם עלות השחר בבית המקדש עמדו כהנים לעבודתכם כו' ומצינו שני הפירושים בפ"ק דיומא לא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל מאי קריאת הגבר רב אמר קרא גברא רב שילא אמר קרא תרנגולא תניא כוותיה דרב גביני כרוז מהו אומר עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם כו' תניא כוותיה דרב שילא היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו כו': אמר להן מי שטבל יבא ויפייס סדר הפייס ומעשהו מפורש בפ' שני דיומא ומייתי קצת לקמן בפרקין הממונה אומר להן הצביעו ומה הן מוציאים אחת או שתיים ואין מוציאים גודל במקדש ופרש"י הצביעו הוציאו אצבעותיכם כל אחד יראה אצבעו ומקיפין ועומדין בעגולה בא הממונה ונטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן וממנו פייס מתחיל למנות ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין והממונה אומר כל שהמנין כלה בו הוא זוכה ומוציא מפיו מנין מאה או ששים הרבה יותר משהיו שם הכהנים ומתחיל למנות מזה שנטל מעל ראשו המצנפת וסובב והולך ומונה וחוזר חלילה עד סוף המנין ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה וכן לכל הפייסות ואין מוציאים גודל במקדש בגמרא מפרש מפני הרמאין כשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם וימהר המנין לכלות בו והממונה לא יבין לפי שאדם יכול להרחיק הגודל מן האצבע הרבה ונראין כאצבעות שני בני אדם ע"כ.

ומצאתי כתוב בשם הריטב"א שכתב בשם התוספות שהממונה שנטל המצנפת לא היה יודע סך המנין והאומר המנין לא היה יודע ממי נטל המצנפת ע"כ, ועדיין צריכין אנו למודעי לאיזה צד הפייס מהלך אי לימין אי לשמאל ויגעתי ולא מצאתי כלום בגמרא דידן לבד בירושלמי דיומא פרק בראשונה מצאתי דפליגי בזה אמוראי וז"ל כיצד היה הפייס מהלך מימין לשמאל אמר רבי בון בר חייא מן מה דתני מי שזכה בקטורת אמר לזה שעל ימינו אוף את למחתה הדא אמרה לימין הפייס מהלך תלמידי דרבי יונה בשם רבי חילפי הביני לשמאל הפייס מהלך הזוכה זוכה לימין מוטב שיזכה למי שעבר עליו הפייס ב' פעמים מזה שלא עבר עליו הפייס אלא פעם א' בלבד: מנא הני מילי כו'.

מה שיש לדקדק כאן כתבתי לעיל ופירשתי כל הסוגיא: מיהו מתניתין קתני כו'. קצת קשה זה הלשון דהא והלויים בכ"א מקום לא קתני כלל במתניתין במסכתא זו אלא במסכתא אחרת במדות ומייתי לה לקמן בגמרא תנן התם כו' ועיקר הקושיא היא מן והלויים בכ"א מקום א"כ איך יצדק לומר מיהו מתניתין קתני כו'.

ושמא אין זה אלא טעות דלוג סופרים וראוי להיות כתוב במשנה והלויים בעשרים ואחד מקום וכן נראה מדברי המפרש לעיל במשנה מדכתב וז"ל וכ"ד שומרים בכ"ד מקומות נפקא לן בגמרא כו'. כנ"ל: והלויים בכ"א מקום.

היינו בשלשה מקומות שהיו הכהנים שומרים למעלה והלויים שומרים עמהם שם למטה ועוד י"ח מקומות שומרים ליום לבדם כך מצאתי כתוב בפסקי תוספות דמסכת זו ובמסכת מדות. ולי נראה שהוא טעות גדול שהרי משנה שלמה שנינו בריש מדות ומייתי לה לקמן בשלשה מקומות הכהנים שומרים בב"ה בבית אבטינס כו' והלויים בכ"א מקום וקא חשיב להו להני כ"א מקום שהלויים היו שומרים לבדם בין שער ופנה דהר הבית ודעזרה ואחד לשכת הקרבן ואחד לשכת הפרוכת ואחד לאחורי בית הכפורת ופריך הגמרא ורמינהו שבעה שערים היו בעזרה וכו' ומשני תרי מינייהו לא צריכי שימור ופי' המפרש לא צריכי שימור ליום דהא כהנים בשלש שמרי להו ומאי ניהו שער בית המוקד ושער בית הניצוץ וכו' וכ"כ הרמב"ם בסוף הלכות בית הבחירה ש"מ בהדיא שהלויים לא היו שומרים כלל למטה בשלשה מקומות שהיו הכהנים שומרים דא"כ אף אלו תרי מינייהו צריכי שימור ועוד דאם כן היו בין הכל כ"ז מקומות ואנן ילפינן לקמן מקרא שלא היו בין הכל רק כ"ד מקומות דהיינו ג' מקומות שהיו הכהנים שומרים לבדם וכ"א מקום שהיו הלויים שומרים לבדם וכן משמע בהדיא מהא דקאמר לקמן תלתא מינייהו דכהנים וכ"א דלויים ונראה לי דהמשנה דמדות הטעהו דקתני שער הניצוץ כמין אכסדרה היה ועליה בנויה על גבה שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה ועלה על דעתו דשמירת לויים מוסבה על בנין שער הניצוץ ומשם למד דהוא הדין בבית אבטינס ובבית המוקד היו הלויים שומרים למטה אבל כבר נשמר מזה הטעות רבינו שמעיה ז"ל בריש מדות ופירש דשמירת לויים אינה מוסבה על בנין שער הניצוץ אלא קאי על כ"א מקום שהיו הלויים שומרים לבדם וכן פירש המפרש ולאפוקי מהסמ"ג שכתב שהלויים היו שומרים בג' מקומות שהיו הכהנים שומרים והיו נמי שומרים בכ"א מקום לבדם: מסיפיה דקרא שומרים משמרת למשמרת.

פירוש המפרש מגומגם מאד והעיקר כיון דכתיב ג' שמירות בקרא דהיינו שומרים משמרת למשמרת זה הוא רמז לשלש משמרות בג' מקומות: ע"ב איבעיא להו עליות ממש הוו כו'. תימא מאי קא מיבעיא ליה דמאי נפקא מינה מאי דהוה הוה וליכא למימר דרוש וקבל שכר הוא שצריכין אנו לעמוד על האמת ואע"פ שכבר עבר שהרי כה"ג פריך הגמרא בפ"ק דיומא כיצד הלבישן כיצד הלבישן מאי דהוה הוה אלא כיצד מלבישן לעתיד לבא לעתיד לבוא נמי לכשיבואו אהרן ובניו משה יהיה עמהם אלא כיצד מלבישן למיסבר קראי אלמא דדוקא למיסבר קראי דרשינן אע"פ שכבר עבר אבל לקבוע בעיא בגמרא בדבר שאין בו צורך לא אשכחן והכא אין שום צורך בבעיא זו לא לענין לעתיד לבוא שהרי בנין בית העתיד להבנות מפורש ביחזקאל ואיכא נמי למימר לעתיד לבוא יחזקאל יהיה עמהם כדאמרינן בפ"ק דיומא שהבאתי משה יהיה עמהם לענין סדר לבישת בגדים וגם ליכא שום נפקא מינה לענין איסור והיתר וכן קשה בפ"ב דע"א ובפ"ק דתענית דקא מיבעיא להו מרבי עקיבא במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים וכן בפ"ק דסנהדרין איבעיא להו שור סיני בכמה מיגמר שעה מדורות כו' ומיהו התם איכא למימר שמא מיבעיא להו למיסבר קראי אבל הכא אי אפשר לומר דקא מיבעיא

ליה למיסבר קראי שהרי הני עליות שהיו בבית אבטינס ובבית הניצוץ לא כתיבו ולא רמיזו כלל בקרא א"כ קשה למאי נפקא מינה קמיבעיא ליה ובריש פרק ארבע מיתות פריך נמי כה"ג הילכתא למשיחא כיון דליכא נפקותא אלא ליישב לישני דשמעתין ואע"ג דאשכחן בפרק המוכר פירות דבעי חמר חוריין מהו כו' ופרשב"ם דלנסכים בלחוד קמיבעיא ליה ולא לענין קידוש מ"מ אפשר לומר הנ"מ נמי לענין קידוש למצוה מן המובחר.

ואע"ג דבפ"ק דחולין מצינו דבעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ ישראל מהו ופרש"י דרוש וקבל שכר הוא שצריכין אנו לעמוד על האמת ואע"פ שכבר עבר ע"כ. כבר כתב עליו הרא"ש ז"ל בפסקיו וז"ל ולא נהירא לי דדוקא לתיסבר קראי דרשינן אע"פ שכבר עבר אבל לקבוע בעיא בגמרא בדבר שאין בו צורך לא אשכחן כו' והביא ראיה מפ"ק דיומא שהבאתי וכתב ונראה לי דנפקא מינה בבעיא זו לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך כו' ע"ש שהאריך ואין כאן מקומו.

ושמא יש לדחות ולומר דגם כאן איכא למימר דקא מיבעיא ליה למיסבר קראי דהיינו וילוו עליך וישרתוך דפירושו שהכהנים יהיו שומרים למעלה והלויים למטה אבל אין דעתי נוחה בזה וצריך עיון: בעבודתך הכתוב מדבר כו'. אבל בספרי שנינו וישרתוך בעבודתם ומינה מהם גזברים ואמרכלין אתה אומר וישרתוך בעבודתם ומינה מהם גזברים ואמרכלין או ישרתוך בעבודתם ת"ל ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל ועדיין אני אומר וישרתוך בעבודתך וישרתוך בעבודתם שמשמרתך משמע לעבודתך ומשמרת כל האהל משמע לעבודתן ת"ל ואני הנה לקחתי את אחיכם הלויים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתנים לה' לה' הם מסורים ולא לכהנים הא אין עליך לומר אלא כלשון ראשון ישרתוך בעבודתן ומינה מהם גזברין ואמרכלין ואתה ובניך אתך לפני אהל מועד הכהנים מבפנים והלויים מבחוץ אתה אומר כו' או אלו ואלו מבפנים ת"ל ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד כו' ושם אפרש באורך אי"ה: אמר רבי יהודה בזה שנכנסין כו'.

בלא רבי יהודה לא הוה מצי למיפרך מידי משום די"ל דשער הפתוח לעזרה אין צריך שומר כיון שאינו משמש כניסה ויציאה הלכך הוכרח להביא אמר רבי יהודה כו': שבו נכנסין לבלוש העזרה פירוש שהיו נכנסין בכל בקר דרך אותו פשפש לחפש על כל כלי שרת שבעזרה שיהיו כולן במקומן כדתנן לקמן בפרקין נטל את המפתח ופתח את הפשפש כו'.

לבלוש תרגום ויחפש ובלש: אמר אביי דמתקני ומייתי מעיקרא כו'. פירש המפרש קודם שיביאו האבנים בעזרה היו מתוקנות על ידי ברזל ומייתי אבנים גדולות ואבנים דקות כו' עד בו אי אתה בונה גזית אבל אתה בונה גזית בהיכל ובבית קדשי הקדשים.

וקשה לי על פירושו שהרי בפרק עגלה ערופה ת"ר שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגרה א"כ מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו שהיה מתקן מבחוץ ומכניס מבפנים אמר רבי נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש ודברי רבי נחמיה באבני ביתו.

והשתא כיון דרבי אמר נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש למה הניח אביי דברי רבי יהודה ותפס דברי רבי נחמיה לפרש המשנה אליביה. וכבר נזהר מזה רש"י בפירושו במלכים ופירש הפסוק כדברי רבי יהודה וז"ל אבן שלמה מסע נבנה כמו שהסיעוה מן ההר על ידי השמיר כמות שהיא באה משם נתונה בחומות הבנין ולא סתתוה בכלי ברזל ע"כ.

ושמא י"ל משום דהכרעת רבי אינה הכרעה מפני שהיא הכרעה שלישית דלאו הכרעה היא כדאיתא בסוף פ"ק דפסחים ועוד דסתם מכילתא אתיא כרבי נחמיה. ומיהו קשה לי על רבי גופיה למה סתם כאן כנגד הכרעתו.

לכן נראה לי לפרש הא דאמר אביי דמתקני ומייתי מעיקרא היינו דמתקני על ידי שמיר: דף כ"ז התם דלא מטו למעבד עבודה כו'. פירש המפרש כגון פחותים משלש עשרה ולא דק דהא רבי אמר בפ"ק דחולין דאין כהן כשר לעבודה עד שיהא בן עשרים ויליף ליה מקרא ואע"ג דרבנן פליגי עליה ואמרו משיביא שתי שערות כשר לעבודה הא מסקינן התם לחד לישנא והוא עיקר דלא פליגי רבנן עליה אלא בדיעבד אבל לכתחלה מודו רבנן לרבי כדתניא איש מזרעך לדורותם מכאן א"ר אלעזר קטן פסול לעבודה ואפילו תם מאימתי כשר לעבודה משיביא שתי שערות אבל אחיו הכהנים אין מניחין אותו לעבוד עד שיהא בן עשרים לכן נראה לי לפרש התם דלא מטו למעבד עבודה כגון פחותים מעשרים: חמשה על חמשה שערי עזרה.

אי אפשר לפרש עזרה של נשים דהא שם היתה ישיבה לכל אדם כדאיתא בהדיא בפרק אלו נאמרין גבי ופרשת המלך ואם כן היאך אמר לקמן עזרה דאי תמה ובעי למיתב לא מצי יתיב דאמר מר כו' אלא בעזרה של ישראל אי נמי של כהנים קאמר: דאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד לכאורה משמע בפ"ב דזבחים דלא אתי למעוטי אלא דוקא מלכי ישראל אבל לכהנים היתה ישיבה בעזרה מדקאמר שם מה יושב שאוכל אם עבד חילל כו' והיכי אכיל יושב והא אין ישיבה בעזרה וכן משמע ממאי דפריך התם גבי קדוש ידים ורגלים מן הכיור וליתב מיתב ולקדש והא קדוש ידים ורגלים בעזרה הוה ואפ"ה פריך וליתב מיתב ולקדש וגם התרצן אינו מתרץ לו דאסור לישב משום דאין ישיבה בעזרה אלא מדאמר קרא לשרת ושירות מעומד הוא ועוד אי בעית אימא קרא אי בעית אימא סברא דלכהנים היתה ישיבה בעזרה.

קרא שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה' סברא שהרי כל עצמו לא אמר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד אלא מטעם שחלק להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלמה כדפרש"י בסוטה פרק אלו נאמרין וזה הטעם אינו שייך כנגד הכהנים אלא כנגד בני גילו שהם מלכי ישראל.

וגדולה מזאת מצינו בירושלמי דפסחים וביומא שיש אמוראים טובא החולקים על מר ואמרו כי אין ישיבה בעזרה אפילו למלכי בית דוד אלא לכ"ג בלבד שנאמר ועלי הכהן יושב וגו' אבל ויבא דוד וישב לפני ה' פירשוהו שישב עצמו לתפלה אבל לפי האמת אי אפשר לומר כן דאם לכהנים היתה ישיבה בעזרה א"כ מאי מקשה בסוטה פרק אלו נאמרין עומד מכלל דיושב הוא והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד והא התם בכ"ג קיימינן ש"מ בהדיא דאתא למעוטי אפילו כ"ג.

ונראה לי ליישב הא דכתיב ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה' דדוקא בעזרה עצמה אין ישיבה אלא למלכי בית דוד אבל על מזוזת ליכא איסור ועוד י"ל דדוקא מן דוד ואילך אין ישיבה בעזרה אלא כו' והא דאמר בפ"ב דזבחים שהבאתי מה יושב שאוכל כו' צריך לומר כמו שפירשו התוספות בפ"ב דיומא דאיירי שאוכל בקדשים קלים הנאכלין בכל העיר א"נ י"ל היינו טעמא דמותר לישב ולאכול קדשים דבאכילת קדשים כתיב בהו למשחה ולגדולה כדרך שהמלכים אוכלין והיינו מיושב אי נמי דאע"ג דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד הני מילי לדברים דלאו צורך עבודה אבל אכילה צורך עבודה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים כדאיתא ביומא ריש פרק בא לו כ"ג הלכך משרא שרי ואתי שפיר נמי הא דפריך בפ"ב דזבחים גבי קדוש ידים ורגלים מן הכיור שהבאתי וליתב מיתב ולקדש אע"ג דבעזרה הוה הואיל דצורך עבודה הוא שרי.

והשתא אין אנו צריכין לדחוק ולפרש וליתב מיתב ולקדש דלאו ישיבה ממש קאמר משום דאין ישיבה בעזרה אלא ישיבה על ידי סמיכה כדפירשו התוספות התם אלא הוא כפשוטו ישיבה ממש מטעם שפירשתי הואיל דצורך עבודה הוא משרא שרי אבל שמירת הבית דהכא לא חשיב צורך עבודה כיון דשמירת הבית אינה אלא מפני שהוא כבוד וגדולה לבית שלא יהא בלא שומרים כדאיתא בספרי זוטא שהבאתי לעיל בריש מכילתין ולכך אמר שפיר דאי .

תמה ובעי למיתב לא מצוי יתיב: אמר מר חמשה על חמשה שערי עזרה כו'. אין לתמוה דקאמר אמר מר על משנה דכן אשכחן בריש ברכות ובגזיר ובסוף פרק המוכר פירות ובשאר דוכתי אבל הא יש לתמוה למה לא קאמר נמי לעיל מזה אמר מר גבי הא דפריך חמשה על חמשה שערי עזרה כו' מאי שנא הר הבית כו': ורמינהו שבעה שערים היו בעזרה כו'.

קשה בעיני טובא למה לא פריך נמי מהמשנה דשקלים בפ"ז דקתני היכן היו שלש עשרה השתחויות האלו ארבע בצפון וארבע בדרום שלש במזרח ושתים במערב כנגד שלשה עשר שערים ש"מ בהדיא דס"ל דשלשה עשר שערים היו בעזרה. ומיהו בהא יש לתרץ בדוחק דלא פריך מינה משום דדעת יחיד היא דהיינו אבא יוסי בן חנן דאמר כן בפ"ב דמדות והכי איתא שם בירושלמי דשקלים היכן היו השתחוואות וכו' מתניתין דאבא יוסי בן חנן דאמר כנגד י"ג שערים ברם כרבנן שבעה שערים היו בעזרה כו'.

אבל אכתי קשה על רבא דמייתי בסמוך ברייתא דאיכא תנא דאמר תמניא הוו למה לא הביא משנה זו דשקלים שהבאתי למימרא דאיכא נמי תנא דאמר שלשה עשר שערים היו בעזרה. שוב אחר זמן רב שכתבתי זה מצאתי בתוספות בפרק בתרא דכתובות גבי י"ג פרוכות היו במקדש שני ז' כנגד ז' שערים כו' שהביאו סוגיא דהכא והקשו ג"כ ותירצו וז"ל תימה אמאי מייתי רבא הנך תנאי ממתניתין דמדות היה יכול להביא דתנן בשקלים בפרק שני י"ג השתחוואות היו שם אבא יוסי בן חנן אומר כנגד י"ג שערים ועוד תימה דהרי כאן מחלוקת רביעי דעל כרחין להווא תנא דס"ל די"ג שערים היו בעזרה לא מצוי למימר דקסבר ח' ודל חמשה דהר הבית דהא מפרש התם שמם של אותן שערים ואין מזכיר אפילו אחת מאותן שערים דהר הבית המפורשים בפ"ק דמדות.

ואומר רבינו תם דלעולם ס"ל לההוא תנא דז' שערים היו בעזרה והא דחשיב י"ג היינו עם השערים הקטנים דהכל חשיב ותדע דהא חשיב פשפשים שהיו לשער ניקנור אבל גדולים לא היו בעזרה אלא ז' וא"ת לרבנן נמי דתני שבעה שערים מאי קמתמה כנגד מי הוו השתחואות הא אינהו נמי מודו דעם הקטנים היו י"ג כדפרישית ואמר ר"ת כיון דלא חשיבי בעינייהו כל כך שיקראו אותם שערים אין נראה שיהא השתחואות כנגדם אבל אבא יוסי בן חנן קרא אותם שערים עכ"ל התוספות.

ואפשר לומר דפשפש קורא כשעומד אצל שער גדול וכשהוא רחוק משערים גדולים נקרא גם הוא שער ואפילו לפי תרוץ שלהם אכתי קשה מנא ליה לרבא לומר דלחמשה דהר הבית פשו להו תמניא דעזרה דילמא רבי נתן קאמר כנגד שלשה עשר שערים בעזרה עצמה דס"ל כאבא יוסי בן חנן. ועל הברייתא גופא קשה לי טובא דקתני אין פוחתין משלשה עשר גזברין והלא משנה שלמה שנינו בפ"ה דשקלים אין פוחתין משלשה גזברין ואי אפשר לומר דטעות דלוג סופר הוא וראוי להיות משלשה עשר דהא גם בתוספתא ובירושלמי דשקלים גרסינן משלשה גזברין וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל ושאר מחברים והא ודאי דלא נפל טעות אחד בכל הספרים וצ"ע היטב: תרי מינייהו לא צריכי שימור.

פי' מחמת שהיו תכופין לשאר השערים וכדמשני לעיל דוי להכא ודוי להכא והמפרש פירש בענין אחר: ומשבעה אמרכלין. בפרק בתרא דהוריות פריך הגמרא מאי אמרכל אמר רב חסדא אמר כל כלומר שהוא ממונה על כל הגזברין ואין משיבין על דבריו: והא גופא קא קשיא ומניחין אותן תחת ראשיהן ש"מ תפלין כו' טעות סופר יש כאן וביומא פרק בא לו כ"ג מייתי כל הסוגיא דהכא והתם הכי גרסינן ומניחין אותן תחת ראשיהן שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן אמר רב פפא לא תימא תחת ראשיהן אלא אימא כנגד ראשיהן אמר רב משרשיא שמע מינה תפלין כו': אמר רב משרשיא ש"מ תפלין מן הצד שריין כו'.

נראה לי שדקדק למנקט מן הצד ולא אמר ש"מ תפלין כנגד ראשו שריין ללמדנו דלא שרי אלא דוקא כנגד ראשו מן הצד אבל לא כנגד ראשו ממש דהכי איתא בהדיא בפרק מי שמתו והיכא מנחלהו אמר רבי ירמיה בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ומשמע שם דכנגד ראשו אסור בכל ענין אפילו כלי בתוך כלי ואפילו אין אשתו עמו דוק ותשכח: ולא חיישינן דילמא מיגנדר ונפל עלייהו.

ביומא פ' בא לו כ"ג לא גרסינן האי ולא חיישינן כו' ורש"י פירש שם טעם אחר ולא חיישינן שמא יישן בהם ופיח בהן נראה מדבריו דלא גרס גם הכא האי ולא חיישינן דילמא מיגנדר כו' דאל"כ לא הוה שביק הטעם המפורש כאן בגמרא ויפרש טעם מסברא דנפשיה והמפרש דחה טעמו של רש"י והדין עמו: ע"ב הניחא למ"ד אבנטו של כ"ג כו'.

פלוגתא דתנאי היא בפ"ק דיומא ובס"א גרסינן הניחא למ"ד אבנטו של כהן הדיוט לא זהו אבנטו של כ"ג כו' והיא הגירסא המדוייקת עם היות שהכוונה אחת היא: אפילו עשר מצעות זו על גב זו כו'. בפ"ק דביצה מייתי סוגיא זו וכתב שם הר"ן ז"ל תימא א"כ מאי איריא הברייתא דלעיל שמא תכרך נימא דמשמע דלא אפסיק מידי הא אפילו עשר

מצעות זו על גב זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן מטעם המפורש בגמרא בפ"ק דביצה משום שנאמר לא יעלה עליך כלומר משום גזירה שמא יעלה אותן עליו.

ונראה מלשון רש"י שהרגיש בקושיא זו ולכן פירש אסור לעשות כן שמא תכרך נימא כו' ואיכא איסורא דאורייתא דעובר משום שעטנז ודר"ש בן פזי מדרבנן ואין צורך לזה אלא כך נראה לי דברייתא נקט לה הכי משום דאפילו בכלאים שאין דרכן בהעלאה אלא בהצעה כל היכא דלא מפסיק מידי אסור שמא תכרך נימא על בשרו אבל כל היכא דמפסיק כל שאין דרכן בהעלאה שרי והיינו דתנן בפרק בתרא דכלאים הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן והיינו מפני שאין דרכן להעלותן וכן פירש ר"ש בפירוש המשנה ור"ש בן פזי אתא לאשמועינן דאפילו עשר מצעות זו על גב זו שאין דרכן בהעלאה כל שכלאים תחתיהן שדרכן להעלותן אסור לישן עליהם משום שנאמר לא יעלה עליך כלומר משום לאו דהעלאה כיון שדרכן בכך עכ"ל הר"ן.

משמע מפשט דבריו דגזירה שמא תיכרך נימא לא שייך אלא דוקא אם לא מפסיק מידי ונראה לי שזה יצא לו מדפריך הגמרא וכי תימא דמפסיק מידי ואי לאו משום דגזירה שמא תיכרך נימא לא שייך אלא דוקא אם לא מפסיק מידי מנא ליה להמקשן דהברייתא דקתני אבל אתה מציעו תחתך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן דמיירי דוקא אם לא מפסיק מידי שאמר וכי תימא כו' דילמא מיירי אפילו אם מפסיק מידי ולכן פירש הא דקאמר בפ"ק דביצה אפילו עשר מצעות זו ע"ג זו כו' אסור משום שנאמר לא יעלה עליך כלומר משום גזירה שמא יעלה אותן עליו אבל לא משום גזירה שמא תכרך נימא ואין זה מוכרח כי יש לומר דאפילו אם מפסיק מידי שייך הגזירה שמא תכרך נימא והא דפריך הגמרא וכי תימא דמפסיק מידי אין ר"ל דתו לא שייך הגזירה שמא תכרך נימא אלא ה"פ וכ"ת דמפסיק מידי כלומר ותו ליכא למגזר שמא תכרך נימא כיון דמן התורה מותר להציעו תחתך אפילו אם לא מפסיק מידי א"כ די לנו חומרא זו שאסרו חכמים להציעו תחתך אם לא מפסיק מידי אבל לאסור אפילו אם מפסיק מידי כולי האי לא החמירו חכמים.

והא דאמר ר"ש בן פזי אפילו עשר מצעות כו' אסור משום שנאמר לא יעלה עליך היינו פירושו משום גזירה שמא תכרך נימא וכן כתבו בהדיא הרמב"ם והטור י"ד ושאר פוסקים וז"ל מותר מן התורה לישב על מצעות של כלאים שנאמר לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתך ומדברי סופרים אפילו עשר מצעות זו על גב זו והתחתון שבהן כלאים אסור לישב על העליון שמא תכרך נימא על בשרו עכ"ל.

וגם מה שפירש הר"ן דהיתרא דכרים וכסתות היינו משום כיון שאין דרכן להעלותן אין כן דעת הרמב"ם והטור י"ד ושאר פוסקים שכתבו בד"א שאסור אפילו עשר מצעות כו' ברכין כגון יריעות ושמלות אבל בקשין דליכא למיחש שמא תכרך עליו נימא כגון כרים וכסתות מותר לישן עליהן ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן ע"כ.

הרי אסרו בעשר מצעות זו על גב זו אם המצע התחתון כלאים אע"פ שאין דרכו בהעלאה וכן משמע בהדיא מדברי התוספות שאכתוב בסמוך ולדעת הר"ן קשה לי הא דתנן בסוף פ"ק דביצה משלחין ביי"ט כלאים ופריך הגמרא כלאים למאי חזו ומשני בקשין ולמה

לא משני בשאין עשויוין להעלאה ולהצעה וצריך עיון: ואי בעית אימא באותן שאין בהן כלאים.

ביומא פרק בא לו לא גרסינן להאי ואבע"א ואם אינו טעות נראה שאין כאן מקומו כי אין זה סוגית הגמרא אלא מקומו הוא אחר תירוץ רב אשי וכך יש להגיה אלא שמע מינה כנגד ראשיהן רב אשי אמר כו' הא נמטא גמדה דנרש שריא ואי בעית אימא כו': רב אשי אמר בגדי כהונה קשין הן כו'.

וא"ת דהא תניא בפ"ק דערכין (דף ג') הכל חייבין בציצית כהנים ליום וישראלים ופריך פשיטא ומשני כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל וכתוב לא תלבש שעטנז גדלים תעשה לך אימא מאן דלא אשתרי כלאים לגביה בלבושא הוא דמיחייב במצות ציצית והני כהנים הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו לא ליחייבו קמ"ל דכהנים חייבים והשתא מאי קאמר הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו הלא כיון דקשין הן לא אשתרי כלאים לגבייהו כבר הקשו התוספות זאת הקושיא בריש פרק בא לו כ"ג ובסוף פ"ק דביצה ובפרק במה אשה ותירצו בשם ר"ת דלבישה והעלאה דהו דאורייתא אסירי אפילו בקשין אבל הצעה דמדרבנן לא גזרו בקשין ודלא כפרש"י שפירש על בגדי כהונה קשין הן דכיון דקשין הן שרי לגמרי אפילו בלבישה והעלאה דא"כ יקשה עליו ההיא דערכין שהבאתי וא"ת והצעה היכי שרי והא כיון דהו כלאים דאורייתא לענין לבישה והעלאה ליתסרו אפילו למוכרו לגוי ע"א כדתנן במסכת כלאים הבגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרם לע"א ולא יעשנו מרדעת לחמור וכ"ש להציע תחתיו וי"ל ההיא איירי דוקא באבד וחיישינן שמא יקרע בגדו ויחזור ויתפרנו על גבי בגדו כדאמרין בע"א גבי נודות הגוים ע"א שאסור לעשות מהן שטיחין לחמור שמא יבקע נודו ויחזור ויתפרנו על גבי נודו אבל אם היו הכלאים ניכרין מותר כדתנן במסכת כלאים תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהם משום כלאים וא"ת והאמר הכא אפילו עשר מצעות זו על גב זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן וכן קשה אהא דתנן במסכת כלאים הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים וי"ל דבמצעות שייך כריכה להכי חיישינן שמא תיכרך לו נימא אבל במרדעת החמור ובכרים וכסתות לא שכיחא שתיכרך נימא ולהכי לא גזרו מיהו אם בשרו נוגע בהן אסור כדתניא בהדיא גבי כרים וכסתות ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן וה"ה במרדעת ובלבישה והעלאה אסירי בכל ענין אע"פ שאין בשרו נוגע בהן כדתנן לא יתן אדם מרדעת של כלאים על כתפו אפילו להוציא כלי אבל לבדין הקשין מותרין אפילו בלבישה כיון שאפילו לבישת הרכים אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא בעינן שיהא שוע טווי ונוז וקשה לפי זה מאי ראייה מייתי רב אשי מהא דאמר רב הונא הא נמטא גמדה דנרש שריא כיון דבגדי כהונה קשין מותרין דוקא להציע תחתיו אבל ללבוש אסורין הואיל שהם כלאים דאורייתא שהן שוע טווי ונוז ואלו נמטא גמדה דנרש מותר אפילו ללבוש לפי שהלבדין אפילו ברכין אין איסורן אלא מדבריהם שאינן שוע טווי ונוז.

וצריך לדחוק ולומר הא דמייתי ראייה מהא דאמר רב הונא הא נמטא גמדה כו' לא שיהא דין קשין ונמטא שוין אלא הכי קאמר כי היכי דשרי לבדין קשין אפי' בלבישה לפי שלבישת הרכים אינו אלא מדרבנן ולא גזרו בקשין הכי נמי בגדי כהונה קשין שרי בהצעה הואיל דאפילו ברכים ליכא אלא איסור דרבנן להציע לכן בקשין לא גזרו להציע.

אמנם דוחק הוא דפשטא דלישנא משמע שיהא דין קשין ונמטא שוין או שניהם מותרין דוקא בהצעה כדפירש הרמב"ם ז"ל או שניהם מותרין אפילו בלבישה ואולי זה יכריח לרש"י לפרש מה שכתבו התוספות בשמו דקשין שרו לגמרי מפני דס"ל דנמטא גמטא ודאי שרי אפילו בלבישה ולכן פירש דקשין נמי שרי אפילו בלבישה ועוד יש קצת הכרח אחר מהברייתא דמייתי בסמוך בגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור ובמקדש בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה מותר כו' ומדסתם ותני בגדי כהונה אף אבנט בכלל ומשמע ליה לרש"י דבכל ענין שרי להו אף משום כלאים מטעם דקשין הן וזהו דעתהראב"ד בהשגותיו בסוף הלכות כלאים ובפ"ח מהלכות כלי המקדש כמו שכתב שם הכסף משנה.

ומה שהקשו התוספות על פרש"י מההיא דערכין שהבאתי דקאמר הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו כבר תירצה רבינו זרחיה בספר המאור בסוף פ"ק דביצה קושיא זו בטוב טעם ודעת ואמר דכי אמרינן דבגדי כהונה מותרין משום דקשים הם היינו דוקא באבנט שהיה קשה מפני שהיו חוגרים בו מתניהם וכלאים של פרחי כהונה אינו אלא באבנט דפרחי כהונה ודאי כהנים הדיוטים היו שאין בגדיהם כלאים אלא באבנט בלבד ודאמרינן בערכין דאשתרו כלאים לגבייהו היינו לגבי כ"ג בשאר בגדים כגון חושן ואפוד שהיו רכים לפי שעשוין ללבישה.

וכתב עוד וז"ל ומדאסיקנא בגדי כהונה היוצא בהן במדינה אסור איכא למימר דאידיחיה לה דרב אשי דאמר בגדי כהונה קשין הן ואיכא למימר האי דקתני במדינה אסור לאו משום כלאים אלא מעלה דרבנן היא ומעלה שעשו בבגדי קדש ודיקא נמי דקתני אסור ולא קתני חייב ש"מ עכ"ל. נראה מדבריו שפירש הא דאמר רב אשי בגדי כהונה קשין הן ר"ל ושרו לגמרי אפילו בלבישה כמו שכתבו התוספות בשם רש"י ולא כמו שפירשו בשם ר"ת דלא שרו אלא דוקא בהצעה דא"כ לא אידיחיה לה דרב אשי אע"ג דאסיקנא בגדי כהונה היוצא בהן במדינה אסור מפני שי"ל דהברייתא איירי בלבישה ורב אשי איירי דוקא בהצעה.

ומה שכתב הרז"ה ז"ל ואיכא למימר האי דקתני במדינה אסור לאו משום כלאים אלא מעלה דרבנן כו' כך משמע נמי מדברי רש"י ביומא שפירש וז"ל למדינה אסור לפי שנוהג בהן דרך חול ע"כ. וקשה לי עליהם היאך אפשר לומר הא דקתני במדינה אסור לאו משום כלאים אלא אסור מדרבנן דהא פריך הגמ' ובמדינה לא והא תניא בכ"ה יום הר גרזים כו' ומשני עת לעשות לה' הפרו תורתך ודוחק לומר דברבנן נמי שייך הפרה.

ומה שכתב בעל המאור ודיקא נמי דקתני אסור ולא קתני חייב ש"מ יש לדחות ולומר אסור מדאורייתא קאמר וחייב וראיה מבוארת לדברי דהא תניא בתוספתא דכלאים בסוף המסכתא בזה הלשון ובגדי כהנים ובגדי כ"ג אין בהם משום כלאים בגדי כ"ג היוצא בהן למדינה חייב ובמקדש בין לשרת ובין שלא לשרת פטור כו' ע"כ.

הרי בהדיא תנא היוצא בהן למדינה חייב ומזאת התוספתא יש ראייה מוכרחת לדברי רש"י והראב"ד דבמקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר משום כלאים ויש סתירה לדברי התוספות שהבאתי לעיל וכן להרמב"ם ז"ל שכתב בסוף הלכות כלאים כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש לוקין מפני האבנט שהוא כלאים

כו' ומיהו מה שכתב רבינו זרחיה ז"ל ודיקא נמי דקתני אסור ולא קתני חייב ש"מ כו' דמשמע מדבריו דלשון חייב אי אפשר לפרש חייב מדרבנן אינו מוכרח דהא אפילו לשון חייב אפשר לפרש חייב מדרבנן כדתנן בפרק אמרו לו אכל אוכלין טמאים ושתה משקין טמאים ונכנס למקדש חייב אף על פי דפסול גויה הוי מדרבנן כדאיתא בפרק בתרא דיומא וכה"ג פירשו התוספות בשם ר"י ביומא בפרק הוציאו לו הא דתנן בפ"ב דמעילה וחייב עליהן משום נותר וטמא היינו נמי מדרבנן.

ומיהו יש להקשות לשיטת רש"י והראב"ד מהא דאמר בריש ערכין גבי כלאים דאשתרי גבי כהנים נהי דאשתרי בעידן עבודה בלא עידן עבודה לא אשתרי. וכבר היה אפשר ליישב דה"ק נהי דבעידן עבודה אשתרי כלומר המיוחדים לעבודה שלא בעידן עבודה כלומר אותם שאינם מיוחדים לעבודה לא אשתרי.

שוב מצאתי שכן פירשו התוספות בהדיא בפרק כל הבשר גבי טלית שאולה כל ל' יום כו'. אמנם יותר נכון בעיני ליישב כדכתב הכסף משנה דבעידן עבודה לאו דוקא אלא הוה ליה כאלו אמר במקדש אלא משום דבמקדש דשרינן שלא בשעת עבודה טעמא משום דבמקום עבודה היא ומגו דאשתרי בשעת עבודה אשתרי אף שלא בשעת עבודה משום הכי נקט בשעת עבודה ולשיטת התוספות והרמב"ם ז"ל י"ל דהאי ברייתא בגדי כהונה היוצא בהן למדינה כו' אסור ובמקדש בין בשעת עבודה כו' מותר לא לענין היתר כלאים מיתניא אלא לענין היתר הנאת בגדי כהונה וכדמסיים בה מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן ואיירי בבגדי כהונה שאין בהן כלאים אבל הבגד של כהונה שיש בו כלאים שלא בשעת עבודה במקדש אע"ג דלית ביה משום משתמש בבגדי כהונה משום כלאים מיהא אית ביה כפשטא דסוגית הגמרא בריש ערכין שהבאתי לעיל דקאמר נהי דאשתרי בעידן עבודה בלא עידן עבודה לא אשתרי ורש"י ז"ל עצמו בסוף פ"ק דביצה כתב להיפך גבי בקשין שרי דהיינו דוקא לישיבה וכן פירש בהדיא גבי נמטא גמזא דנרש דהיינו דוקא לישיבה ולכן אין דעתו של רש"י ידוע לנו עד שיבא מורה צדק: היוצא בהן למדינה.

פירוש אפילו לירושלים שאף היא כגבולים לענין זה וכן בכל מקום דקתני מדינה לגבי מקדש ירושלים בכלל מדינה היא אבל במקום שר"ל מדינה מלבד ירושלים אז הוא מחלק בהדיא בין ירושלים למדינה כדאשכחן בדוכתי טובא לאפוקי מהרמב"ם שפירש בפ"ו דמסכת מעשר ובפרק א' דשקלים ובפרק לולב הגזול ובשאר דוכתי טובא שכל ערי ישראל קרויין מדינה מלבד ירושלים וקשה לי על דבריו דהא בפרק בתרא תנן במדינה אומרים שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת והתם ודאי ירושלים בכלל מדינה היא מדמפרש הגמרא הטעם בפרק אלו נאמרין לפי שאין עונין אמן במקדש ויליף ליה מקרא קומו וברכו את ה' וגו' וזהו דוקא במקדש עצמו ולא בירושלים: היוצא בהן למדינה אסור.

בקדושין פרק האומר גבי ינאי המלך הקם להם בציץ שבין עיניך פרש"י ז"ל ואע"ג דלאו שעת עבודה הא אמרינן לעיל בפ"ב בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן וכתבו עליו התוספות ז"ל וקשה דאדרבה משמע מהתם דמיד שהיו יכולין להפשיטן שהיו זקוקין להפשיטן מדקאמר לא ניתנה תורה למלאכי השרת משמע שלא לצורך אסירא ע"כ.

ולי קשה קושיא אחרת יותר חזקה אפילו יהי כן כדפרש"י דמשמע בפ"ב דקידושין בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן מ"מ אכתי קשה הלא היינו דוקא במקדש אבל היוצא בהן למדינה אסור כדאמרין הכא בהדיא היוצא בהן למדינה אסור והא ינאי המלך חוץ למקדש הוה ולקושיית רש"י כבר תירצו התוספות בשם ר"ת דדוקא ציץ יכול להניחו כל שעה מדכתיב ביה והיה על מצחו תמיד ואע"ג דאצטריך לדרשה אחריתי בפ"ק דיומא שלא יסיח דעתו ממנו שמא י"ל מדכתיב תרי זימני והיה על מצחו אהרן והיה על מצחו תמיד נפקא.

ויותר היה נראה לומר דאין ה"נ דשלא כדין עשה שהניח הציץ אבל ליכא למימר דמיד נזרקה בו מינות דהתם משמע דאכתי לא נזרקה בו מינות עד בתר הכי דקאמר ותורה שבכתב מה תהא עליה ולא אמר נמי התורה שבעל פה: מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן. תימה א"כ אמאי אמר רב בפרק האיש מקדש כתנות כהונה אין בהן מעילה לפי שלא ניתנה התורה למלאכי השרת ופרש"י שיהיו הכהנים זריזים כמלאכים להפשיטן בגמר עבודה ולא ישהום עליהם אחר העבודה כהרף עין ע"כ.

משמע דמיד שהיו יכולים להפשיטן שהיו זקוקין להפשיטן ואע"ג שהכהנים עם כתנות כהונה היו במקדש דהא העבודה אינה אלא במקדש א"כ ש"מ בגדי כהונה לא ניתנו ליהנות בהן וכן דקדקו התוספות בהדיא מהתם בפרק האומר גבי הקם להם בציץ כו'. ושמא י"ל רב תנא הוא ופליג על הך ברייתא דהכא וס"ל בגדי כהונה לא ניתנו ליהנות בהן: כדאיתא ביומא פרק בא לו כ"ג קרוב כו' עד אי בעית אימא כו' נראה לי שאין זה לשון הגמרא כי אין זה סוגית הגמרא לדבר בכהאי גוונא אלא המעתיקים קצרוהו.

והא לך גוף הברייתא בעשרים וחמשה יום הר גרזים דלא למספד יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו ונתנו להם באו והודיעו את שמעון הצדיק מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעטף בכגדי כהונה ומיקירי ירושלים עמו ואבוקות של אור בידיהן וכל הלילה הללו הולכין מצד זה והללו הולכין מצד זה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר אמר להם מי הם הללו אמרו לו יהודים שמרדו בך כיון שהגיע לאנטיפטרוס זרחה חמה ופגעו זה בזה כיון שראה לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו א"ל מלך גדול שכמותך ישתחוה ליהודי זה א"ל דמות דיוקנו של זה מנצח לפני בבית מלחמתי אמר להם למה באתם אמרו אפשר ביתשמתפללין בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעוך גוים להחריבו א"ל מי הללו א"ל כותיי' הללו שעומדין לפניך א"ל הרי הם מסורין בידכם מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסייהם והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הברקנים עד שהגיעו להר גרזים כיון שהגיעו להר גרזים חרשוהו וזרעוהו כרשינין כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו ואותו יום עשאוהו יו"ט ואי בעית אימא ראוין לבגדי כהונה ואי בעית אימא עת לעשות לה' הפרו תורתך: מחילות לא נתקדשו כו'.

בפסחים פרק אלו דברים מייתי נמי הא דא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו ופרש"י מחילות ומערות של תחת העזרה ולא נתקדשו בקדושת עזרה ע"כ. וקשה לי על פירושו שהרי בסוף פרק כיצד צולין מסיק הגמרא דהא דא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו הני מילי במחילות שתחת הר הבית אבל מחילות שתחת העזרה אם הם פתוחים לעזרה נתקדשו

בקדושת עזרה ואם הם פתוחין להר הבית לא נתקדשו כלום אפילו בקדושת הר הבית ומותר לזב ולבעל קרי ליכנס שם ורש"י גופיה פירש כן בהדיא בפרק כיצד צולין דהא דא"ר יוחנן בפרק אלו דברים מחילות לא נתקדשו היינו מחילות דהר הבית דבעל קרי מותר ליכנס שם א"כ איך פירש רש"י מחילות של תחת העזרה כו' דהא לא איירי רבי יוחנן במחילות של העזרה אלא דוקא במחילות דהר הבית ועוד מאי האי דקאמר לא נתקדשו בקדושת עזרה ממה נפשך אם הם פתוחין לעזרה הרי נתקדשו בקדושת עזרה ואם פתוחין להר הבית הרי לא נתקדשו כלום אפילו בקדושת הר הבית וכ"ש בקדושת עזרה.

וגם על התוס' קשה לי מאי מקשו התם על דא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו מהא דאמר בפ"ב דזבחים דכי קדיש דוד רצפה עד ארעית תהומא קדיש ותירצו דבכיצד צולין מסקינן כי א"ר יוחנן בפתוחות לחול אבל פתוחות לקדש קדש הלא הקושיא מעיקרא ליתא כי לא א"ר יוחנן על מחילות שתחת העזרה אלא על מחילות שתחת הר הבית אבל ההיא דפ"ב דזבחים דאמר דכי קדיש דוד רצפה כו' קאי על העזרה עצמה כדמוכח התם וצ"ע: אמר ליה ליעול מר עד כאן כו'.

טעות דלוג סופר יש כאן וצריך להגיה א"ל ליעול מר בתר דנפק א"ל עד כאן כו' וכן הוא בסוף פרק הרוואה: עד כאן לא סליקת לשעיר פירוש לארץ ישראל ונקרא שעיר על שם עשו והוא אדום שהיו בארץ ישראל ולא היו צנועין בבית הכסא כמו הפרסיים שהיו בבבל: אחר זמן רב שכתבתי זה כתב אלי החכם מהר"ר יעקב מארץ ישראל בשם תוספות הרא"ש כמו שאני פירשתי וז"ל כלומר אתה מבבל שהם פרסיים וצנועים בבית ולא באת לארץ ישראל שדרים שם ארמיים שהם מבני ארם מהר שעיר שאינם צנועים ולמדת מנהגם הרע שאינך צנוע כי לא היה לך לדבר אלי ליעול מר אלא היה לך להשמיע קול עכ"ל.

אבל אין דעתי נוחה בפירוש זה מפני שקשה לי הלא ארץ ישראל לא היה מעולם תחת ממשלת ארם א"כ למה נקרא ארץ ישראל שעיר על שם עשו וכי בשביל שדרים שם הארמיים מבני עשו יקרא על שמם הלא גם שאר אומות הרבה דגרים שם. לכן יותר נ"ל לפרש עד כאן לא סליקת לשעיר היינו לישמעאל המושל ומולך בארץ ישראל ולא היו צנועין בבית הכסא כמו הפרסיים שהיו בבבל ונקרא שעיר משום דאמרינן בפ' עשרה יוחסין א"ל רבי ללוי הראני ישמעאלים א"ל דומין לשעירים של בית הכסא: מביא את האדם לידי הדרוקן.

במסכת בכורות פרק מומין אלו פרש"י הדרוקן חולי מעיים וקשה לי על פירושו שהרי איתא בר"פ מי שהוציא אוהו שלשה מתין כשהן מספרין חולי מעיים וחיה והדרוקן מכלל דהדרוקן לאו היינו חולי מעיים ורש"י גופיה לא פירש כן בפרק מי שמתו ובפרק הרוואה שכתב הדרוקן חולי המצבה את הכרס ע"כ.

ושמא י"ל דמה שפרש"י בבכורות חולי מעיים לא היתה כוונתו חולי מעיים ממש הנזכר בכל הגמרא דהיינו חולי השלשול אלא ר"ל שכרסו צבה. ומיהו קשה לי למה לא קחשיב הגמרא נמי הדרוקן של עמוד החוזר בהדי שלשה מיני הדרוקן דמייתי בפרק במה מדליקין וצריך עיון: לידי ירקון.

משמע זהדרוקן וירקון תרי מילי נינהו וכן משמע בהדיא בפרק במה מדליקין דאמר ארבעה סימנין הן סימן לעבירה הדרוקן סימן לשנאת חנם ירקון כו' וכן פרש"י בהדיא בפרק מי שמתו הדרוקן חולי המצבה את הכרס ירקון חולי ששמו גלניצה ולא כמו שכתבו התוספות בבכורות בפרק מומין אלו שהם ענין אחד מדאמרינן ביבמות העבירות לפני הציץ כל שראויה לביאה פניה מוריקות דאמר מר סימן לעבירה הדרוקן ואינו מוכרח כי י"ל שיש להדרוקן קצת ירקות פנים כדאמר פניה מוריקות ומיהו ענין אחר לגמרי הוא וכן פירשו התוספות עצמם בהדיא ביבמות: תיב וגלי וכסי וקום.

אע"ג דבסוף פרק הרואה לא אמרינן אלא אין נפרעין מעומד אבל שלא יקום כשהוא מגולה לא נזכר שם בגמרא ולא בפוסקים מ"מ נראה לי דכל אפי שוה דה"ה שלא יקום כשהוא מגולה כדאמר כאן וכסי וקום דכיון דמשום צניעות הוא מאי שנא: וכשאתה שותה מים שפוך מהן. פירש המפרש כלומר הא דבעינן שטיפה לאחר שתיה ה"מ ביין שאינך יכול לשפוך ממנו ותעביר הרוק בשפיכה משום בזיון אוכלים אבל במים שאין כאן בזיון שפוך מהן וטוב לעשותו יותר ע"כ.

מכאן קורא אני תגר על מה שנהגו לשפוך מכוס הבדלה של יין על הארץ ואומרים טעם חלוש משום דאמרינן בעירובין כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה ועושיין כן לסימן טוב בתחלת השבוע שהרי חמירא סכנתא מאיסורא ואפ"ה אמר כאן בשמעתין דאסור לשפוך מכוס של יין כדי להעביר הרוק משום בזיון אוכלין אע"פ שיש בו משום סכנה והשפיכה טוב יותר משטיפת הכוס כ"ש שאסור לשפוך משום סימן טוב בעלמא ועוד שהרי בהדיא תניא בסוף פרק ג' שאכלו ת"ר ממשיכין יין בצינורות לפני חתן וכלה ופרש"י ממשיכין יין בצינורות משום סימן טוב ואין כאן משום בזיון והפסד אוכלין לפי שמקבל אותו בראש פי הצנור בכלי ע"כ וכן כתבו בהדיא הפוסקים רוב מנין ורוב בנין כדפרש"י דאסור לשפוך היין על הארץ משום סימן טוב ושמחת חתן וכלה אלא צריך שיקבלנו בכלי בפי הצנור הרי קמן מבואר דאסור לשפוך היין על הארץ משום סימן טוב אף שמצאתי כתוב וז"ל כשמבדילין על הכוס שופכין מן הכוס פירוש מן היין על הארץ דאיתא בב"ר כל בית דלא משתפך ביה יינא כמיא במוצאי שבת לית ביה ברכה ע"כ.

לא תאבה לו ולא תשמע אליו כי לא היה ולא נברא בב"ר מה שכתב בשמו ואי איישר חילי אבטליניה: כל מילי לא תפלוט כו'. בפרק המוצא תפלין גבי כיח בפני רבו חייב מיתה מסקינן דוקא כיחו שהוא דבר שיוציא מגופו בכח אבל רוק בעלמא מותר דאנוס הוא לרוק וממילא בקרא ודיסא מותר לו לפלוט אפילו כיחו.

כן נראה לי: איש הר הבית היה מחזר על כל משמר כו'. היינו בן ביבי היה ממונה על זה הדבר כדאיתא בריש פרק ב' דיומא אמר אביי מריש הוה אמינא הא דתנן בן ביבי ממונה על הפקיע אמינא פתילתא (וכן פירש בהדיא בגמרא דירושלמי בפ"ב דיומא ובפ"ה דשקלים) כדתנן מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין כיון דשמענא להא דתניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע אמינא מאי פקיע נגדא.

וקשה בעיני למה קראו כאן איש הר הבית ולא הזכירו בשמו כמו שהזכיר לקמן שמות הממונים הנזכרים בשקלים בן ארזא מקיש בצלצל גביני כרוז ונראה שקראו איש הר הבית בלשון חשיבות ומעלה הואיל שהיה שר וממונה על כל השומרים והא דקראו איש הר הבית לא אתא לאפוקי העזרה דהא היו כל כך שומרים בעזרה כמו בהר הבית כמפורש לעיל ועוד דהא קאמר בסמוך והם אומרים מה קול בעזרה כו' אלא משום דהר הבית הוא שם כולל כל בית המקדש דהר הבית היה ת"ק אמה על ת"ק אמה ובכלל אותו חשבון היה חשבון העזרה קל"ה אמה על אורך קפ"ז אמה כדתנן במדות הלכך קראו איש הר הבית: דף כ"ח קול בן לוי לוקה כו' האי בן לוי אינו כמו בן לוי דבעלמא שר"ל דוקא לוי ולא כהן אלא אף כהן בכלל בן לוי דהכא וכן פירשו בהדיא הרמב"ם ור"ע מברטנורא ה"ל בפירוש המשנה דשקלים בפ"ה גבי בן ביבי על הפקיע שהיה מכה הכהנים כמו הלויים אם היו ישנים וכן דיוק הלשון על כל משמר ומשמר: יאהב את התוכחות כו'.

והא דלא חשיב הך בהדי אינך דאמר רבי בריש פ"ב דאבות איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה כו' שמא י"ל תנא ושייר: שנאמר מוכיח אדם אחרי. בספרים מדוייקים כתוב מוכיח אדם אחר חן ולא אחרי כך מצאתי כתוב בפסקי תוספות: בראשונה כל מי שרוצה לתרום כו'.

משנה היא בריש פ"ב דיומא ופריך התם בגמרא ומעיקרא מ"ט לא תקינו לה רבנן פייסא ומשני מעיקרא סבור כיון דעבודה לילה היא לא חשיבא להו ולא אתו א"נ כיון דאיכא אונס שינה לא אתו כיון דחזו דקאתו ואתו לידי סכנה תקינו לה רבנן פייסא ואמר רב אשי שתי תקנות הוו מעיקרא סבור לא אתו כיון דחזו דקאתו ואתו נמי לידי סכנה תקינו לה פייסא וכיון דתקינו לה פייסא לא אתו אמרי מי יימר דמתרמי לן הדר תקינו להו מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובשני גזרי עצים כי היכי דניתו וניפייסו והקשו התם התוספות וז"ל תימה לי מנא ליה דשתי תקנות הוו לימא מעיקרא סבור דלא אתו כיון דחזו דאתו וקאתו נמי לידי סכנה והוצרכו לתקן פייסא אמרו אם נתקן פייסא א"כ יהיו נמנעין מלבא דלימרו מי יימר דמתרמי ליה ותקינו בההיא שעתא דתקינו פייסא כל מי שזכה בתרומת הדשן דליזכי נמי בסידור מערכה ובסידור שני גזרי עצים וי"ל דלאו דוקא קאמר שתי תקנות בתרי זימני אלא בחדא זימנא וקרי להו שפיר שתי תקנות כיון דתקנת הפייס משום דנפיש דאתו הוה ומשום חששא דילמא לא ליתו תקינו כל מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה כו' קרי ליה שפיר שתי תקנות אפילו אי בחד זימנא תקינו להו ואע"ג דלישנא דכיון דתקינו פייסא לא אתו משמע דבתר הכי תקינו להו אין לחוש דלא דק כולי האי בלישניה כי רב אשי מפרש הענין כאלו הוה בתרי זימני וממילא נוקמא נמי בחד זימנא א"נ נ"ל מדקתני מי שזכה בתרומת הדשן יזכה כו' ולא קאמר מי שיזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה כו' ש"מ דלאו בחד זימנא נתקן אלא הכי הוה מעשה כיון דחזו דלא אתו ופעם אחת היה שלא באו אלא מועטין ולא היו לשם כהנים שהיו מסדרין המערכה לאחר הדשן אז אמרו מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור המערכה: כל מי שרוצה לתרום כו'.

המפרש לא פירש כלום על משנה זו ולא ידענא למה והילך פרש"י ביומא כל מי שרוצה לתרום כל כהן שהיה מאותו בית אב רוצה לתרום הדשן שחרית תורם ולא היה פייס לדבר ובזמן שהן מרובין הבאין לתרום זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם זה היה משפטו רצין ועולין בכבש שהוא ל"ב אמה אורך וכל הקודם בהן ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח זכה לתרום וזהו גורלם ואם היו שניהם שוין בכניסתם אין אחד מהם זוכה לתרום אבל מעתה כולם באים להטיל גורל ומהו הגורל הממונה על הפייסות אמרו לכולם הצביעו הוציאו אצבעותיכם כל אחד יראה אצבעו כדמפרש לקמן בפרקין מקיפין ועומדין בעגולה בא הממונה ונוטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן וממנו פייס מתחיל לימנות ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין והממונה אומר כל שהמנין כלה בו הוא זוכה ומוציא מפיו מנין או מאה או ששים הרבה יותר משהיו שם הכהנים ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת וסובב והולך ומונה וחוזר חלילה עד סוף המנין ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה וכן לכל הפייסות אחת או שתיים בגמרא פריך עלה ואין מוציאין אגודל במקדש בגמרא מפרש מפני הרמאין כשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם וימהר המנין לכלות בו והממונה לא יבין לפי שאדם יכול להרחיק האגודל מן האצבע הרבה ונראין כאצבעות שני בני אדם: הממונה אמר להן הצביעו כו'.

ביומא אמרינן בגמ' הממונה אמר להן הצביעו כו' תנא הוציאו אצבעותיכם למנין ונמנינהו לדידהו מסייע ליה לרבי יצחק דאמר רבי יצחק אסור לימנות את ישראל אפילו לדבר מצוה דכתיב ויפקדם בבזק כו' וקשה לי למה יליף ליה מדברי קבלה ולא יליף ליה מהתורה עצמה מדכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקד אותם וגו' ופירש שם רש"י כשתחפוץ לקבל סכום מניינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגולת אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה השקלים ותדע מניינם.

ואין לומר דמהתם ליכא למילף שאסור למנות את ישראל לגלגולת אפילו לדבר מצוה משום שאפשר לומר דהתם איירי כשבא למנות את ישראל שלא לדבר מצוה דהא ליתא דא"כ קשה למה לא רצה יואב למנות כל ישראל כשצוהו דוד המלך הלא היה יכול למנותם על ידי שהיה לוקח מכל אחד שום דבר ומנה הדבר ההוא ולא יהיה בהם נגף שהרי דוד לא ביקש רק לקבל סכום מניינם לדעת כמה הם א"כ בודאי לא היה מקפיד עליו אם לא ימנה אותם לגלגולת אלא על ידי דבר אחר אלא ודאי כי אפילו מנה אותם בדבר אחר כיון שמנה אותם שלא לצורך מצוה הם חסרים ולכן לא רצה יואב למנותם כלל.

וביותר קשה לי אמאי לא מנאו בעלי מוני מצות הגזרה הזאת בכלל מנין הלאוין שהרי ליכא מאן דפליג שהגזרה הזאת היא מצוה לדורות כמו שכתבו המפרשים ז"ל שדוד טעה וחשב שלא היתה הגזרה הזאת אלא לפי שעה בעבור האדנים ולא שהכתוב מקפיד על מנין הגלגולת מפני שראה שכתוב בה ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד שהם האדנים כמו שמבואר בפרשת אלה פקודי ולא ידע שזאת הגזרה היא אף לדורות ורא"ם כתב שטעה מפני שראה שכתוב בה ונתנו איש כופר נפשו שמלת כופר מורה שנמנים לגלגולתם ושולטת בהן עין הרע ולכן צוה הכתוב

שיתנו כפרה תמורת נפשם וחשב שפירוש הכתוב הוא שימנו אותה לגלגלותם ושיתנו חצאי השקלים שיהיו כפרה ולפיכך מנה אותם גם הוא לגלגלותם ונתנו גם חצאי השקלים והכתוב לא הזכיר נתינת חצאי השקלים מפני שכיון שמנאם לגלגלותם אין תועלת בנתינתם ע"כ.

ואני אומר אחר המחילה מכבוד תורתו דאשתמיטתיה מיניה גמרא ערוכה ברור מללו בברכות בפרק הרואה קאמר וכיון דמנינהו דוד לא שקל מינייהו כופר. ולי נראה מה שהקשו המפרשים וכי דוד לא קרא מימיו בפרשת כי תשא שגזרה שלא ימנה לגלגלות אלא על ידי חצאי השקלים הקושיא מעיקרא ליתא וכל הטורח שטרחו לפרש מהיכן בא לדוד הטעות בפירוש המקרא בחנם הוא כי דוד לא טעה כלל בפירוש המקרא רק שהקב"ה הכשילו שישכח לגמרי זאת הפרשה כי תשא וגו' וימנה את ישראל כמו שאמרו בפרק הרואה אם ה' הסיתך בי אמר לו הקב"ה לדוד מסית קרית לי חייך שאני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן מכירין בו שנאמר כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו וכן אשכחן שטעה דוד בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו דהיינו הארון הקודש והוא הרכיבהו על עגלה לפי שאמר זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי וכמו שלא טעה דוד כלל בפירוש המקרא להלן בכתף ישאו רק שהקב"ה הכשילו שישכח לגמרי זאת הפרשה כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ה"נ הכא.

כן נראה לי: ומה הן מוציאים אחת או שתיים. בפ"ב דיומא פריך הגמרא השתא שתיים מוציאים אחת מבעיא ומשני לא קשיא כאן בבריא כאן בחולה וכתבו שם התוספות וז"ל השתא שתיים מוציאים אחת מבעיא אע"ג דבכמה דוכתי קתני לא זו אף זו מ"מ היכא דאיכא שינויא אחרינא קאמר ליה ועוד דהיכא דהוי זה בכלל זה לגמרי לא הוה ליה למיתני' והא דלא פריך הכי בריש פ"ק דעירובין ובריש פ"ק דסוכה דקאמר רבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה השתא חמשים מכשיר ארבעים מבעיא י"ל דכל היכא דלא הוה דוקא אלא ה"ה יותר לא פריך הכי כדמשני בריש מפנין ארבעה וחמשה קופות ארבעה וחמשה כדאמרי אינשי אבל המקשה שהקשה התם חמשה מפנין ארבעה מבעיא הוה סלקא דעתיה דדוקא היה ומשני ליה דלאו דוקא הוי ובפרק בנות כותים דקושי מטהר ארבעים וחמשים יום פריך ליה משום דדוקא הוא דאין קושי מטהר לעולם ובפרק אלמנה נזונת דקאמר אלמנה ששהה שתיים ושלוש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה ופריך ליה אע"ג דהתם לאו דוקא דכ"ש אם שהתה יותר דאיבדה מזונותיה י"ל משום דהתם הוי שתיים ושלוש זו ואין צריך לומר זו והלכך פריך ליה וכן בסוף בבא קמא גבי לוקח מן הרועים ארבעה וחמש צאן אבל לא שתיים ושלוש ופריך השתא ארבעה זבינן חמש מבעיא התם נמי הוּוּ זו ואין צריך לומר זו ובפרק במה אשה גבי סנדל המסומר פריך ליה משום דפשיטא ליה דהוּוּ דוקא ארבעה או חמש אבל לא טובא ובריש פרק אעפ"י משהא אדם אשתו שתיים ושלוש שנים וגבי תינוק יונק והולך ארבע וחמש שנים איכא למימר דפשיטא ליה דה"ה טובא הלכך לא פריך ליה א"נ בההיא דתינוק יונק ארבע וחמשה שנים י"ל דדוקא קאמר וד' לבריא וה' לכחוש עכ"ל התוספות ולפי מה שכתבו התוספות בריש פרק האיש מקדש בו ובשלוחו דלא שייך לתרץ לא זו אף זו

אלא דוקא בשתי בבות ולא בשתי מלות א"כ הקושיא מעיקרא ליתא וכבר הארכתי בזה
בחדושי בפרק קמא דהוריות ע"ש: נטל את המפתח כו'.

פירוש הממונה של מקדש הנזכר לעיל במשנה: ושתי אבוקות של אור בידם כו'. זהו
דוקא בלילי החול אבל בלילי שבת לא היה בידם אבוקות של אור אלא בודקין בנרות
הדלוקין שם מערב שבת ואע"ג דקי"ל דאין שבות במקדש משום דכהנים זריזין הם
וטלטול נר בשבת אינו אלא שבות שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקין מערב שבת: עד
שתקדש ידיך ורגליך מן הכיור וא"ת לדעת רבי דאמר בפ' כל הזבחים שקבלו דאין לינה
מועלת בקדוש ידים ורגלים א"כ היאך היו עושין תרומת הדשן דהא העלאת לילה פוסלן
לכל עבודות אפילו עבודת לילה כדמוכח התם הסוגיא.

כבר תירצו התוספות שם די"ל בכהנים ישנים שניעורו בלילה ואין צריכין לקדש
ומתניתין דיומא ריש פרק בראשונה דמוכח שהיה תרומת הדשן בכהני חדתי דקאמר
עלה בגמרא דלכך לא הוה פייס בראשונה בתרומת הדשן משום אונס שינה אתיא כרבי
אליעזר ברבי שמעון דפליג עליה דרבי ואמר אין לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים א"נ
י"ל שהיה להם מים בכלי שרת אחר כדי קידוש של תרומת הדשן: אין אדם נכנס עמו
כו' משום שאסור ליכנס בין אולם למזבח בלא רחוק ידים ורגלים כך מצאתי כתוב
בפסקי תוספות דמכלתין וקשה לי שהרי בסוף פ"ק דכלים פליגי בזה ת"ק ור' יוסי
ובודאי הלכה כת"ק דקאמר שמותר ליכנס בין אולם למזבח בלא רחוק ידים ורגלים
דדוקא להיכל אסור ליכנס בלא רחוק ידים ורגלים וכן פסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות בית
הבחירה ומיהו בתוספתא דכלים פ"ק שנינו נכנסין לבין האולם ולמזבח בלא רחוק ידים
ורגלים דברי ר"מ וחכמים אומרים אין נכנסין אמר ר"ש הצנוע לפני ר"מ אני נכנסתי
לבין האולם ולמזבח בלא רחוק ידים ורגלים א"ל מי חביב אתה או כ"ג שתק כו' עד
אמר ליה העבודה אפילו כ"ג פוצעין את מוחו בגיזרין אלא שלא מצאך בעל הפול פירוש
איש הר הבית הממונה ובודק כמו לא יפלה את כליו ומנין שהוא לשון בדיקה דכתיב לא
תפאר אחריך ומתרגמינן לא תפלי בתרך: ע"ב עד שהיו שומעין קול העץ כו'.

בזבחים פרק כל הזבחים שקבלו דמן מפרש הגמרא למה הוצרך להשמיע קול כי היכי
דלישתמע קליה לכהנים שיהיו מזריזין את עצמן להיות נכונים להעלות אפר לתפוח
לאחר שירד זה מן המזבח כדתנן בפ"ה ראוהו אחיו שירד כו' ופריך הגמרא והא הוה
גביני כרוז ומשני בי תרי היכרי הוו עבדי דשמע בהאי אתי ושמע מהאי אתי: שעשה בן
קטן מוכני לכיור כו'.

רש"י והערוך וכל המפרשים שראיתי פירשו דמוכני היינו גלגל שהיו קושרים בו את
הכיור בחבל והיו משקעין אותו בערב בבית העזרה כדי שיהיו מימיו מחוברין למי המעין
ובטלה קדושתן ולא יפסלו בלינה ובשחרית היו מעלין אותו מן הבור מלבד הרמב"ם
שכתב בפירוש המשנה דמוכני הוא כלי סביב לכיור שלא נתקדש בכלי שרת ושם היו
מניחין את המים תמיד כדי שלא יתקדשו ויפסלו בלינה והיו שותתין מאותו כלי לכיור
כדי הצורך ראשון ראשון ע"כ וכך הם דבריו בספ"ג מהלכות בית הבחירה וקשה בעיני
טובא על פירושו שהרי בסוף פרק אמר להם הממונה פריך הגמרא מאי מוכני ומשני
אמר אביי גלגלא דהוה משקעא ליה הרי קמן מבואר מפי הגמרא ערוכה דמוכני היינו

גלגל כדפרש"י וסייעתו וצריך לדחות ולומר שהוא מפרש גלגלא דהוה משקעא ליה היינו לומר שעשה כלי עגול כגלגל סביבות הכיור שהיה הכיור משוקע בתוכו וכשהיו רוצין היו פותחין פי אותו כלי והמים שותתים ממנו לכיור כדי הצורך ראשון ראשון אבל אין זה במשמעות הלשון ועיקר חסר מן הספר וכבר השיגו הראב"ד ז"ל ופירש כדברי רש"י.

ונראה שהרמב"ם ז"ל גופיה חזר בו בפ"ה מהלכות ביאת המקדש שכתב שם וז"ל מי כיור נפסלין בלינה וכיצד היו עושין משקעים אותו במי מקוה או במעין ולמחר מעלין אותו ע"כ. וזהו ממש כדפרש"י ותמיה אני על הראב"ד שלא הזכיר זה בהשגותיו וכן מוכני של השידה בפרק י"ח דכלים פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שלו שהוא גלגל ואופן ואלו בחבורו בפ"ג דכלים כתב שהוא תיבה והראב"ד השיגו וכתב עליו מעולם לא שמענו מוכני פירושו תיבה אלא גלגל ואופן כמו ששינונו אף הוא עשה מוכני לכיור כו': נטל מחתת הכסף ועלה כו'.

ביומא פ"ב מפרש הגמרא טעם שלא היה חותה במחתה של זהב משום שהתורה חסה על ממונן של ישראל: ופינה את הגחלים אילך ואילך. פירוש בתחלה פינה את הגחלים שנהיו מן העצים של המערכה אילך ואילך בצדי המזבח ואח"כ היה חותה מלא המחתה מן הגחלים הפנימיים שנהיו מאברי עולה שנתאכלו ונהיו גחלים כדתניא בת"כ פרשת צו ובירושלמי דיומא פרק בראשונה והרים את הדשן אשר תאכל האש יכול עצים פי' הדשן שנהיה מן עצי המערכה ת"ל עולה פירוש את הדשן אשר תאכל האש את העולה אלמא דשן של עולה היא ולא של עצים.

אי עולה יכול אברי עולה פי' קודם שנתאכלו וקורא אותן דשן מפני שכבר נשרפו אע"פ שעדיין לא נתאכלו ת"ל אשר תאכל האש הא כיצד חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד ע"כ ומכאן קשה על רש"י שפירש בפ' כל הפסולין גבי והבשר לרבות עצים ולבונה כו' כגון שקדשו בכלי היינו עצים שחתה אותן במחתת כלי שרת מעל המזבח עם גחלים כו' דהא איתא בהדיא בת"כ ובירושלמי שהבאתי דלא הוה חותה כלל במחתה עצים כי אם אברי עולה שנתאכלו לגמרי ושמא י"ל דרש"י מפרש דלא מיירי התם בתרומת הדשן אלא ביום הכפורים שהיה חותה גחלים לקטורת וכן תירצו התוספות התם לפרש"י ומיהו הסוגיא דשמעתין התם לא משמע כן דוק ותשכח וצ"ע.

ומצאתי כתוב שהקשה הריטב"א ז"ל בפ"ק דיומא למה לא הוזכר בשום מקום תרומת גחלים אלא תרומת הדשן ומצאתי כתוב על זה בשם הר"י בנבנשתי ז"ל כי בעת תרומת הדשן היו שם קצת אברי עולה שנתאכלו וקצת שלא נתאכלו לגמרי והם גחלים בוערות קרוב להיות דשן לזה לא היה פונה מאברי העולה הנשרפים קצת אשר למעלה במערכה אבל מפנה את הגחלים אילך ואילך וחותה מאברי העולה אשר הם למטה שנשרפו לגמרי עכ"ל.

ואין דבריו נכונים בעיני שהרי גבי יום הכפורים וכן בקטורת של כל השנה בעינן גחלים דוקא כדאמר התם גחלי אש יכול עוממות כו' ואפ"ה לא הוזכר גבייהו תרומת גחלים. ולי נראה שאין מקום לקושיא זו מפני שהגמרא נקט לישנא דקרא והרים את הדשן לאפוקי גבי גחלים לא כתיב והרים אלא ולקח: וחתה את המאוכלות הפנימיות כו'.

שיעור תרומת הדשן אינו אלא מלא המחתה בלבד כדאיתא ביומא פרק בראשונה בעי רבי אבין תרומת הדשן בכמה מתרומת מעשר ילפינן לה או מתרומת מדין ילפינן לה ת"ש דתני ר' חייא נאמר כאן והרים ונאמר להלן והרים מה להלן בקומצו אף כאן בקומצו. ופרש"י מתרומת מעשר ילפינן לה דהא והרים כתיב לשון והרמותם ממנו והויא באומד אחד מעשרה בדשן המערכה או מתרומת מדין דכתיב והרמות מכס לה' אחד מחמש מאות ת"ש דמהרמת קומץ ילפינן לה לא יפחות מאומד מלא הקומץ אם רצה להוסיף יוסיף כלומר עד מלא המחתה דהא ליכא למימר דוקא קאמר דהא לא אפשרלפשוט ברמץ גחלים רותחות ידיו לקומץ ע"כ וכתבו שם התוספות וז"ל מתרומת מעשר ילפינן לה כו' תימה לי אמאי לא מספקא ליה נמי אי מתרומה גדולה ילפינן לה וי"ל משום דבתרומת הדשן כתיב והרים ובתרומת מעשר נמי כתיב והרמותם ובתרומת מדין נמי כתיב והרמות מכס אבל בתרומה גדולה לא כתיב במצו' צויה לשון הרמה אלא כתיב ראשית דגנך כו' עד תתן לו והא דכתיב כתרומת גורן כן תרימו אותה תרומה דכתיב בחלה כתיב וא"ת ואמאי לא מבעיא ליה אי ילפינן מחלה י"ל דוהרים מוהרמותם או מוהרמות ילפינן אבל והרים מתרימו לא ילפינן דלא דמו כולי האי להדדי א"נ י"ל דילפינן תרומה קמייתא מתרומה קמייתא דנהי דתרומת מעשר יש תרומה גדולה קודם לה מ"מ בלויים דמשתעי קרא זו היא תרומה קמייתא דחייבינהו קרא לאפוקי חלה שיש תרומה גדולה קודמה אי נמי יש לומר כיון דתרומה גדולה וחלה אין להם שיעור מפורש ילמוד סתום מן המפורש דהיינו מתרומת מעשר או מתרומת מדין.

ואין להקשות תרומה גדולה וחלה גופייהו אמאי לא גמרינן מהאי גזירה שוה שיהא להם שיעור דיש לומר כיון דכתיב בהו ראשיך דגנך אפילו דגן אחד וכן בחלה נמי כתיב ראשית עריסותיכם ומה שפירש רש"י מתרומת מדין אחת מחמש מאות אף על גב דהוה נמי התם אחד מחמשים נראה לי מחמש מאות ילפינן משום דכתיב אצל והרמות.

ולי היה נראה יותר ללמד ממדין אחד מחמשים כדדרשינן בירושלמי בינונים אחד מחמשים דכתיב אחד אחוז מן החמשים כל שאתה אוחז ממקום אחד יהא כזה ותימה לי מאי מספקא ליה אי גמרינן מתרומת מעשר או ממדין פשיטא דיותר סברא הוא ללמוד מתרומת מעשר דורות מדורות מללמוד ממדין דורות משעה.

ולפי מה שפירשתי דמאחד אחוז מן החמשים גמרינן כי הא דמשמע כל שאתה אוחז ממקום אחר יהא כזה ואפילו לפי פרש"י ז"ל דוהרים שהוא לשון יחיד מוהרמות שגם הוא לשון יחיד גמרינן אבל מוהרמותם שמא לא ניחא ליה למילף א"נ מתרומת הדשן שהיא מצות עבודת ציבור מתרומת מדין דשייכא בכל ישראל גמרינן אבל תרומת מעשר בלויים נאמרה אבל תימה לי מ"ש דלא נסתפק אי מוהרים ממנו בקמצו גמרינן דדמי ליה טפי מכלהו דבאידי ואידי כתיב והרים וי"ל משום דלא מצינן למיגמר לגמרי כי התם שיתרום תרומת הדשן בקמצו פן יכזה כמו שפרש"י להכי לא הוה ס"ד למילף מינה ואפילו הכי פשיט דגמרינן מינה כיון דדמי ליה דבאידי ואידי והרים כתיב: והלך במזרחו של כבש כעשר אמות.

פירוש המזבח רבוע היה ארכו ל"ב אמה ורחבו ל"ב אמה וכבש נתון בדרומו של מזבח ארכו ל"ב אמה ורחבו י"ו אמה והמקום הפנוי מדרומו של מזבח שהוא במזרחו של כבש

שהוא העגול הרשום הוא מקום הדשן וכשירד הכהן מראש המזבח עם מלא המחתה דשן ברצפת העזרה ששם רגלי הכבש היה הולך עם המחתה בצד מזרחו של כבש י' אמות באורך הכבש כנגד מזבח עד שהגיע לעגול הרשום שהוא מקום הדשן ושם הניח את הדשן והיה רחוק מן הכבש לצד מזרחו ג' טפחים ורחוק מן המזבח לצד דרומו עשרים אמה בקרוב שהרי מרגלי הכבש עד ראשו של מזבח ל"ב אמה ונמצא שמרגלי הכבש עד יסודו של מזבח שלשים אמה בקרוב ואחר שמרגלי הכבש עד מקום הדשן עשר אמות יחוייב שישארו עד יסוד המזבח עשרים אמות כך כתב הרב המזרחי: רחוק מן הכבש ג' טפחים כו'.

פירש המפרש וא"ת הא בעינן ושמנו אצל המזבח ונהי דכבש כמזבח לכל מילי מ"מ היה לנו לקרבו אצל המזבח ועדיין הוא רחוק מן המזבח עשרים אמות אמר לי רבי דמוהשליך דכתיב במוראה ונוצה דייקנן דכתיב במוראה ונוצה והשליך אותו אצל המזבח קדמה וקים להו לרבנן דלא מיקרי השלכה כו'.

ובמעילה פרק ו' חטאת גבי דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין בו כתבו התוס' נמי הכי שהיו נושאים דישון מזבח הפנימי והמנורה במקום שזורקין בו המוראה והנוצה רחוק עשרים אמות מרגלי הכבש כדמפרש בתמיד משום דכתיב והשליך ואין השלכה פחות מעשרים אמות ע"כ.

וקשה לי על דבריהם דהא בזבחים פרק קדשי קדשים א"ר יוחנן בא וראה כמה גדול כחן של כהנים שאין לך קל בעופות יותר ממוראה ונוצה פעמים שהכהן זורקן יותר משלשים אמה דתנן נטל מחתה של כסף ועלה לראש המזבח ופינה את הגחלים כו' עד מקום שנותנין מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה כו' אלמא דלא מיקרי השלכה לכל הפחות מכ"ח או כ"ט אמות כגון דכשנעשית בקרן מערבית דרומית לא היתה ההשלכה פחות מל"א אמות א"כ ממילא ידעינן דאילו כשנעשית בקרן דרומית מזרחית שהוא קרוב טפי לבית הדשן יותר מכל שאר הקרנות לא היתה ההשלכה לכל הפחות מכ"ח או כ"ט אמות דוק ותשכח.

ולי נראה דהקושיא מעיקרא ליתא משום די"ל דקבלה היתה בידם דאצל המזבח לאו אצל המזבח ממש אלא רחוק עשרים אמות ולא משום דכתיב והשליך ואין השלכה כו': מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה. פירש המפרש וכל אלו נבלעים במקומן אבל תרומת הדשן נראה לי דלא היתה נבלעת מדאמרינן בסוף פ"ק דיומא עשרה נסים נעשו לאבותינו כו' ופרכינן ותו ליכא והאמר אביי מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעין במקומן ואם איתא דתרומת הדשן כמו כן נבלעת הוה ליה לאחשובה ואמרינן בכריתות ושמנו מלמד שטעונין גניזה דאסור ליהנות מתרומת הדשן ע"כ.

מה שכתב ואמרינן בכריתות ושמנו כו' רצונו לומר ועוד ראייה אחרת דלא היתה נבלעת מדטעון גניזה וכל זה כתבו התוספות בזבחים פרק קדשי קדשים ובסוף פ"ק דיומא בשם ר"ת ודחו דבריו דאין כל זה ראייה וז"ל התוספות בפרק קדשי קדשים דישון מזבח הפנימי והמנורה הקשה ריב"א כיון דתרומת הדשן ודישון מזבח הפנימי והמנורה נבלעין

במקומן אמאי מועלין בזה יותר מזה דבתרומת הדשן מועלין כדאמר בסוף פרק בית שמאי ובדישון מזבח הפנימי והמנורה תנן במעילה דלא נהנין ולא מועלין.

וי"ל דשאני תרומת הדשן דגלי קרא ושמו וכ"ת כיון דנבלעין היכי משכחת בהו מעילה שמא לא היו נבלעין מיד ור"ת אומר דתרומת הדשן לא היה נבלע מדלא חשיב לה ביומא בהדי אינך דנבלעין דישון מזבח הפנימי והמנורה ואומר הר"ר י"ט דאין זו ראייה דה"נ בת"כ דחשיב שינוי דבית שני הן אחד דמוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה ולא חשיב תרומת הדשן אע"פ שהיתה שם כדתנן בתמיד ע"כ וז"ל התוספות פ"ק דיומא נבלעין במקומן פירש הרב פורת דה"ה דישון מזבח החיצון ואין נראה לר"ת דמנא ליה האי סברא כיון דלא חשיב ליה בהדי הנך ועוד הא אמרינן בפרק כל שעה ובשילהי תמורה ואפר הקדש לעולם אסור באותן שטעונין גניזה כדתניא ושמו בנחת ושמו שלא יפזר אלמא דלא הוה נבלע במקומן מדטעון גניזה מיהו י"ל קרא לאו אניסא סמיך וה"ק אי לאו הוה ניסא שיהא נבלע במקומן טעון גניזה אי נמי נראה לי אם הפרישם והוציא אותן קאמר דאפר הקדש לעולם אסור וכן פרש"י בסוף תמורה ע"כ.

ועל מה שהקשה ריב"א אמאי מועלין בזה יותר מזה ותירץ דשאני תרומת הדשן דגלי קרא ושמו יש שיטה אחרת בזה להתוס' ביומא פרק הוציאו לו ובסוף פרק בית שמאי ובפרק ולד חטאת: מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה כו'. וא"ת והלא לשכת כהן גדול של עץ היתה כדתנן בסוף מדות ובשמחת בית השואבה היו מקיפין כל העזרה גזוטרא כדתנן בפ"ב דמדות ובסוף פרק החליל כבר תירץ הראב"ד ז"ל בהשגותיו בפ"א מהלכות בית הבחירה דלא אסרה התורה אלא אצל מזבח ה' והיא עזרת כהנים משער נקנור ולפנים אבל בעזרת נשים ובהר הבית מותר והיא דשמחת בית השואבה בעזרת נשים היתה ובסוף פ"ו מהלכות ע"א תירץ בענין אחר משום דלשעתה היתה.

ונראה לי דמפני כך פרש"י ג"כ בפרק החליל דבכל שנה ושנה מסדרין שם גזוטראות כו' כלומר שלא היתה קבועה וכתב עוד הראב"ד ז"ל דבימות של עץ שהיו עושין למלך בשעת הקהל ג"כ לשעתה היתה והרב מהרי"ק ז"ל תירץ שם בענין אחר שלשכת כ"ג לא של עץ היתה אלא בנין אבנים ולא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה עצים איזה פעם וטעמא דמסתבר הוא דאל"כ למה נשתנית לשכה זו לעשותה שלעץ יותר משאר לשכות שהיו של בנין: הכי קאמר לא תטע לך אשרה לא תטע לך כל עץ כו'.

לכאורה משמע דבחדא מחתא מחתינהו דכשם שהנוטע אשרה עובר בלא תעשה הכי נמי הנוטע כל עץ ולא דוקא נוטע אלא ה"ה הבונה כל עץ דאם לא כן עדיין קשה מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה דלמא דוקא נוטע אסור אבל בספרי אמרו בלשון הזה לא תטע לך אשרה כל עץ מלמד שכל הנוטע אשרה עובר בלא תעשה ומנין לנוטע אילן ובונה בית בהר הבית שהוא עובר בלא תעשה ת"ל כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך רבי אליעזר אומר מנין שאין עושין אכסדרה בעזרה ת"ל אצל מזבח ה' אלהיך כו' משמע דרבי אליעזר פליג את"ק וסבר דליכא איסורא אלא בעזרה בלבד אבל לא בהר הבית הלכך דקדק למינקט בעזרה ואפשר דבהא נמי פליג את"ק דאלו ת"ק סבר דבונה בית עובר בלא תעשה ואתא רבי אליעזר לומר דאינו בלא תעשה אלא איסורא בעלמא הוא דאיכא וקרא אסמכתא בעלמא הוא דעקר קרא איירי דוקא בנוטע וכה"ג אשכחן בביצה בריש

יו"ט שחל להיות בע"ש מנא הני מילי אמר שמואל דאמר קרא זכור את יום השבת ופרש"י מנה"מ לאו דוקא מקרא יליף דערובי תבשילין דרבנן אלא הכי קמבעיא ליה מהיכא אסמכוה רבנן ודכוותיה בפרק מי שמת מנין למתנת ש"מ שהיא מן התורה שנאמר והעברתם את נחלתו וגו' וכן בפ"ק דמועד קטן גבי ציון שהוא מדרבנן ופריך התם והא מהכא נפקא והא מיבעי ליה לכדתניא כו'.

וע"כ ציון מדרבנן היא כדאמר בפרק דם הנדה וכן בפרק אין מעמידין גבי שלקות דלא מיתסרי אלא מדרבנן ואפ"ה בעי מנלן אמר קרא אכל בכסף תשברני ויכול להיות דרבי אליעזר לא אסר אלא אכסדרה אבל בית אפילו כולו של עץ שרי דלא דמו לאלו כלל ואפשר לומר דאפילו ת"ק סבר דבונה בית בהר הבית אינו עובר בלא תעשה כי פשטיה דקרא לא איירי בבונה אלא דוקא בנוטע ואף שהרב רא"ם ז"ל סתר דעת זו וכתב דא"כ לא היה שונה בלשונו עובר בלא תעשה אומר אני דאשתמיטתיה להרב ז"ל הא דאמרו בפרק אין עומדין כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא והא ודאי שאינו ר"ל שיהיה לאו בו מן התורה אלא איסורא דרבנן בלחוד איכא ואסמכוה לקרא דלא תשא וכן כתב בהדיא רבינו יונה בברכות פרק אלו דברים הרי אמרו לשון עובר ואפ"ה אינו אלא אסמכתא וכן הא דאמרינן בסוף פ"ק דברכות כל הקורא לאברהם אברם עובר בלאו שנאמר ולא יקרא עוד את שמך אברם והא ודאי שאינו ר"ל בלאו גמור דא"כ למה לא מנו בעלי מוני המצות לאו זה במנין הלאוין וכן הא דאמרינן בפרק חלק אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו וגו' נמי אסמכתא בעלמא כמו שפירשנו שם: תלמוד לומר וערך עליה העולה כו'.

וא"ת למה לי קרא העולה תיפוק ליה ממלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד דנפקא לן מיניה בפרק כל התדיר מחבירו קודם את חבירו וכי תימא דהוא למוספין והאי לנדרים ונדבות וצריכי דמוספין קבוע להם זמן ונדרים ונדבות שכיחי בכל יום והא בפרק התכלת מייתי לקרא דהעולה על של תמידין קדמה למוספין דקאמר ה"ד הא דתנן התמידין אינן מעכבין המוספין אלימא דאית ליה ולקדם והתניא העולה כו'.

ועוד קשה טפי דבסוף פרק הגוזל קמא דרש מדכתיב מלבד איל הכפורים מכלל דכסף ברישא ופריך אלא מעתה מלבד עולת הבקר מכלל דמוספין ברישא והתניא העולה וכו' ה"ל למיפרך ממתניתין דכל התדיר דאדרבה ממלבד גופיה דרשינן איפכא וליכא למימר נמי דאיצטרך מלבד לציבור שאין להם תמידין ומוספין אלא כדי אחד מהם דהא מתניתין דכל התדיר לא איירי כולה אלא בלקדם דומיא דדם חטאת קודם לדם עולה דקתני התם בהדה וליכא למימר נמי חז למצוה וחד לעכב דעיכובא ליכא כדאמר בפ' התכלת כבר תירצו התוספות זאת הקושיא בפרק אמר להם הממונה וז"ל וי"ל דהעולה עולה ראשונה להקדמה דהקטרה דקרא בהקטרה איירי וקרא דמלבד להקדמת שחיטה אתיא ליה דתעשו את אלה בעשיית דם איירי והשתא ניחא דמייתי בפרק התכלת מוהעולה לאשמועינן דאפילו בהקטרה דלא תנן בפרק כל התדיר תמיד קודם א"נ משום דהוי ס"ד דמקשה שהוא מעכב הילכך פריך מברייתא דלשון שלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכובא מלישנא דמתניתין דכל התדיר וניחא נמי דלא מייתי בהגוזל קמא מההיא דכל התדיר לאוכוחי דכסף ברישא דאיכא למימר לעולם כסף ברישא והדר איל כסדר

שנכתבו בפרשה אבל בכל התדיר איירי בעשיית דם וה"ק קרא מלבד עולת הבקר שעשיית עבודת הדם כבר תעשו את אלה אבל הקטרה דכתיב מקמי קרא ומלבד תהא קודם התמיד דכולהו קראי דקמיה בהקטרה משתעי דכתיב בהו אשה ריח ניחוח להכי איצטריך לאתויי העולה דאפילו בהקטרה תמיד קודם אע"ג דהקטר מוספין כתיב ברישא אפילו הכי תמיד קודם ה"נ נימא דאע"ג דכסף כתיב ברישא איל הכפורים קדים.

מיהו תימה למה לי קרא דהעולה דמלבד לאשמועינן דתמידין קודמין למוספין תיפוק ליה דבתמיד כתיב בבקר ובמוספין כתיב ביום ויוקדם דבר שנאמר בו בבקר לדבר שנאמר בו ביום ואמרינן נמי מוספין בשש ואז אינו בקר וי"ל דאי לאו קרא דהעולה היינו מאחרין הקטרת התמיד עד אחר הקטרת המוסף כדמשמע בהגוזל קמא מדכתיב מלבד ותעשה בבקר הוה מוקמינן ליה לעבודת דם אבל עדיין קשה כיון דכתיב העולה לאפוקי מההיא סברא למה לי קרא דמלבד לאשמועינן התמיד קודם למוספין בעבודת דם תיפוק ליה מדכתיב בבקר בתמיד ומוספין.

ונראה לי דאצטריך מלבד למגמר בעלמא דבכל מקום תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם דמהאי טעמא כתיב אשר לעולת התמיד פשיטא דעולת הבקר היא עולת התמיד אלא טעמא קא יהיב קרא למילתיה מ"ט אמרי לך מלבד עולת הבקר שהיא תקדום לפי שהיא עולת התמיד וכל דבר שהוא תדיר קודם לדבר שאינו תדיר וכן משמע בפרק כל התדיר דגמר מהכא בכל דוכתא דקתני כל התדיר מחבירו קודם שנאמר כו' עד שנאמר מלבד והארכתי יותר בחדושי בפרק בתרא דהוריות: העולה עולה ראשונה.

כתבו התוס' בפרק אמר להם הממונה וז"ל י"מ שהיא עולת תמיד שכתובה ראשונה לכל הקרבנות בפרשת פנחס א"נ קסבר עולה שהקריבו אבותינו לפני הר סיני עולת תמיד הואי והיא היתה ראשונה לכל קרבנות צבור ופלוגתא היא בפ"ק דחגיגה דאיכא למ"ד עולת תמיד הוה ואיכא למ"ד עולת ראייה הוה: ראוהו אחיו פרק שני האברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב כו'.

בת"כ יליף ליה מקרא אשר תאכל האש את העולה על המזבח וכו' ומייתי לה בפרק טרף בקלפי ופרש"י אשר תאכל את העולה אם אינו ענין לתחלתה דהא כתיב העולה על מוקדה תנהו ענין לסופה עכ"ל. וקשה לי על פירושו שהרי כבר דריש ליה התם בת"כ את העולה לדשן עולה ולא דשן עצים וא"כ היאך דריש ליה הכא לדרשה אחריתא.

לכן נ"ל לפרש דמעל המזבח דריש ליה שהוא מיותר לאורויי האברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב עדיין שם עולה עליהם ויהיו נשארים על המזבח עד שיחזירו אותן למערכה ויאכלם האש. כן נ"ל: סולקין אותו על צדי המזבח יש ספרים דגרסי סונקין אותו כו'.

וכן גורס הערוך ופירש סונקין לשון נענוע ונדנוד כמו גדי מסנקן בריש פסחים דפירושו שהוא עיף ע"י נענוע ונגיחת שמנגחין זה בזה אף כאן סונקין מנענעין ומהפכין אותם בצניורות לצדדי המזבח: סודרים אותם בסובב על הכבש. בת"כ איתא סודרים אותם על הסובב או על הכבש כו' והכי תניא בפרק טרף בקלפי וכן פירושו כאן אף שפשט הלשון אינו כן.

וכתבו שם התוספות בפרק טרף בקלפי בשם ריב"א ז"ל סודרן ע"ג כבש או ע"ג סובב אבל ע"ג יסוד לא דא"כ היה נפסל בלינה אם ירד אבל סובב שהוא מחצי המזבח ולמעלה הרי הוא כמזבח ואין לינה מועלת בראשו של מזבח וכן כבש ועוד אפשר דאיסור יש להורידו מן המזבח אבל כשסודרן על הסובב והכבש הוי לא הורידו: החלו מעלין באפר כו'.

וא"ת כשמאספין האפר להעלותו על גבי התפוח אי אפשר שהיו יכולין להזהר שלא יהיו גחלים באפר ובפרק שני דמעילה גבי וכן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח לא יחזיר כו' משמע שאסור להוריד הגחלת מן המערכה כיון דדייק התם וכן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח לא יחזיר הא ע"ג המזבח יחזיר א"כ כ"ש דאסור להוריד כבר תירצו התוספות בפ"ק דיומא ובזבחים בפרק המזבח מקדש שלא היו מעלין באפר ע"ג תפוח אלא גחלים דלית בהו מששא שכבר נתעכלו לגמרי כדתנן וחתה מן המעוכלות הפנימיות וחשיבי אפר והא דקאמר במעילה דיחזיר מיירי בגחלת חיה דאית בה מששא והא דקאמר שם במעילה ה"ה דאפילו אפר לא בעי למימר דהוי כגחלת ממש אפילו לענין חזרה דגחלת מחזיר לעולם אפילו לאחר תרומת הדשן דאין מעלין אותה לתפוח אבל אפר מעלין לתפוח אלא לענין מעילה קאמר דהויא כגחלת ור"י הבחור אומר דלא היו צריכין ליזהר אפילו מגחלים דאית בהו מששא משום דמחצות ואילך חשיבי עיכול ואין ראויין להקטרה ואם ירצה יאספם לתפוח לפי שהרמת הדשן מתירתן לאספן לתפוח ולא לענין שיעשה מהן תרומת הדשן דהא דשן כתיב אבל אם רוצה להניחם במקום המערכה כדי למרק מצותם שיהיו ראויין הם עצמם לתרומת הדשן עדיין מצותם עליהן הילכך יחזיר דמסתבר למימר דעדיין חסר מהם מרק מצוה כיון שעדיין אין ראויין לתרומת הדשן וכן משמע מדקתני לעיל האברים שלא נתעכלו מבערב סולקין אותן לצדדי המזבח כו' עד החלו מעלין באפר כו' אלמא דלא היו מסלקין אלא האברים שלא נתעכלו אבל גחלים חשיבי עיכול ואפילו לוחשות: על גבי התפוח כו'.

רש"י והערוך וכל המפרשים שראיתי פירשו תל הדשן המכונס באמצע המזבח הוא הנקרא תפוח על שם שהיה צבור עגול כדמות תפוח וגבוה כעין כובע וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ובחבורו בפ"ב מהלכות תמידין ומוספין מלבד הראב"ד ז"ל שכתב שם בהשגותיו על הרמב"ם ז"ל וטעה טעות גדולה שהרי שנינו החלו מעלין באפר ע"ג התפוח ומאחר שכהן מוציא בכל יום כל האפר מהיכן היה שם התפוח וכן אמרו פעמים שעליו כששלש מאות כור והיה לו לומר פעמים שיש בו כששלש מאות אלא שהיה שם טבלא מרובעת גבוהה אמה והיא עשרים ושתים על עשרים ואותה אמה היה השלמת עשר אמות לגובה המזבח והיא נקראת תפוח על שם שהיתה גבוהה על כל סביביו ואפשר שהיתה אותה הטבלא קצוצת קרנות כעין עגולה כדי להרויח מקום המערכה וכל דבר שהוא גבוה ועגול נקרא תפוח כדאמרינן בנדה מקום שיש באותו מקום כעין תפוח ובע"א אע"פ שנטל בידו ונתן לתוך התפוח עכ"ל.

ואני אומר אחר המחילה מעצמותיו הקדושים שהרמב"ם ז"ל לא טעה לא טעות גדולה ולא קטנה דדוקא תרומת הדשן היא חובה בכל יום אבל הוצאת הדשן אינה אלא כשהי' רבה ואין מקום למערכה כדאיתא בהדיא ביומא וכן פרש"י בהדיא בחומש ולפי שאותו

הכהן שמרים מן המאוכלות הפנימיות לא היה חותה כל המאוכלות הפנימיות להורידן לארץ אצל המזבח אלא מלא המחטה בלבד לקיים מצות והרים את הדשן כדאיתא ביומא פרק בראשונה שהבאתי לעיל בעי רבי אבין תרומת הדשן בכמה כו' הלכך נשאר הרבה דשן על המזבח והיינו דתנן החלו מעלין באפר ע"ג התפוח כו'.

פירוש לאחר שסלקו בצנורות שבידן אברים ופדרים שלא נתאכלו לצדדי המזבח או על הכבש היו גורפין במגריפות שבידן כל הדשן הנשאר מכל צדדי המזבח על תל הדשן הצבור כדמות תפוח באמצע המזבח ואחר שהיה תל הדשן גדול כל כך עד שלא היה מקום למערכה אז היו מוציאים כל האפר וזהו ההפרש שיש בין מצות והרים את הדשן למצות והוציא את הדשן שתרומת הדשן היא חובה בכל יום אבל הוצאת הדשן אינה אלא כשהיא רבה ואין מקום למערכה כדאמרן ועוד שתרומת הדשן היא מן המאוכלות הפנימיות אבל הוצאת הדשן היא מן הצבור בתפוח שהוא הכרי הצבור באמצע המזבח כדמות תפוח חוץ מן ההפרש הכתוב בתורה בפירוש שבתרומת הדשן כתיב ושמנו אצל המזבח שהוא העזרה במזרחו של כבש ובהוצאת הדשן כתיב והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה דהיינו חוץ לשלש מחנות כדתניא בת"כ וביומא.

ונ"ל להביא ראיה מוכרחת לדברי הרמב"ם וסיעתו שהאפר הצבור באמצע המזבח הוא הנקרא תפוח ולא הטבלא כדפירש הראב"ד ז"ל מהא דאתמר במעילה פרק חטאת העוף הנהנה מאפר תפוח שע"ג המזבח כו' ולפירוש הראב"ד ז"ל ה"ל למימר הנהנה מאפר שע"ג התפוח כדאמר אח"כ שע"ג המזבח. וגם מה שהקשה הראב"ד ז"ל דהוה ליה לומר פעמים שיש בו כשלש מאות לאו כלום הוא מפני שי"ל דתיבת שעליו קאי על המזבח שהאפר צבור עליו כן נראה לי: דף כ"ט ומימיו לא נתעצל הכהן מלהוציא את הדשן.

פירש המפרש אע"ג דנוי הוא למזבח כשיש עליו דשן הרבה אפילו הכי כשהגיע העת לפנות את הדשן לא נתעצל הכהן להוציא את הדשן. ואין פירושו מוכרח דאפשר נמי לפרש דה"ק מה שהיה דשן כל כך הרבה לא מחמת עצלות הכהנים אלא לנוי להראות שקרבנות הרבה קרבו ע"ג המזבח.

ומה שפירש המפרש לא נתעצל כהן להוציא את הדשן מי שמוטל עליו לעשות לא דק שהרי אין להוצאת הדשן לחוץ פייס ולא סדר על פי משמרות הכהונה כשאר עבודות אלא כל כהן הרוצה רק שלא יהיה בעל מום כדאיתא בפ"ב דיומא וכמו שכתב הרמב"ם בסוף פ"ב מהלכות תמידין ומוספין א"כ לא יצדק לומר מי שמוטל עליו לעשות שהרי לא מוטל על שום כהן רק מי שירצה כדאמרן.

ושמא יש ליישב בדוחק שר"ל מי שמוטל עליו לעשות היינו מי שקיבל עליו מנדבת לבו לעשות: החלו מעלין בגזרין כו' וא"ת דהא בפ"ב דיומא אמרינן דדוקא שני גזרים של בין הערבים מעלין אותו שני כהנים כל אחד ואחד בעץ יחידי ביזו שנאמר וערכו הרי כאן שנים אבל של שחר בכהן אחד מדכתיב וערך א"כ למה נקט החלו לשון רבים ועוד דהא תניא בפ"ק דיומא מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסדור מערכה ובשני גזרים א"כ למה נקט החלו לשון רבים.

ועוד דהא סידור השתי מערכות היה קודם סידור שני גזרים ולמה קתני החלו מעלין כו' קודם סדור את המערכה כו'. וי"ל דדוקא לסדר השני גזרים ע"ג עצי המערכה היה בכהן אחד בלבד אבל להעלותן מדיר העצים על המזבח היו מסייעין לו מפני שהוא בלבד לא היה יכול להעלותן ותדע דהא קתני בסיפא סידר את המערכה כו' ולא קתני סדרו ולעולם סידור השתי מערכות היה קודם סידור שני גזרים ע"ג עצי המערכה: כל העצים כשרין למערכה.

אע"ג דתנן בפ"ב דמדות ומייתי לה בפ"ק דיומא כל עץ שנמצא בו תולעת פסול לגבי המזבח ואפילו הסיר התולעת נקט כל העצים כשרין למערכה לפי דכאן איירי דוקא במהות העצים ולא באיכות העצים: אבל באלו היו רגילין במורביות של תאנה כו'. תימה למה לא היו נמי רגילין בעצי ארזים וארנים וברושים שהיו מסדרים במערכה של שרפת פרה אדומה כדתנן בפ"ג דמסכת פרה הלא גם הנך עצים בררו בודאי משום דשורפין אותן יותר משאר עצים ושמא י"ל מפני שהן מעלין עשן הרבה וגבי שריפת הפרה לא היו מקפידין על העשן.

ומיהו קשה למה לא לקחו לשרפת הפרה הנך עצים דקחשיב הכא של אגוז ושל עץ שמן וצריך לי עיון: סידר את המערכה גדולה כו'. לפי שיש עוד מערכה אחרת קטנה ממנה כדתנא בסמוך קרי להך מערכה גדולה אע"ג דפלוגתא דתנאי היא בפרק טרף בקלפי כמה מערכות הוו מ"מ הכל מודים שאי אפשר למזבח בכל יום פחות משתי מערכות של אש אחת היתה מערכה גדולה ששורפין עליה התמיד והשנית מערכה קטנה ממנה והיא הנקראת מערכה של קטורת לפי שממנה נוטלים אש במחתה לקטורת שמקטירין בכל בקר ובין הערבים: חזיתיה מזרחה כו'.

כמו עושה לו חזית בריש ב"ב שענינו שיעשה בראש הכותל אות שיורה על הכותל בשעה שמביטין אל האות שהוא וג"כ בכאן נותנין על מערכת העצים אות לצד מזרח שיורה שמצד המזרח מתחילין לסדר את המערכה. כך פירש הרמב"ם ז"ל: בררו משם עלי תאנה יפים כו' בר"פ קדשי הקדשים מייתי הך משנה ופרש"י עצי תאנה בשל תאנה היו רגילים וטעם אגדה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון ויעשו להם חגורות מערכה שניה של קטורת אצל מערכה גדולה היו מסדרים מערכה קטנה ליטול ממנה גחלים להכניס על מזבח הפנימי ג' קבין לכל בקר וערב להקטיר עליהם קטרת ובס"פ טרף בקלפי ילפינן דעל מזבח החיצון צריך להיות מערכה לכך כנגד מערבית דרומית של מזבח ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ד' אמות וטעמא מפרש לקמיה באומד חמש סאין גחלים לפי אומד הגחלים היו נותנים שם עצים ובפרק קדשי הקדשים מפרש טעמא למה היתה כנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן לצד צפון ד' אמות גם נתבאר שם למה נותנים שני הבזיכין במערכה של קטורת והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים יעיין שם: בררו משם עצי תאנה כו'.

וא"ת דבמסכת זבחים פרק קדשי קדשים מוקי הך משנה כרבי יוסי והיכי מתוקמה כרבי יוסי והא קתני סיפא והציתו ב' מערכות ולרבי יוסי והציתו ג' מערכות כדאיתא בפרק טרף בקלפי דקאמר בכל יום היו שלש מערכות. ודוחק הוא לומר סבר ליה כוונתיה בחדא ופליג עליה בחדא כבר תירצו התוספות התם דאכתי הוה חדא מערכה לקיום האש כרבי

יוסי ולא קחשיב הכא במשנה אלא הנך תרתי דדמיין להדדי ומציתין אותו ביחד ומחד קרא מפיק להו.

ומיהו אכתי קשה היכי מצי לאוקמא לסדר תמיד כרבי יוסי הא תנן לקמן בפרק אמר להם הממונה ברכו כו' נתפזר ממנו כקב גחלים ולרבי יוסי היה מתפזר יותר כדתניא בפרק טרף בקלפי ר"י אומר בכל יום היה חותה בשל סאה ומערה לשל שלשת קבין וכה"ג ממש דייקנן בפ"ק דיומא ואי ס"ד מדות ר"י היא כו' וי"ל כוון דשני ענינים הם י"ל נהי דהמשנה דלקמן דלא כרבי יוסי הך מתניתין אתי שפיר כרבי יוסי: מחזירין אותו למערכה כו'.

פירש המפרש נ"ל לאחר שהקטירו אברי תמיד דאין שום דבר יכולין להקטיר במערכה זו קודם אברי התמיד דכתיב וערך עליה העולה עולה ראשונה כו' ואין דבריו נכונים בעיני שהרי בריש פרק ד' מיתות אמר רב הונא בריה דרב יהושע אף סדר תמיד דוקא קתני אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום דקתני עלה זהו סדר התמיד וכו' א"כ משמע כדרך שהם סדורים כאן במשנתנו הם נעשים בלא קדימה ואיחור מעשה לחבירו.

ומה שהביא רביה מדכתיב וערך עליה העולה עולה ראשונה כו' אין הנדון דומה לראיה כלל משום דלא אמרינן עולה ראשונה אלא דוקא לכל עבודות היום הנלוים לתמיד של שחר אבל חזרת האברים והפדרים למערכה היא טפלה לגמר עבודת יום שלפניה שהרי הם של תמיד בין הערבים וכדאיתא בהדיא ביומא סוף פרק בראשונה הלכך שפיר נשרפין מיד במערכה קודם שהתחילו להפיס מי שוחט ומי זורק כו' על תמיד של שחר כדרך שהם סדורים במשנתנו כן נ"ל: ירדו ובאו להם ללשכת הגזית.

פירוש כדי לעשות פייסות כדאיתא בפ"ב דיומא שהפייסות היו בלשכת הגזית ושם נפקא לן מקרא דאין מפייסין אלא דוקא במקום קדש דכתיב בבית אלהים נהלך ברגש וכתבו שם התוספות תימא כיון דבעינן פייס במקום קדש אמאי לא היו מפייסין בעזרה עצמה דקדיש טפי ואומר ר"ת כיון דאמרינן והממונה בא ונוטל המצנפת בראשו של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל א"כ גנאי היה לו לעמוד בלא מצנפת בעזרה.

ור"י בר ברוך פירש משום דהוון קיימין בעגול ואם היו מפייסין בעזרה היה אחוריהם אל היכל השם ע"כ. אבל אכתי קשה לי למה לא הזכיר לעיל בפ"ק גבי פייס ראשון לתרום את המזבח שירדו ובאו ללשכת הגזית כדי לעשות אותו הפייס כמו שהזכיר זה גבי שאר פייסות.

ושמא י"ל דפייס הראשון לא היה בלשכת הגזית אלא בבית המוקד במקום הקדש כיון שעדיין לא ירדו אז לעזרה כלל ואיכא נמי בבית המוקד מקום מקודש דהיינו חצי בית המוקד הבנוי בקדש הוון מפייסי התם לאפוקי בשאר פייסות כבר היו הכהנים בעזרה ובעזרה עצמה אי אפשר היה להו לפייס מהטעמים שכתבתי לעיל לכך היו צריכים ללכת ללשכת הגזית שהיא קרובה לעזרה להטיל פייסות במקום קדש וכן פירש המפרש אבל מדברי הרמב"ם וסמ"ג משמע דגם הפייס ראשון היה בלשכת הגזית וצריך עיון: בשלשה מקומות דברו חכמים לשון הבאי כו'.

קשה לי שהרי אשכחן נמי בשאר הרבה מקומות שדברו חכמים בלשון הבאי כענין מגריפה היתה במקדש ועשרה נקבים היו בה כל אחד מוציא מאה מיני זמר נמצאת כלה מוציאה אלף מיני זמר אמר רב נחמן וסימניך מתניתא גוזמא בפרק אין נערכין. וכענין אשכח ביה מרגניתא זבניה בתליסר עיליתא דדינרי דדהבא כו' בפרק כל כתבי ופרש"י גוזמא בעלמא הוא כלומר הון עתיק מאד כך פי' רבי' הלוי וכן בכל מקום כגון תליסר גמלי ספיקי טרפות וכן תליסר טבחי דלעיל עכ"ל.

וכענין מגדל הפורח באויר וכן בשאר מקומות הרבה מפרש הגמרא עצמה דגוזמא הוא. ונ"ל דלא קחשיב המקומות שדברו חכמים בלשון הבאי אלא דוקא במשנה ולא בברייתא וכ"ש במימרא דאמוראי וכה"ג משני הגמרא במסכת נדה בפרק כל היד גבי אמר ר"י בג' מקומות הלכו בו חכמים אחרי הרוב כו' מתניתא קאמרינן שמעתתא לא קאמרינן.

ומכאן קשה לי על הרא"ש ז"ל שפי' בריש מס' ידים הא דתנן התם מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה דגוזמא קאמר כלומר כל זמן שמספיקים לשפוך על ידים ב' פעמים לכל אחד ואחד דא"כ ה"ל לומר בארבעה מקומות דברו חכמים לשון הבאי. וגם על הרמב"ם ז"ל קשה קושיא זו שפירש שאין דברי משנה זו אלא במים שניים דוקא משום דכבר נעשית הטהרה במים הראשונים ומפני כך אין צריך שיעור אלא כדי שימשח היד אבל במים הראשונים אינו בפחות מרביעית לכל אחד ואחד עכ"ל.

ובהכרח צריך אתה לומר כיון שכתב שצריך שיעור כדי שימשח היד של כל אחד ואחד א"כ הא דקאמרה המשנה ולמאה גוזמא קאמר שהרי לוג אינו מספיק למאה כדי שימשח היד של כל אחד ואחד דאל"כ קשה הא תנן ברישא דמשנה זו מי רביעית נותנין לידיהם לאחד אף לשנים משמע הא לשלשה לא וכן מחצי לוג לשלשה ולארבעה משמע הא לחמשה לא והראב"ד נזהר מזה ופירש המשנה במים ראשונים והא דקתני דמרביעית נוטלין אף לשנים מיירי בלא תוספת מים וה"ה דמחצי לוג לשלשה וארבעה מיירי בלא תוספת מים אבל מלוג לה' ולי' ולמאה על כרחך מיירי בתוספת מים שיוסיפו וא"כ אין אנו צריכין לומר דגוזמא קאמר כדפירש הרא"ש וסייעתו וצ"ע: גפן של זהב כו'.

פירש הרמב"ם ז"ל שעשו צורת גפן של זהב להתברך כגפן לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כמו שהוא מפורסם בכתוב: ע"ב פרוכת דתנן רשב"ג אומר כו'. נ"ל שר"ל הא דתנן ומשמונים ושתים רבוא נעשית ושלש מאות כהנים מטבילין אותה כל זה לשון הבאי וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל דוק ותשכח: ארכה מ' באמה כו'.

בפרק גיד הנשה מייתי הך משנה ופרש"י שם וז"ל ארכה מ' באמה ורחבה עשרים ארכה לגבהו של פתח האולם ורחבו לרחבו שפתח האולם גבהו מ' ורחבו כ' ופרוכת פרוסה נגדו לצניעות בעלמא כך שמעתי. ולי נראה שאף פרוכת הדביר כך מדתו רחבה לרחבו של היכל שהוא כ' אמה וגבהו לגבהו מן העלייה ועד הרצפה ומשמונים ושתים רבוא חוטיין לישנא אחרינא ריבות נערות העוסקות בה עכ"ל.

ולי נראה לפרש ומשמונים ושתים כך היה מנין דינרי זהב שהיו מוציאים עליה. שוב מצאתי שכן פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה: ושתים עושין בכל שנה ושנה.

והטעם משום דכל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן כדתנן בסוף חגיגה ופרוכת אחת היתה פרוסה ואחת מקופלת נטמא הפרוסה פורסין המקופלת ובערב יום הכפורים מוציאין הישנה ומכניסין החדשה: ושלש מאות כהנים מטבילים אותה. פירש המפרש לפי שאי אפשר לארגה בטהרה שלא תהא נדה אחת מן הנשים האורגות בה ושמא פרסה נדה ולא אדעתה הלכך מטבילין אותהקודם שיפרשוהו נגד הפתח וקשה לי דנהי שאי אפשר לארגו בטהרה שלא תהא נדה אחת מן הנשים האורגות בה כו' אפ"ה לא היה צריך טבילה כיון שעדיין לא נגמרה אינו נקרא כלי לקבל טומאה כדאיתא בהדיא בפרק חומר בקדש גבי כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש משום צינורא דעם הארץ דנפול על הכלי דפריך הגמרא אימת אלימא מקמיה דליגמריה הא לאו מנא הוא כו' ועוד דהא להכי נקט התנא כלים הנגמרים ולא כלים הנעשים משום דאין רגילות לשמרם בטהרה בזמן עשייתן עד עת גמרן לפי שאין מקבלין טומאה עדיין אבל כי נגמרו שמקבלין טומאה נותנין לב להן לשמרן בטהרה.

לכן נ"ל שאי אפשר לומר טעם זה לפי שאי אפשר לארגו בטהרה וכו' דבזה ודאי אין קפידא כדאמרן ואולי היתה כוונתו לומר לפי שאי אפשר שלא תהא נדה אחת מן הנשים האורגות בה עם גמר מלאכתו ושמא פרסה נדה תיכף לאחר שנגמרה מלאכתו ונעשה כלי ועדיין הפרוכת היה בידה ולא אדעתה כדאיתא שם בירושלמי תני מעשה באשה אחת שהיתה אורגת בגד אחד בטהרה ובאת אצל רבי ישמעאל לישאל לו אמרה לו יודעת אני שלא נטמא אלא שלא נתתי דעתי לשמרו מתוך שהוא בדקה אמרה לו נדה באת ומתחה עמי בחבל באותה השעה א"ר ישמעאל גדולים הם דברי חכמים שאמרו וכלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש כו' אבל אין זה במשמעות לשונו כלל ועוד דא"כ עיקר חסר מן הספר.

אמנם לי נראה שהטעם הוא כדמפרש התם הגמרא הטעם גבי כלים הנגמרים ע"י חבר בטהרה שצריכין טבילה משום צינורא דעם הארץ דנפול על הכלי מקמי דגמריה ודילמא בעידנא דגמריה עדיין לחה היא וא"ת מאן יימר לן דפרוכת נקרא כלי שיהא ראוי לקבל טומאה דהא אמרינן בספ"ק דביצה מפני מה אמרו וילון טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו והאי טעמא לא שייך גבי פרוכת דהא ליכא למיחש שיתחממו כנגדו דאסור ליהנות ממנו א"כ אמאי מטבילין אותה למה לא עשאוהו כאחת ממחיצות הבית שאינן מקבלות טומאה כבר הקשו התוספות זאת הקושיא בפ"ק דביצה ותירצו דמקבל טומאה לפי שהוא אהל כדאמר בפ"ק דסוכה וסכות על הארון דכייף ליה מיכף עלויה דארון ומ"מ קשה דהיאך מטמאה בולד הטומאה דאמר במסכת שקלים פרוכת שנטמאה בולד הטומאה ומיירי שנטמאה במשקה דזב וזבה דאי לאו הכי לא מטמא כלי.

וי"ל כיון שנעשה אהל יש להם תורת כלי ומטמאין אף בולד הטומאה ועוד אומר הר"ר שמואל מאייברא כשהיו נושאים הפרוכת ממקום למקום נותן הכלים לתוכה א"כ יש תורת כלי עליהם: רב פפא אמר משום דקטמי. מדברי המפרש נראה דגריס דקטרי ולכן פירש מה שפירש והוזקק לסרס הברייתא ולומר דה"ג חוץ משל זית ושל גפן רבי אליעזר מוסיף וכו' אבל באלו רגילים וכו' הם דברי ת"ק אלא ר"א אפסקיה אמנם לפי

גרסתנו דקטמי ופירושו מפני שעושים אפר לאלתר ואינם עושים אש שפיר גרסינן דברי רבי אליעזר אמר אמרו אבל באלו רגילין וכו' דכפי זאת הגרסא ר"א חוזר לאלו רגילין ואמר הוא דאף בשל חרוב כו' היו רגילין וכפי זה נפרש דברי הגמרא דאמר בשלמא למאן דאמר משום דקטמי בהא קמפלגי וכו' פירושו דלמ"ד משום דקטמי להכי לא אמר ת"ק שרגילין בשל חרוב ושקמה וכו' משום דאלו אע"ג דלא קטמי מגואי כיון דקטמי מבראי דאית להו קליפה ונעשות אפר לאלתר מאבראי לא מייתנין ור"א סבר דכיון דלא קטמי מגואי אע"ג דקטמי מבראי מייתנין כן נ"ל.

ומיהו תימה לדידיה דלית ליה ישוב א"י ממילא איירי משנתנו דקתני אבל באלו היו רגילין במורביות של תאנה היינו אפילו בתאנה דעבדא פירי ואמאי לא יהיה אסור משום לא תשחית את עצה דהא בפרק החובל משמע בהדיא דהאי קרא אפילו שלא במצור משתעי כדאמרינן התם א"ר חנינא לא שכיב שיבחה ברי אלא דקן תאינתא בלא זמנה ודוחק לומר דמיירי משנתנו בתאנה שהיה מעולה בדמים דבזה לא הוה אמר רב אחא משום ישוב א"י ושמא י"ל דלצורך מצוה גדולה כי הכא מותר: ומאי ניהו דוקרי קני כו'.

אין זה לשון הברייתא אלא המקשן אפסקיה ומפרש הברייתא דקתני עצים הנתונים להיות אש והברייתא במקומה דהיינו בת"כ הכי איתא על העצים אשר על האש עצים הנתונים להיות אש וכי כל העצים כשרים למערכה הן כל העצים כשרים חוץ משל זית ושל גפן אבל באלו היו רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן רבי אלעזר מוסיף אף של חרוב ושל דקל ושל שקמה ושל מייש ושל אלון ע"כ: דף ל' חז דאמר כדי שתהא הרוח מנשבת בה.

לכאורה נראה דפליגי נמי כה"ג גבי סידור מערכה של שריפת פרה אדומה דתנן בפ"ג דמסכת פרה ועצים היו מסודרים שם ומפתחין בה חלונות וחזיתה מערבה אלא שכל המפרשים פירשו התם שחזיתה מערבה כדי שיהיו מציתין את האליתה משם ולא אשתמיט חז מנייהו לומר שהטעם כדי שתהא הרוח מנשבת בה ואולי מפני שרוח מערב הוא חם ורך הלכך לא אסתבר לפרש כדי שתהא הרוח מנשבת בה.

כן נ"ל: אמר להן הממונה פרק שלישי אמר להן הממונה כו'. בפ"ק דיומא גבי אמר להם הממונה צאו והביאו טלה כו' ובר"פ אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה פרש"י הממונה הוא הסגן וכתבו עליו התוספות דליתא דבירושלמי דיומא פרק אמר להם הממונה חשיב חמשה דברים שהסגן היה משמש אחד הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו שני הסגן אומר לו אישי כ"ג הגבה ימינך.

שלשה אחז הסגן מימינו העלהו. ארבעה הניף הסגן בסודרין.

חמשה לא היה מתמנה לכ"ג עד שהוא נעשה סגן ולא קחשיב להא בהדייהו אלמא ממונה לאו סגן הוא וכן הקשו התוספות בפרק שתי הלחם על פרש"י מכח הירושלמי שהבאתי וכתבו שמא היה הממונה על הפייסות דאיכרי ממונה סתם כדתנן בפ"ב דיומא הממונה אמר להם הצביעו. ולי נראה דלא קשה מידי מהירושלמי על פרש"י מפני שי"ל דהירושלמי לא נחת לחשוב רק כל הדברים שהסגן היה משמש לכ"ג בעבודתו לאפוקי

אמר להם צאו והביאו טלה וכן אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה כו' אינן דברים שהיה הסגן משמש לכ"ג ולכן לא קחשיב נמי וכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים סגן מימינו כו' בפרק כ"ג וכן אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת כו' וזה הממונה הוא הסגן כדפרש"י בפ"ק דברכות ובסמוך אעתיק לשונו ועוד י"ל דתנא ושייר וא"ת מאי שייר דהאי שייר הרי שייר וראש הכנסת נותנו הס"ת לסגן והסגן נתנו לכ"ג כו' ביומא ר"פ בא לו כ"ג כו' וכה"ג מצינו בירושלמי דסוכה פ' החליל דקאמר ששה קולות היו נשמעים מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח מיריחו היו שומעין קול המגרפה מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז מיריחו היו שומעין קול החליל מיריחו היו שומעין קול הצלצול עכ"ל ובהכרח צריך אתה לומר דלאו דוקא ששה קולות קאמר ותנא ושייר הני דקחשיב לקמן במשנה שלמה מיריחו היו שומעין קול השיר מיריחו היו שומעין קול השופר א"כ הוה שמונה קולות נשמעין מיריחו ולמה אמר ששה קולות אלא לאו דוקא ששה קולות קאמר ה"נ י"ל חמשה דברים לאו דוקא חמשה קאמר.

ונ"ל דטעמו של רש"י שפירש בכל המקומות הממונה הוא הסגן משום דאיתא בסנהדרין פרק כ"ג גבי וכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים סגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו כו' אמר רב פפא ש"מ מהא מתניתא תלת ש"מ היינו סגן היינו ממונה כו' והיינו שפי' רש"י בפ"ק דברכות גבי אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת וז"ל הממונה הוא סגן הכהנים כדאיתא ביומא היינו סגן היינו ממונה ע"כ ואני בקשתיו ולא מצאתיו ביומא אלא בפרק כ"ג שהבאתי וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות כלי המקדש וז"ל ממנין כהן אחד יהיה לכ"ג כמו המשנה למלך והוא הנקרא סגן והוא הנקרא ממונה כו' והתוספות גופייהו כתבו בר"פ משוח מלחמה דהא דתנן אמר להם הממונה היינו הסגן ואי קשיא על פרש"י הא קשיא שהרי רש"י עצמו פירש בפרק שתי הלחם דמתתיה בן שמואל הממונה על הפייסות הוא הממונה הנזכר כאן במשנה שאמר בואו והפיסו מי שוחט מי זורק ובסמוך אעתיק לשונו וכאן במשנתנו משמע בפשיטות דאותו הממונה עצמו שאמר בואו והפיסו אמר ג"כ צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה וכן צאו והביאו טלה כו' וכן פרש"י עצמו בהדיא שם והרי הממונה על הפייסות לאו סגן הוא.

לכן נראה לי דהממונה הנזכר בכל אלה מקומות שהבאתי וכן הממונה הנזכר לעיל בפ"ק הממונה בא ודופק עליהן כו' הוא הממונה על הפייסות כדפירשו התוספות אבל לא מטעם אלא מטעם אחר מפני שכל הדברים הנוגעים בפייס היו מוטלין על הממונה על הפייסות ולא על הסגן וכיון שהתחיל לומר להן בואו והפיסו מי שוחט כו' אמר להן גם צאו וראו כו' וכל הדברים אחרים הנגררים אחר עבודת התמיד התלויין בפייס אע"ג שהרבה מהן אינן תלויין בפייס כי מי שהתחיל במצוה אומרים לו גמור: מי שוחט מי זורק כו'.

תימה הלא האי סדר דלא כמאן לא כאבא שאול דאמר אביי משמו פרק אמר להם הממונה דדישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות קודמת לדם התמיד ולא כרבנן דפליגי על אבא שאול ואמרו דלא הוה מפסיק בין הטבת חמש נרות להטבת

שתי נרות בדם התמיד אלא בקטרת ולפי זה כך הוא הסדר דישון מזבח הפנימי קודם לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת חמש נרות.

ועוד קשה דהכא קתני זריקת דם התמיד ברישא ולקמן בפירקין קתני ברישא מי שזכה בדישון מזבח הפנימי והדר קתני מי שזכה בדישון המנורה והדר קתני בריש פרק רביעי שחיטת התמיד וקבלת דמו וזריקתו לכן צריך לומר בהכרח שלא היה הפייס על סדר העבודה ואפשר משום דשחיטה וזריקה היא עקר עבודת התמיד טפי מדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימין אותם בפייס והמפרש פירש טעם אחר בשם רבו הואיל שהיו מבקרין התמיד לאור אבוקות בתחלה קודם כל כו' וגם הוא נכון ואע"ג דשחיטה כשרה בזר תיקנו בה פייס הואיל דתחלת עבודת התמיד היא וחביבא להו אי לא יטילו פייס אתי לאנצויי עלה ואתו בה לידי סכנה כדמפרש הגמרא בסוף פ"ב דיומא.

ומה שפירש ר"ע מברטנורה ז"ל מי שעלה לו הפייס זורק את הדם והסמוך לו שוחט הוא מדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ריש פ"ב דיומא ותימה רבתי בעיני מנין לו זה ולא שמעתי ולא ראיתי לשום אחד מן המפרשים שסובר כן אלא אדרבה הרמב"ם גופיה בפירוש משנתנו כאן ובחבורו בפרק ד' מהלכות תמידין ומוספין והסמ"ג ושאר מחברים כתבו בהדיא דזה שעלה לו הפייס הוא שוחט והשני שעומד בצדו הוא מקבל את דם התמיד והוא זורקו וכן פרש"י בהדיא ביומא פרק בראשונה גבי איבעיא להו כשהן מפייסין לעבודה אחת מפייסין וז"ל לעבודה אחת מפייסין כגון מי שוחט ולכשיזכה מי שזכה לשחיטה שוב אין פייס לשאר שתיים עשרה עבודות אלא כהנים המוקפין לימינו נמשכין אחריו כפי סדר משנתנו שני לזריקה שלישי לדישון מזבח הפנימי כו' וגם מה שכתב ר"ע מברטנורה ז"ל השביעי העוקץ ולא זכר הרגל אם אינו טעות דלוג סופר לא דק כי השביעי מעלה העוקץ והרגל דוק ותשכח: הרואה אומר ברקאי.

בירושלמי דיומא מפרש ברקאי הוא ענין פטדה וברקת ויש אומרים שהוא ענין ברקים ורעמים ולכל הפירושים רצונו לומר שהאיר והבריך השחר: מתיא בן שמואל אומר האיר כו'. במנחות סוף פרק שתי הלחם מיייתי משנה זו ופרש"י מתיא בן שמואל היה ממונה על כך כדאמר בשקלים מתיא בן שמואל היה ממונה על הפייסות והיינו הפייסות שהיו מפייסין כשהאיר היום מי שוחט מי זורק וכשהוא שואל אם הגיע זמן שחיטה אמר לאותו שעל הגג אמור אם האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר לו הן ובירושלמי נמצא שלפיכך היה אומר עד שבחברון כדי להזכיר זכות ישני חברון ע"כ.

וכתבו שם התוספות עליו ומה שכתוב בספרים בפרק אמר להם הממונה מתיא בן שמואל אומר ממונה על הפייסות אומר כו' ליתא אלא אומר הר"ם דה"ג מתיא בן שמואל ממונה על הפייסות אומר שהוא עצמו ממונה על כך והתם מפרש מי אמר כן עכ"ל, ואני אומר עם מה שמוחקין מלת אומר הראשון אכתי קשה לי על פרש"י שהרי בהדיא משמע התם ביומא דמתתיה פליג על ת"ק ועוד קשה על פרש"י שהרי ביומא מפרש הגמרא בהדיא שלא היה אחד אומר כל אלה הדברים האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון לכן יותר נכון פירוש המפרש וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל דמתיא בן שמואל פליג על ת"ק דלא היה אומר הרואה ברקאי לפי שזה השיעור אינו מספיק לזמן שחיטת התמיד אלא כזה הלשון היה אומר האיר פני כל המזרח וזמן זה הוא אחר זמן ברקאי שזכר הת"ק ואותן

שהיו עומדים למטה שואלין לו הגיע האור עד חברון והוא משיב הן: והביאו טלה מלשכת הטלאים.

פי' שהיו שם הטלאים מבוקרין כדתנן בפרק אין נערכין אין פוחתין משה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים: במקצוע צפונית מערבית. בפ"ק דיומא פריך הגמרא מהך משנה על המשנה דפ"ק דמדות דתנן התם שהיא דרומית מערבית לבית המוקד ומשני האי לשכה אקצויי מקציא ודאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ודאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון ופרש"י האי לשכת הטלאים אקצויי מקציא בשתי המקצועות נראית שארוכה היא ועומדת במערב ומארכ' לצד הצפון ודרום עד קרוב למקצועות שמכאן ומכאן ודאתי מצפון מתחזיא ליה שמשוכה לצד דרום יותר ודאתי מדרום מתחזיא ליה משוכה לצד צפון ע"כ.

וכתבו התוספות שהקשה ריב"א אמאי לא משני דהא דקאמר כאן דהוה לשכת הטלאים במקצוע צפונית מערבית היינו בקרן צפונית מערבית של עזרה דהיינו מערבית דרומית של בית המוקד שהרי במסכת מדות משמע דבית המוקד גדול היה לצפון העזרה וקאי התם אעזרה והכא אבית המוקד וי"ל דלא מסתבר לומר שהיה אומר על זה ארבעה לשכות היו שם כיון דלא הוה שם בעזרה אלא שתיים מהם ועוד היאך יתכן קרנות העזרה וקרנות בית המוקד גדול שוות ומסתמא העזרה גדולה יותר מבית המוקד: ואחת לשכת החותמות.

פי' שמניחין שם חותמות של לוקחי סלתות ונסכים מן ההקדש בדמים כדתנן במסכת שקלים ד' חותמות היו במקדש והיה כתוב עליהן עגל גדי זכר חוטא והן סימני כבש ואיל ופר ושלש בהמות של מצורע כל מי שמבקש נסכים בא לו אצל הממונה על החותמות ונותן לו מעות כפי נסכים שהוא צריך ומקבל ממנו חותם של אותם נסכים ובא לו אצל הממונה על הנסכים ומראה לו החותם ומקבל ממנו נסכים שקנה כשמביא חותם שכתוב בו עגל בידוע שנתן מעות לנסכי כבש כשמביא חותם שכתוב בו זכר בידוע שנתן מעות לנסכי איל שתרגום של איל זכרא כשמביא חותם שכתוב עליו חוטא בידוע שנתן מעות לנסכי מצורע וקרי ליה חוטא משום דאמרינן בערכין על ז' דברים נגעים באים.

ואחת לשכת בית המוקד פי' לשכה קטנה שקרויה בית המוקד ופתוחה לבית המוקד גדול: הוציאו משם צ"ג כלי כסף כו'. בירושלמי סוף חגיגה ר' שמואל בר נחמן אמר בשם ר' יונתן כנגד צ"ג אזכרות שכתוב בפרשת חגי זכריה ומלאכי א"ר חונה חישבתים ואינן אלא פ"ג כנגד פ"ג חותמות בעזרה שהיה כל אחד ואחד מיחד שמו של הקב"ה וחותם ע"כ ובגמרא דידן לא אתפרש למה הוצרכו למנין כלים הללו ואפשר שהוא כנגד מה שצריכין לעבודת היום מן הכלים ואין אנו צריכין לטעם אחר: השקו את התמיד כו'.

פי' סמוך לשחיטתו כדי שיהא עורו נפשט יפה כדאיתא בביצה פרק משילין למה ליה למימר משקין ושוחטין מילתא אגב אורחיה קמ"ל דלשקי איניש בהמתו והדר לשחוט משום סרכא דמשכא והא דנקט בכוס של זהב בפרק שלפני זה אמר רבא גוזמא קתני דלא של זהב היה אלא של נחושת יפה כשל זהב ורבי ינאי אומר בכוס של זהב ממש

להראות עשירות ויכולת שאין עניות במקום עשירות: ע"ב אף על פי שהוא מבוקר מבערב כו'.

בסוף פרק אין נערכין יליף תמיד מפסח בג"ש דתמיד טעון בקורממום ארבעה ימים קודם שחיטתו: מי שזכה בדישון מזבח הפנימי ובדישון המנורה כו'. בספרים אחרים כתובה משנה זו אחר משנת מי שזכה בתמיד מושכו כו' וכן עקר: ומפשיטין על שלחנות של שיש כו'.

וא"ת דבמסכת מדות פרק המזבח תנן מן השלחנות לננסין ד' אמות והכא משמע שהשלחנות היו סמוכין לננסין שבהן תולין הבהמה להפשיט והבהמה מונחת על השלחנות כדי שלא תהא נגררת ע"ג קרקע. כבר תירצו התוספות זאת הקושיא בפ"ק דיומא הני שלחנות אחריני נינהו דהתם מיירי בשמונה שלחנות של שיש שהיו מדיחין עליהן הקרבים כדתנן במסכת שקלים ומייתי בפרק שאחר זה ואותם לא היו עומדים בין העמודים.

ומיהו קשה דבפרק שאחר זה תנן והקרבים מדיחין אותם במעטן של שלחנות של שיש שבין העמודים אלמא דהנך נמי ביני העמודים הוו קיימי. מיהו המפרש גרס התם שבבית המטבחים ואפשר ליישב גם לפי הנוסחא שבידינו אע"פ שהיו רחוקים ד' אמות קרי ליה בין העמודים ואע"פ שהיו רחוקים הננסין ד' אמות מן השלחנות לא היתה הבהמה נגררת בארץ שגוף הבהמה גדולה ומגיע לשלחנות כדאיתא בב"ר דכבשים של תמיד היו כל כך גבוהים שאוכלים ע"ג ארזים וכשהיו מרכיבין כבשי התמיד על הגמלים היו רגלי הכבשים נגררין בארץ וכן כתבו התוספות בס"פ כל קרבנות הצבור: של שיש בפרק שאחר זה פריך הגמרא מכדי אין עניות במקום עשירות אמאי עבדי דשיש נייעבדיה דכסף ודזהב ומשני מפני שהוא מרתיח פירוש לפי שהזהב מסריח הברש ומעפשו והשיש מקרר ומצנן ומעמידו שלא יסריח: הטני.

בערוך פ"א שהוא לשון ושמט בטנא דומה לסל ופיו רחב דומה לתרקב גדול של זהב כלומר הטני דומה לתרקב ושל זהב היה ולשון תרקב תרי וקב כלומר כלי המחזיק שלשה קבין אבל הטני לא היה מחזיק אלא קביים וחצי ושתי מפתחות פרש"י בס"פ אלו מציאות גבי שמואל קרע מאניה על ההוא מרבנן דאסבריה הא מתניתין אחת שהוא יורד באמת בית השחי כו' שני פשפשים היו לו לשער הגדול הוא שער ההיכל והיו לו דלתות בתחלת עובי הכותל שהיה עביו שש אמות ודלתות אחרות לסוף עביו לצד פנים וב' פשפשים הן ב' פתחים קטנים אחד מימין שער הגדול רחוק קצת מן השער אותו שבדרום כתיב סגור יהיה בשל עתיד ומסתמא כן היה בבית עולמים אבל פשפש שבצפון היה פותחו על ידי חור שאצלו שתוחב בו ידו עד השחי וכופף ידו בפנים וע"י מנעול אחר שבו שנפתח לאלתר בלי טורח ופותח הפשפש ונכנס משם לתא והיא לשכה אחת הפתוחה להיכל ומן התא נכנס להיכל והולך בחלל ההיכל עד השער הגדול שבסוף עובי הכותל מבפנים ופותחו ובא לו אל שער השני ועומד בפנים ופותח ונגר בריח שמבריח מקצה הדלת לקצה הדלת פירוש אחר נגר היינו היתד הנעוץ אחורי הדלת בנקב שבאסקופה ואת הפותחות המנעולים והמסגרות עכ"ל פרש"י: לא היה שוחט השוחט עד ששומע שער הגדול שנפתח.

וא"ת הא דאמר רב יהודה אמר שמואל בפרק איזהו מקומן ובפרק שני שעירי שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול תיפוק ליה דשחטו קודם תמיד של שחר כיון דאמרינן כאן לא היה שוחט השוחט כו' ואמרינן לעיל סוף פ"ק מנין שאין דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה העולה ואמר רבה העולה עולה ראשונה.

ומיהו לפי מה שפירשתי לעיל בשם התוספות דקרא דהעולה דוקא בהקטרה איירי ולא בשחיטה משום דכולי קרא בהקטרה מיירי לא קשיא מידי וכן תירצו התוס' בריש פ"ק דעירובין. אבל אכתי קשה שהרי בריש פרק כל התדיר יליף ממלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד כל התדיר מחבירו קודם את חבירו ופירשו התוספות שם ובשאר דוכתי טובא דקרא מלבד להקדמת שחיטה אתיא ליה דתעשו את אלה בעשיית דם איירי וי"ל דקרא דהעולה וקרא דמלבד לא נאמר אלא למצוה בעלמא ולא לעכב כדאמר אביי בהדיא בפרק התכלת ודקא קשיא לך שלא היה דבר קודם מצוה בעלמא הוא וכן כתבו התוספות שם ובפרק קדשי קדשים ובפרק שתי הלחם גבי מר אמר במסודר ומר אמר במסולק דהא דתנן לא היה שוחט השוחט כו' זהו למצוה בעלמא ולא לעיכוב והא דתניא בתוספתא דפסחים כל הזבחים שהקדימן לתמיד של שחר או עיכבן אחר תמיד של בין הערבים פסולין היינו מדרבנן: מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח.

וא"ת דבריש פרק טרף בקלפי אמר רבה בר בר חנה מירושלים ליריחו עשרה פרסאות וציר דלתות ההיכל נשמע בשמונה תחומי שבת. כבר הקשו התוספות קושיא זו התם ותירצו דצירי דלתות לא היו נשמעין אלא ח' תחומי שבת אבל השער עצמו נשמע ביריחו א"כ בתוך ח' תחומי שבת היו מרגישין קול צירי הדלתות שכל אדם יכול להרגיש שהוא קול ציריים ומיריחו היו שומעין קול הברה בעלמא אבל מי שלא היה יודע לא היה מרגיש מה קול היה זה וכן הא דתנן בסמוך מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז ובפ"ק דיומא תניא גביני כרוז מהו אומר עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם והיה קולו נשמע כשלש פרסאות.

צריך ליישב דמיריחו לא היו שומעין אלא קול הברה בעלמא אבל בשלש פרסאות היו שומעין קולו ממש: מיריחו היו שומעין קול מגריפה. בפרק אין נערכין אמר שמואל מגריפה היתה במקדש ועשרה נקבים היו בה כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר נמצאה כלה מוציאה מאה מיני זמר ופרש"י מגריפה שגורפין בה את דשן המזבח בדי"ל בלעז והוא כמין כף.

והקשו עליו התוספות התם דהא מגריפה היתה כלי זמר אלא נראה לפרש דשני מיני מגריפות היו אחת לדשן ואחת של שיר ע"כ. ואני תמיה מאד על בעל התוספות האלה היאך חשד לרש"י המאור הגדול דנהירין ליה שבילי דכולי גמרא כשבילי דמת' שלא ידע דמגריפה היתה כלי זמר ושהיו שני מיני מגריפות אחת לדשן ואחת של שיר אבל רש"י כוון לומר שנקראת מגריפה לפי שצורתה היתה כמו מגריפה של דשן ובעל התוספות לא דק: קול בן אריה מקיש בצלצל.

בגמרא שבידינו כתוב אריה ביו"ד וטעות סופר הוא וצריך להיות ארזה בזי"ן וכן הוא בפ"ה דשקלים בן ארזה על הצלצל וכן הוא לקמן בסוף פרק בתרא והקיש בן ארזה

בצלצל כו': מיריחו היו שומעין קול החליל. היינו דתנן בסוכה החליל חמשה וששה כו' אע"פ שהרבה מיני זמר היו שם אלא על שם שחליל קולו נשמע יותר מן האחרים נקראו כלם על שמו: שעשה בן קטין מוכני לכיור.

פירשתיו לעיל ע"ש והא דקאמר מיריחו היו שומעין קול השופר דתנן בפרק החליל אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש כו': באחרונה כיבד את השאר כו'. פי' באחרונה שלא היה רק מעט דשן ולא היה יכול ליקח בחפניו כיבד שאר הדשן לתוך הטני והניחו לטני שם ויצא אבל לא היה מוציא הטני מיד שכיון שצריך לתת הדשן אצל המזבח קדמה כמו דישון המנורה היה ממתין על כהן השני שזכה בדישון המנורה עד לאחר זריקת התמיד ואז היו שניהם מוציאים זה הטני וזה הכוז ושופכין הדשן במקום אחד אצל המזבח כדתנן לקמן בפרק החלו עולים: מדשן את השאר ומניח את אלו דולקים במקומן כו'.

רבתי התימה שהרי לקמן בפרק החלו עולים תנן מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומוציא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו היה מדליק את המנורה של בין הערבים מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה א"כ שתי משניות אלו נראות כסותרות זו את זו מראש ועד סוף וכבר נשאל הרשב"א על זה והנה אציג לפניך תשובתו ואח"כ אכתוב מה שדקדקתי בדבריו ומה שנ"ל עיקר בישוב שתי משניות אלו והילך לשון תשובות הרשב"א באמת כי לפי פשטן של דברים נראה שהמשנה שבפרק החלו פליגא אמשנה דפרק אמר להם הממונה וכן כתב הרמב"ן ז"ל בפרק במה מדליקין אלא שאני תמה במה שכתב שם הוא ז"ל וז"ל קשיא בהיא ברייתא דת"כ דתניא התם נכנס ומצא ב' נרות מזרחיים דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליק את המנורה בין הערבים דאלמא אינו מדליקלמזרחי ובמסכת תמיד תנן מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את השאר ומניח את אלו דולקין במקומן מצאן שכבו מדשן ומדליקן מן הדולקין ואח"כ מדשן את השאר ומשמע דברייתא דספרא משבשתא וסמי ברייתא מקמי מתניתין עכ"ל ז"ל.

ואני תמה על רבינו ז"ל דמתניתין נמי היא בפרק החלו עולין ובלשונה נאמרת שם בלשון הברייתא השנויה בספרא ולי נראה ששתייהן הלכה ואין מחלוקת ביניהן כלל כמו שאכתוב לפניך בעזרת השם אלא שאני מקדים לסדר לפניך ענין ההטבה וההעלאה כולה כפי מה שאני סבור. אני סבור שההעלאה היא ההדלקה וההטבה אינה ההדלקה אלא דישון השמן והפתילה כשמצאן שכבו ונתינת השמן כמדתה ופתילה חדשה וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב והדלקת הנרות היא הטבתן וגרסינן בפרק התכלת אמר אביי מסתברא כמאן דאמר בקטרת הסמים של בין הערבים דכתיב בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה ואי לאו דעבד הדלקה מאורתא הטבה בצפרא מהיכא, ובפרק שתי מדות מטיבה ונותן בה שמן ומדליקה אלמא הטבה לאו היינו הדלקה וכך הוא סדרן של דברים בערב מעלין שבעת הנרות דכתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים וגו' ונותנין בהן שמן בכל אחד ואחד חצי לוג כשיעורו לידלק מערב עד בקר בלילה הגדול שבטבת וכדתנן בפרק שתי מדות ג' ומחצה למנורה חצי לוג לכל נר ונר ואמרינן עלה בגמרא מנא הני מילי דת"ר מערב עד בקר תן לה מדתה שתהא דולקה מערב עד בקר ומכאן

אנו למדין ג"כ שאם מצאן שכבו אין זקוק להן להדליקן עד הערב שאלו כן היה נותן בהם שמן כדי מדת יום ומדת לילה שהתורה לא תסמוך על הנס.

ובנר מערבי בלבד הוא שהקפידה התורה להיות דולק והולך תמיד דכתיב לפני ה' תמיד אותו שלפני ה' יהא תמיד כדתניא בספרי לפני ה' תמיד שיהא נר מערבי תדיר שממנו מדליק את המנורה בין הערבים ואעפ"כ לא היו נותנין בה שמן יתר מחברותיה מפני שזהו עדותה וכדתניא בפרק כל קרבנות הצבור מחוץ לפרוכת העדות עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל מאי עדותה אמר רבא זה נר מערבי שנותנין בה שמן כמדת חברותיה שממנה היה מדליק ובה היה מסיים ומ"מ אם מצאו שכבה מדשנו ומדליקו דבעינן לפני ה' תמיד אבל השאר אם מצאן דולקין מניחן במקומן עד הערב ואם מצאן שכבו מדשן שמנן ומדשן פתילתן ונותן לתוכן שמן כמדתן ופתילה חדשה ומניחן עד הערב וזהו הטבתן שכתוב בהן בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות אבל אם מצא שני המזרחים שכבו אם יש שם נר אחד דולק מדליקן מן הדולקים וכדתנן מדשנן ומדליקן מן הדולקים ואם לאו מדליקן ממזבח העולה וכדתנן מדשנן ומדליקן ממזבח העולה וזהו ג"כ שלא כדברי הרמב"ם ז"ל ותניא בספרי בריש סדר בהעלותך יאירו שבעת הנרות שומע אני שיהו דולקין לעולם ת"ל מערב עד בקר אי מערב עד בקר יכול יכבם ת"ל יאירו שבעת הנרות הא כיצד יאירו שבעת הנרות מערב עד בקר לפני ה' תמיד שיהא נר מערבי תדיר שממנו מדליק את המנורה בין הערבים.

ומכאן תשובה להרמב"ם ז"ל שכתב בכל הנרות שאם מצאן שכבו בבקר מטיבן ומדליקן ונ"ל שסמך לו הרב על מה שאמרו בר"פ שתי מדות א"ר יוחנן נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה כיצד עושה מטיבה ונותן בה שמן ומדליקה ואתמר נמי א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר חנינא אמר רבי נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה כיצד עושה מטיבה ונותן בה שמן כמדה ראשונה ומדליקה דאלמא בשעה שמטיבה מדליקה ולא מדליקה בשעת העלאה בין הערבים קאמר חזא דלא משמע הכי ועוד דאמרינן התם יתיב ר' זריקא וקא מיבעיא ליה כשהוא נותן בה שמן כמדה ראשונה או כמדה שחסרה ואי מדליקה לערב קאמר פשיטא כמדה ראשונה הוא נותן בה אלא שמדליקה לאלתר קאמר ולפיכך שאל רבי זריקא כיון שאינו מדליקו אלא שלא יהא דולק באותו שמן עד שעת העלאה דבין הערבים לא יהא זקוק ליתן בו שמן אלא כמה שרוסר להיות דולק עד בין הערבים צריך הוא להטיבו ולהדליקו ומדקאמר נר שכבתה סתם משמע דבאיזה נר שבכל ז' הנרות קאמר ולא בנר מערבי או בשני נרות מזרחיים בלבד.

ולי נראה דההיא בשני מזרחיים מיירי שצריכין לידלק לעולם למאן דאית ליה מזרח ומערב היו עומדין או בנר מערבי למ"ד צפון ודרום היו עומדין לפי שנר מערבי צריך להיות דולק תמיד כמו שאמרנו ולפיכך אם מצאו שכבה מדשנו ומדליקו כדי שיהא דולק עד בין הערבים וכשמצאן כלן שכבו מטיב ראשונה חמש נרות מערביים ומקטיר ואח"כ חוזר ומטיב שתי נרות מזרחיים וזו היא שאמרו ביומא בפ"ק ובפרק שני דהטבת חמש נרות קודם להטבת שתי נרות דאלמא בבקר מטיב את כלן וכדדרשינן בהטיבו את הנרות יקטירנה בעידן הטבה יהא מקטיר ובשעת העלאה דהיינו בין הערבים אפילו כלן דולקין מדשנן ומדליקן דכתיב יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר וכיצד סדר הטבתן

והדלקתן בין הערבים בזמן שנכנס ומצאן שכבו כולן חוץ משני המזרחיים מדשן חמש נרות ואח"כ מקטיר או מפסיק בעבודה אחרת למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדאיתא בפרק שני דיומא ואח"כ מטיב את המזרחי ומניח את המערבי דולק ואח"כ מדשן את המערבי שבו היה מסיים ואותה פתילה הישנה תופסה בידו או מניחה בכלי ומדליק את המערבי בפתילה חדשה מן הפתילה הישנה שהיה בנר המערבי ואח"כ מדליק את המזרחי ואחריו החמש ובזמן שמצאן שכבו כלן מדשן את חמש הנרות ומפסיק בעבודה אחרת וחוזר ונכנס ומטיב את שתי נרות מזרחיים ומדליק את המערבי ממזבח החיצון ואח"כ מדליק את השאר כך נ"ל סדר הטבתן והעלאתן לדעת תנא דסדר יומא אלא שלדעת תנא דתמיד יש מחלוקת בהפסק הטבה שבבקר כשמצאן שכבו וכמו שאפרש.

ומעתה אני מפרש כדי שישוו המשניות שבתמיד והברייתא שבספרא תנן בתמיד פרק אמר להם הממונה מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את השאר ומניח את אלו דולקין במקומן מצאן שכבו מדשן ומדליקן מן הדולקין ואח"כ מדשן את השאר פי' משנה זו כרבי דאמר במנחות פרק שתי הלחם מנורה מזרח ומערב היתה מונחת והראשון שבצד מזרח קרוי מזרח והשני לו מערבי לפי שהוא מערבי לראשון וכנגד החמש נקראו אלו השניים מזרחיים ולפי שאין השני מערבי אלא בהצטרפות הראשון ע"כ צריך שיהא גם המזרחי דולק תמיד כדי שיהא השני שהוא לפני ה' נקרא מערבי ומשנה זו בהטבה של בקר ולפיכך כשנכנס ומצא שניים המזרחיים דולקין מדשן את השאר ומניח את אלו דולקין וה"ה לכל השאר אם מצאן כלן דולקין אינו מדשן כל מי מהם שדולק אלא הא דקתני ומניח את אלו במקומן משום סיפא נקטיה דקתני מצאן שכבו מדשן ומדליקן מה שאין כן בשאר לפי שאין זקוק להן להדלקה בשעת הטבה של בקר מצאן שכבו מדשן ומדליקן מן הדולקין משנה זו לצדדין קתני ברישא תני מדשן את השאר לומר אותן שכבו בין שכבו כלן בין שכבו מקצתן וסיפא קתני ואם לא כבו כלן מדליק המזרחיים שכבו מאותן הדולקין ואח"כ מדשן את השאר כלומר אותן שכבו לא שיכבה הדולקין וכדתניא בברייתא שבספרא אי מערב עד בקר יכול יכבם ת"ל יאירו שבעת הנרות ומ"מ תנא דמתניתין דהכא פליג אתנא דסדר יומא דאלו להאי תנא משמע דלא מפסיקין בשום עבודה בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות בהטבת הבקר שאלו כן היכי קתני מדשן ומדליקן ואח"כ מדשן את השאר אדרבה תחלה היה לו לדשן את השאר ואח"כ ידשן וידליק אלו השנים מזרחיים וכמו שאמרו שם בפ"ק דיומא בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה בעידן הטבה יהא מקטיר קטורת ואוקימנא שקטורת בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות והטבת חמש נרות קודמת להטבת שתי נרות כדאמר התם בפרק אמר להם הממונה ומאי טעמא עבד הטבת חמש נרות ברישא נייעביד הטבת שתי נרות ברישא כיון דאתחיל ליה עביד ליה רובא אלא משמע דתנא דתמיד ותנא דסדר יומא פליגי בהא כדפליגי נמי בהקדמת קטורת לנרות או הקדמת נרות לקטורת דתנא דסדר יומא מקדים קטורת להטבת שתי נרות וכדקתני הוא מקטיר ומטיב את הנרות ותנא דתמיד מקדים הטבה כלה לקטורת וכדקתני מי שזכה בדישון המנורה ומי שזכה בקטורת ואסיקנא בפ"ק דיומא דפליגי ואומר אני דתנא דתמיד לא דריש בבקר בבקר להפסיק וכדריש לקיש דלא דרישליה ואמר למה מטיבין וחוזרין ומטיבין כדי להרגיש כל העזרה כלה וקסבר האי תנא כיון דלא אתי

בבקר בבקר להפסיק בעבודה מוטב שנקדים ונדשן ונדליק את אלו השניים מזרחיים כדי לקיים לפני ה' תמיד ואי נמי אית ליה לתנא דתמיד בבקר בבקר להפסיק דלמא סבירא ליה דהטבת שתי נרות קודמת להטבת חמש נרות כל זמן שכבו דכדי לקיים לפני ה' תמיד לא אמרינן כיון דאתחיל עביד רובא ומתניתין דתמיד דפרק החלו עולין דקתני נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו היה מדליק את המנורה בין הערבים משנה זו בהטבה של בין הערבים היא דלכולי עלמא מפסיק בהטבה והעלאה בקטורת דכתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה ועל כרחין בעידן העלאה יקטיר קאמר רחמנא דאי ידליק ואח"כ יקטיר הא אין עבודה לאחר העלאה וכדאמרינן בפ"ק דיומא ותדע לך דההיא מתניתין בהטבה של בין הערבים שהוא עידן העלאה קמייירי מדקתני ומניח את המערבי דולק שממנו מדליק את המנורה בין הערבים ואלו בההיא קמיייתא לא קתני אלא מדשן את השאר ומניח את אלו במקומן ולא קיהיב טעמא שממנו מדליק דהשתא לאו זמן הדלקת השאר היא ואינו מניחן אלא כדי לקיים מצות לפני ה' תמיד זה נ"ל מבואר.

ואל תקשני מדקתני גם במשנה זו האחרונה מי שזכה בדישון המנורה ולא קתני מי שזכה בהדלקת המנורה שהיא העיקר בשל בין הערבים לפי שהטענה משני טעמים האחד מפני שהדישון הוא התחלה ועוד שהדישון הוא עבודה ועליו מפייסין אבל ההדלקה אינה עבודה כדאמרינן ביומא פרק בראשונה זר שסדר את המנורה נחייב איכא נתינת פתילה נתינת הפתילה נחייב איכא נתינת שמן נתינת שמן נחייב איכא הדלקה נחייב איכא הדלקה לאו עבודה היא והכי קאמר מי שזכה בדישון המנורה בערב נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את המזרחי כלומר קודם שידשן את המערבי שבו מסיים לעולם וממנו מדליק בין הערבים ולא הזכיר כאן הטבת חמש נרות לפי שלא בא עכשיו אלא ללמד איזה מאלו המזרחיים מדשן תחלה ולא מדשן את המזרחי ומניחו כך זמן מרובה קאמר אלא להקדים ולומר שאותו מדשן תחלה ומניח את המערבי כדי לסיים בו ולהדליק ממנו את המנורה ועוד תדע לך שאלו בהטבת הבקר כיון שמצא את המזרחי דולק למה מכבהו והלא אפילו אחד מן השאר שהיה דולק אין מכבין אותו וכדתניא בספרי וכדכתבין לעיל ועוד אם מכבהו לא יהיה השני לו מערבי אלא ודאי בעידן העלאה דבין הערבים היא מתניתין דההיא שעתא אפי' היו דולקין כלן מדשן ומדליקין אפילו המערבי עצמו ולא בא כאן אלא ללמד על שני מזרחיים אלו מי מהם מדשן תחלה כמו שאמרנו והיינו דלא אצטריך למיתני מדשן את השאר דזה פשוט שהוא מדשן ומדליק מן המערבי הנה שעמדו שתי המשניות בלי מחלוקת וסתירה גם ברייתא דספרא בהטבה של ערב היא שנויה שהיא העיקר עכ"ל הרשב"א.

ולי נראה מה שכתב דתנא דמתניתין דהכא פליג אתנא דסדר יומא דאלו להאי תנא משמע דלא מפסיקין בשום עבודה בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות בהטבת הבקר מפני שהוקשה לו מה שהקדים הכא במשנה זו הטבת שתי נרות להטבת החמש דלא כרבנן ודלא כאבא שאול וניחא ליה דהאי תנא פליג על רבנן ואבא שאול כמו שחולק בשאר דברים אין זה נכון לבדות מלבנו מחלוקת חדשה ומה שהוקשה להרשב"א למה מקדים הכא הטבת שתי נרות להטבת החמש דלא כרבנן ודלא כאבא שאול כבר נתיישב יפה כפירוש רבינו ברוך בר יצחק שפירש הא דתנן מצאן שכבו מדשן לא שהיה נותן

פתילה חדשה ושמן חדש כדרך הטבת הנרות דומיא למדשן שזכר לפניו ולאחריו גבי ה' נרות שהרי לעולם אין מטיבין כו' ולקמן אעתיק כל לשונו ופירש שאלו שתי משניות שתיהן בשל שחר איירי וז"ל ומצא שתי נרות מזרחיות דולקים האי תנא סבור מגורה מזבח ומערב היא מונחת ופעמים שמוצא גם השאר דולקים ונקט שתי נרות מזרחיות דולקין משום דשאר נרות אפילו דולקים מכבן ומדשנן ואלו שתי נרות אם מצאן דולקין אינו מכבן ועוד משום דקתני בסיפא מצאן שכבו לאלו מזרחיות חוזר ומדליקן ובשאר נרות מצאן שכבו אינו מדליקן עד הערב מדשן את השאר חמש נרות של צד מערב מסיר מהן השמן הישן והפתילה ישנה והדשן ונותן הכל בכוז ונותן שמן חדש ופתילה חדשה ולאחר שחיטת התמיד וזריקת דמו מדשן השני מזרחיות ונותן בהן שמן ופתילה חדשה והא דמפסיק בהטבה בשחיטת התמיד וזריקת דמו ואינו מטיבן כלן יחד משום דכתיב בבקר בבקר בהטיבו את הנרות אמרה תורה חלק ההטבה לשני בקרים ועביד הטבת חמש נרות ברישא והדר הטבת שתי נרות משום דכיון דאתחיל עביד רובא והאי דלא עביד שיתא והדר חז משום דכתיב בהטיבו את הנרות ואין הטבת נרות פחות משנים ה"מ בזמן שאין הנס כגון לאחר שמת שמעון הצדיק אבל קודם שמת שמעון הצדיק שהיה נר מערבי דולק תמיד בדרך נס כדתניא מחוץ לפרוכת העדות עדות הוא שהשכינה שורה בישראל זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים כשהיה בא להטיב השני נרות מזרחיות לא היה מדשן אלא הנר הראשון בלבד ומטיבו ומניח הנר השני הסמוך לו דולק עד הערב שמדליק את הנרות וממנו מדליק כל הנרות האחרים ואחר שהדליק שאר הנרות מטיבו ומדשנו לנר זה בערב ומדליקו ואע"ג דכתיב בהטיבו את הנרות דאין הטבה פחות משנים הכי עדיף טפי שלא להטיב כ"א נר אחד מן השתי נרות מזרחיות ולהניח הנר השני דולק שלא להטיבו עד הערב כדי לפרסם הנס שהוא דולק תמיד ומה שמטיב חמש של צד מערב תחלה ולא חמש של צד מזרח ולבסוף שתיים של מערב ומהם היה לו להדליק ולא עביד הכי משום דכתיב להעלות נר תמיד מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו לפני ה' אמרה תורה קבע נר להדליק ממנו שאר נרות ואיזה זה נר שני של צד מזרח והוא קרוי נר מערבי דכי עייל להיכל בהוא נר פגע ברישא ואין מעבירין על המצות ואיכא למימר בההוא אתוק' הנס והוקבע להדליק ממנו ובנר ראשון אי אפשר דהא כתיב לפני ה' מאותו נר של צד שכינה שהיא לצד מערב ואין נר ראשון קרוי לפני ה' מצאן שכבו השניים מזרחיות כגון לאחר שמת שמעון הצדיק מדשנן ומדליקן מן הדולקין לא שהיה נותן פתילה חדשה ושמן חדש כדרך הטבת הנרות שהרי לעולם אין מטיבין שתי נרות מזרחיות אלא לאחר שחיטת התמיד כדי להפסיק בין הטבת חמש להטבת שתיים אלא מדשנן היינו שמסיר הדשן שבראש הפתילה הישנה ומגביהה ומדליקה כדי להיות ניכר יפה הפסק שבין הטבת חמש נרות לשתיים ואם אין בנרות דולקין מדליקין ממזבח העולה ומדשן את השאר זו הטבת חמש הנרות שנותן פתילה חדשה ושמן חדש ומניחן כבויות עד הערב שבא ומדליק ומדשן דהכא אינו כמו מדשנן של שנים מזרחיות דלעיל ולאחר שחיטת התמיד וזריקת דמו חוזר ומדשן המזרחיות ונותן שמן ופתילה חדשה ומניחה עד הערב כבויה ונר שניה שקרויה מערבית כמו כן מדשן ומסיר השמן והפתילה ישנה ונותן שמן חדש ומדליקה ממזבח העולה כדי להדליק ממנה בערב הנרות האחרות שנר מערבי הוקבע להדליק ממנו נרות

אחרות ולכך נמי מדליקה אם מצאה כבויה קודם שחיטת התמיד כיון שצריך מ"מ להדליקה כשבא ומטיב לאחר שחיטה עכ"ל.

והביאו ר"ע מברטנורה ז"ל וכתב עליו והוא המחזור שבכל הפירושים. ואני אומר עם כל השבח הזה שהוא משבח פי' זה עדיין צריך לעשות לו סמוכות ותיקון גדול דכבר ראה הרשב"א ז"ל פירוש זה ושדא ביה נרגות עבות כקורות בית הבד ודחאו בשתי ידיים וז"ל מה שפירש כשמצא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את השאר דהיינו חמש הנרות של צד מערב דכיון דאתחיל עבד רובא ומניח שתיים אלו כשהן דולקין עד שישחטו את התמיד ויזרקו את דמו ואחר דם התמיד חוזר ומדשן שתי נרות מזרחיים שהניח דולקין שאין לו להניח להטיב באחרונה פחות משתיים ע"כ.

וזה אי אפשר שהמערבי דולק הוא והולך לפני ה' תמיד וכל שאינו כבה מאליו אינו מכבה אותו כל היום עד הערב שמטיבו ולא שיכבנו עד שמדליק ממנו הפתילה החדשה בערב כדאיתא בספרי יכול יכבם ת"ל לפני ה' תמיד אלמא אשר לפני ה' לא יכבנו כלל. ועוד קשה על מה שפירש שאין לו להניח להטיב באחרונה פחות משתיים והלא תנן לקמן מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק וכו' דהא אנן שתי נרות בעינן באחרונה וצריך לומר לדעת בעל הפירוש הזה שהמשנה נאמרה כל זמן שהיה הנס של המערבי קיים שהיה דולק כל היום אבל כשאין הנס קיים מדשן את שניהם וזהו ששנינו מצאו שכבר מדשנו ומדליקו ממזבח העולה ואפילו לא כבה כיון שאין הנס מתקיים מדשנו ומדליקו ע"כ.

ואין לו אלא דברי נביאות חזא דאי מתניתין דפרק החלו בשעת הנס היאך שנה בפרק אמר להם הממונה מצאן שכבו וא"ת דמתני' בפרק אמר להם הממונה שלא בשעת הנס והא באותה משנה עצמה שבפרק החלו שהיה בשעת הנס לפי דברי בעל זה הפירוש קתני מצאו שכבה והיא שלא בשעת הנס נימא רישא וסיפא שלא בשעת הנס ומציעתא בשעת הנס ומי אמרינן להו למתניתין על כרחנו לצדדין כתביתו ולומר מניח את המערבי דולק בשעת הנס מצאו שכבה שלא בשעת הנס מדשנו ומדליקו זה דבר שאין השכל מודה לו ולא הדעת מקבלו.

ועוד מאי מצאו שכבה מדשנו ואי לצדדין היה לו לומר מצאן שכבו כמו ששנו בפרק ראשון ועוד מאי מצאו שכבה והלא אפילו מצאו דולק מכבה ומדשן ומדליק לפי הפירוש הזה ובהדיא הוה ליה למיתני שלא בזמן הנס אפילו נכנס ומצא שני מזרחיים דולקין מכבן ומדשנן ומדליק את המערבי. ועוד מי דחקו לבעל הפי' הזה לומר שבזמן שאין הנס קיים אפילו מצאו דולק יכבנו ולמה מכבה דילמא חזר הנס למקומו שלא ניתן להם זמן לנס לדעת עד איזה זמן ימשוך ומכאן ואילך לא ימשך ובכל יום ויום יש להסתפק שמה נזכה ויחזור הנס למקומו ויהא עד לשאר עמו והמכבה הזה כובש עדותו ועוד.

קשה אם המשנה האחרונה בשל שחר קאמר שמדשן את המזרחי כלומר שמכבהו ומדשנו ומניח את המערבי עד הערב א"כ איך תלה טעם הנחת נר המערבי דולק במה שממנו מדליק את המנורה בין הערבים שאינו מפורש בכתוב והניח העיקר המפורש בכתוב שיהא דולק לפני ה' תמיד וכך היה לו לומר ומניח את המערבי דולק שנאמר לפני ה' תמיד ועוד כשמצא את המזרחי שכבה למה מדשנו ומדליקו אחר שאין אנו

צריכין עכשיו להדלקתו שהרי השני לו קרוי מערבי בין שיהא המזרחי דולק בין שאינו דולק כדעת בעל הפירוש הזה ואם מפני שתהא ההפסקה ניכרת אין אלו אלא דברי תימה וכי עמידת הנר דולק מגלה על ההפסקה אדרבה היה יותר חיוב ההדלקה ניכר כשהיה הוא כבה כאותן החמשה האחרים ועם כל זה מסלק ידו ממנו ואינו מדשנו כי היוצא ורואה שמדשן את השאר ומניח זה דולק סבור שאין זה מניחו מלהטיבו עכשיו אלא מפני שהוא דולק אבל כשהוא כבה ואפ"ה מטיב את השאר ומניח את זה עכשיו ניכר ונגלה שאינו מניחו אלא מחמת חיוב ההפסקה.

ועוד קשה מה שאמר בעל הפירוש הזה שאף כשהיו הנרות דולקות מכבן שהרי בספרי תניא אי מערב עד בקר יכול יכבם ת"ל יאירו שבעת הנרות ועוד מנין שחייב לכבות השאר ואם לא חייב בעמידתן דולקין תמיד מ"מ לא חייב בכבויין בבקר בבקר. וא"ת כדי שלא תהא המנורה מלאה שמן שריפה ופתילות מקולקלות זה זר מאד וכי לאותו שלפני ה' וחביב מכלן לא חששה לו התורה לדשנו משמן ופתילה ישנים ומדשן שבתוכו ולשאר חששא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ואינו בדין שיהו השאר מיופין ומתוקנים וזה שלפני ה' מלא דשן ומוטב שישארו כלם כן דולקים והולכין כדרך שר מערבי דולק והולך שאי אפשר לדשנו משום עדותו ואם באנו לתלות בגזרת הכתוב שיהו השאר מתדשנין וזה עומד ודולק לא מצאנו מקום שחייב הכתוב כן ולא נתפרש בברייתא כן שיהא צריך לכבותן שכך אמרו יאירו שבעת הנרות יכול יהו דולקים לעולם כלומר שצריך שיהיו דולקים ואפילו כבו חוזר ומדליקן ת"ל מערב עד בקר יכול יכבם כלומר אם רצה לכבות יכבם ת"ל יאירו שבעת הנרות כלומר שיהיו מאירין והולכין עד שיכבו מעצמן הא כיצד יאירו שבעת הנרות בחיוב מערב עד בקר ואפילו כבו מדליקן עד הבקר מכאן ואילך אם יאירו ואם כבו כבו ומדשנן שלא חייב הכתוב להיות דולק והולך תמיד אלא אותו אשר לפני ה'.

סוף דבר לא מצאתי לפירוש הזה מסלול ודרך והאמת יורה דרכו והאריך עוד בקושיות הרבה ונלאיתי לכתבן כולם ולכן לא אכתוב רק עוד קושיא אחת בלבד כי היא מתורצת לפי עניות דעתי כמעט לרוב הקושיות שהקשה הרשב"א על פירוש רבינו ברוך שהבאתי לעיל וז"ל הרשב"א ועוד שכשמצאן שכבו מדשן את השניה בתחלה ואנו דישון החמשה צריכין לעשות תחילה דכיון דמתחיל במצוה עביד לה רובא כדאיתא התם ביומא וזו היא שדחקתני בתשובתי הראשונה לומר מה שאמרתי עכ"ל.

ואני אומר זה מורה שלא סיימו קמיה דהרשב"א הפירוש של רבינו ברוך שכבר הרגיש הוא בעצמו בקושיא זו ובאחרות ומפני כך פירש וז"ל מצאן שכבו מדשנן ומדליקן מן הדולקים לא שהיה נותן פתילה חדשה ושמן חדש כדרך הטבת הנרות שהרי לעולם אין מטיבין שתי נרות מזרחיים אלא לאחר שחיטת התמיד כדי להפסיק כו' וכמו שהעתקתי כל לשונו לעיל.

ובזה נמי נתיישב יפה מה שהקשה הרשב"א מי דחקו לבעל הפירוש הזה לומר שבזמן שאין הנס קיים אפילו מצאו דולק יכבנו כו' והוא מפני שעל כל פנים צריך להטיב כל הנרות בבקר דוקא ואפילו הנר מערבי בזמן שאין הנס קיים כדי להפסיק כו' כרבנן או כאבא שאול ביומא למר כדאית ליה כו'.

ומה שהקשה הרשב"א היאך יכבה והלא שנינו בספרי יכול יכבם ת"ל לפני ה' תמיד אלמא אשר לפני ה' לא יכבנו כו'. אני שמעתי ולא אבין הלא אין תלונתו זאת על רבינו ברוך כי אם על רבנן ואבא שאול דתרוייהו ס"ל דהטבת חמש נרות קודם להטבת שתי נרות מזרחיים כדי להפסיק כו' ואי לאו שהוא מכבן לשתי נרות מזרחיים כשמצאן דולקין ומטיבן וחוזר ומדליקן היאך תמצא הטבת חמש נרות קודם להטבת ב' נרות מזרחיים כדי להפסיק כו' והא דתניא בספרי יכול יכבם ת"ל לפני ה' תמיד לאו למימרא שלא יכבנו כלל אפילו כדי להפסיק כו' אלא שלא יכבנו ולהניחו כבוי עד הערב כמו שאר חמש נרות.

ומה שהקשה עוד הרשב"א ולמה מכבה דילמא חזר הנס למקומו כו' יש ליישב ולומר אטו אכשור דרי. ומה שהקשה עוד הרשב"א רישא וסיפא שלא בשעת הנס ומציעתא בשעת הנס כו' אין זה דוחק כולי האי מלאוקמה המשנה בתרי טעמי כי מצינו כהנה רבות אבל הרשב"א עושה מחלוקת בין תנא דיומא ובין תנא דמשנתנו במקום שאינו מוכרח וזה דוחק גדול.

ומה שהקשה עוד הרשב"א אם איתא שהמשנה אחרונה איירי בשל שחר איך תלה טעם הנחת נר המערבי דולק במה שממנו מדליק את המנורה בין הערבים כו' יש ליישב ולומר דניחא ליה טפי לתלות טעם הנחת נר המערבי דולק במה שממנו מדליק את המנורה כיון שהוא טעמא דקרא לפני ה' תמיד שהרי לא נאמר לפני ה' תמיד אלא מטעם שממנו מדליק את המנורה משום עדותו.

והעולה בידינו שדברי רבינו ברוך הם כהוגן וכהלכה וכן נ"ל עיקר. ומעתה אשיב ידי לדקדק בדברי הרשב"א ז"ל שכתב אני סבור שההעלאה היא ההדלקה וההטבה אינה הדלקה כו' ואני תמה למה ייחס זאת הסברא לעצמו כאלו למראה עיניו ישפוט הלא כבר קדמו אונקלוס שתרגם בהטיבו את הנרות באתקנותיה ית בוציינא כו' ובהעלות אהרן ובאדלקות אהרן כו' וכן פרש"י בהדיא בחומש ובגמרא פרק שתי מדות גבי נר שכתבה נדשן השמן כו' וכן נראה שהיא דעת הראב"ד ז"ל ממה שכתב בהשגותיו בפרק ב' מעבודת יום הכפורים דוק ותשכח.

גם מה שכתב הרשב"א ז"ל ואותה הפתילה הישנה תופסה בידו או מניחה בכלי ומדליק את המערבי כו' אמת שכך פרש"י בפרק במה מדליקין אבל התוספות הקשו על פירוש זה משמעתיך דהתם ואמרו אלא ודאי אי אפשר לעשות כן וכשבא להטיב היה מטיב כל מה שבנר והפתילה היתה כבה מאליה אלא בעוד שהפתילה ישנה בנר מערבי היה מדליק ממנה השאר והיה מטיבה ונותן בה שמן ופתילה חדשה ומדליקה מן השאר ובה היה מסיים היינו ההדלקה.

ויש עוד פירוש שלישי במשניות אלו והוא מה שפירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שלו ולא אעתיק לשונו רק אכתוב מה שיש לדקדק בדבריו בפרק החלו גבי נכנס ומצא ב' נרות מזרחיים דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו היה מדליק את המנורה של בין הערבים שנראה מדבריו שהנר המערבי הוא הנר השביעי שהוא היותר פנימי והיותר סמוך לפרוכת שהוא היותר מערבי מכלם והוצרך לפרש שהשתי נרות הכתובים במשנה זו הן היותר פנימיות שהן הנר היותר קרור לפרוכת והקודם לו

וא"כ צריך לומר שלא היה כתוב בנוסחא שלו לא במשנה ראשונה ולא במשנה אחרונה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים אלא שתי נרות מערביים דאל"כ איך יפרש שם המזרחיים על השתי נרות היותר פנימיות שהן לצד מערב וזו תימה גדולה דבכל הספרים חדשים גם ישנים כתוב שתי נרות מזרחיים.

ועוד נראה מפירושו זה שהוא סובר שפיות כל הנרות היו לצד מערב וכן פירש כאן במשנה זו והנה הוא משים מחלוקת בין תנא דספרי לתנא דמנחות בפרק שתי הלחם דתניא בספרי לפי שהוא אומר והאיר על עבר פניה שומע אני שיהו הנרות דולקים על פני כל הנרות ת"ל אל מול פני המנורה שיהו הנרות מקבילין את המנורה והמנורה את הנרות הא כיצד שלש כלפי מזרח ושלש כלפי מערב ואחד באמצע נמצאו כלן מקבילין את האמצעי ובגמרא דידן במנחות בפרק שתי הלחם איתא מזרח ומערב הוה מונחת המנורה דברי ר' מדכתיב בנר מערבי יערוך אותו לפני ה' מכלל דכלהו לאו לפני ה' ואס"ד צפון ודרום כלהו נמי לפני ה' נינהו ורבי אליעזר בר רבי שמעון אומר צפון ודרום הוה מונחת המנורה אלא הא כתיב יערוך אותו אהרן ובניו דמצדד להו אצדודי דתניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שיהו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי כו' שלפי פירוש הרמב"ם ז"ל לא יסכים הפירוש של מול פני המנורה שיהו פיותיהן פונות כלפי הנר האמצעי אלא למ"ד צפון ודרום היו מונחין וגם דברי רבי נתן דאמר התם מכאן שהאמצעי משובח לא יהיה אלא למ"ד צפון ודרום היו מונחים ובחבורו בפ"ג מהלכות בית הבחירה כתב שנרות המנורה היו בין צפון ודרום.

וגם על זה תמה אני טובא שהרי הלכה כרבי מחבירו ולמה פסק כרבי אליעזר ב"ר שמעון כנגד רבי. ואין לומר שטעמו משום דהוה עדיף טפי מיניה בתורה כדאיתא בפרק הפועלים שאעפ"כ לא יצא מגדר חבירו ותדע שהרי בפ"ה מהלכות כלי המקדש פסק כרבי לגבי רבי אליעזר ב"ר שמעון באבנטו של כהן הדיוט וגדולה מזו פסק רשב"ם בפרק גט פשוט בפלוגתא דרבי ורשב"ג גבי בא לידון בשטר ובחזקה כי היכי דאמרינן הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו ה"נ היכא דפליג אביו עליה אע"ג דרבו היה כיון דלאו רבים פליגי עליה הלכה כרבי מחבירו קרינן וכן פרש"י בפרק זה בורר.

ודוחק לומר משום דקרא דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מסייע ליה לרבי אליעזר ב"ר שמעון שהרי כל כך יתפרש הפסוק יפה אליבא דרבי כמו אליבא דרבי אליעזר ב"ר שמעון וצ"ע היטב: ובה שלש מעלות כו'. בספרי יליף לה מקרא העלה את נרותיה עשה לה מעלה מכאן אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליהן הכהן עומד ומטיב את הנרות וכו' ומשמע שם דהיו בה שלש מעלות כנגד שלש העלאות הכתובות במנורה בהעלתך את הנרות והעלה את נרותיה להעלות נר תמיד: שעליה הכהן עומד ומטיב במנחות פרק הקומץ רבה מייתי משנה זו וקא מוטיב מינה לרב שאמר גבהה של מנורה תשעה טפחים כלומר ואם אינה גדולה אלא תשעה טפחים למה לי אבן תחת הכהן ומשני רב כי קאמינא משפת קני' ולמעלה אבל גם אני סבר דגבהה של מנורה כולה י"ח טפחים משמע דטעמא שהיה אבן תחת רגלי הכהן משום שלא היה יכול להגיע מן הארץ להטיב הנרות וכן פירש בהדיא הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה לפי שהמנורה

גבוהה י"ח טפחים כגובה האדם בשוה ולפיכך היה צריך להגביה עצמו מן הארץ ולעלות למקום גבוה כדי שיוכל להטיב הנרות ולהדליקם וכו'.

וקשה לי טובא שהרי בפרק מי שהוציאווהו ובפרק אמר להם הממונה ובפרק ערבי פסחים ובפ"ק דחגיגה כתבו התוספות שאי אפשר לומר דגבהו של אדם מראשו ועד רגליו אינו אלא י"ח טפחים דא"כ גבי היזק ראייה דבעי ארבע אמות בפ"ק דבבא בתרא למה לי כולי האי אלא בעל כרחך צריך אתה לומר דעד כתפיו בלבד הוא שלש אמות ואע"פ שאין צוארו וראשו מחזיק אמה כיון דאפיקתיה משלש אמות אוקמה אארבע אמות וכן אמרינן נמי בעירובין פרק מי שהוציאווהו דמקומו של אדם ד' אמות ומפרש דגופו ג' אמות ואמה כדי שיטול חפץ תחת מראשותיו כו' היינו נמי גופו ג' אמות שלימות ואמה העודפת בשביל ראשו וכדי שיפשוט ידיו למעלה מראשו וכן משמע בהדיא בפרק המצניע דגבהו של אדם עד כתפיו בלבד הוא שלש אמות דקאמר התם המוציא משוי למעלה מעשרה טפחים חייב שכן משא בני קהת דאמר מר ארון ט' וכפורת טפח וגמירי דכל טונא דמידלי במוטות תלתא מלעיל ותרי תילתי מלתחת אשתכח דלמעלה מעשרה הוה קאי בשלמא אי אמרת דעד הכתף הוא שלש אמות והיינו י"ח טפחים אז מוכח שפיר כי בכתף ישאו נמצא שהיה מן הארון למטה מן הכתף ו' טפחים וב' שלישים נמצא דאכתי היה גבוה מן הקרקע י"א טפחים ושליש אבל אי הוה עם הראש י"ח טפחים והלא הצואר והראש הוא יותר מטפח ושליש אשתכח דארון למטה מי' והא דתניא ביומא פרק אמר להם הממונה ובפרק ערבי פסחים ובפ"ק דחגיגה ורחץ בשרו במים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות היינו משום דכשעומק המים שלש אמות כשנכנס בהן צפו המים על ראשו ועולין למעלה גם יכול לכופף ראשו קצת עד שיתכסה כל גופו.

ומה שיש בתרגום של מגילת אסתר פרשנדתא איצטלב על צליבא תלת אמין דלפון איצטלב על צליבא תלת אמין וכו' י"ל כולם קטועי ראש היו שנהרגו ואח"כ נתלו כדמוכח בהדיא בקרא עכ"ל התוס'. וכן פירשו התוספות בפרק המוכר פירות גבי וכוכין ארכן ד' אמות דטעמא דבעי ד' אמות משום דעד כתפיו של אדם ג' אמות ומשום צוארו וראשו ודפי הארון בעי אמה רביעית וא"כ כיון דגבהה של מנורה היתה מגעת עד כתפיו של הכהן מן הארץ למה היה צריך להגביה עצמו מן הארץ ולעלות למקום גבוה הלא בקל היה יכול להטיב הנרות בלי שיגביה עצמו מן הארץ כשמגביה ידיו מעט למעלה מכתפיו כיון שכל הצואר והראש היה למעלה מגבהה של המנורה ואי אפשר לומר דהמנורה לא היתה עומדת על הארץ אלא על גבי מקום גבוה דהא ליתא דהא בקרא מפורש דהיתה עומדת על ירך המשכן דהיינו על הארץ ועוד דא"כ לא פריך מידי רב שימי לרב בפרק הקומץ רבה שהבאתי לעיל.

וטפי יש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב כגובה האדם בשוה וזה אי אפשר כדהוכחתי מכל המקומות שהבאתי לעיל. ועוד יש לתמוה עליו שנראה מדבריו שלא דוקא להטיב הנרות עלה במעלות שלפני המנורה אלא גם להדליקם וא"כ קשה למה אמר התנא דוקא ומטיב ולא אמר ומדליק ומיהו בהא איכא למימר דאזיל לטעמיה שכתב בחבורו בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין דהטבת הנרות היא הדלקתם דסבר דכי כתיב והקטיר עליו

אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות פירוש בהטיבו בהדליקו וא"כ הא דאמר כאן שעליה הכהן עומד ומטיב היינו ומדליק.

אבל אכתי קשה כיון שהוא בעצמו כתב בגובה האדם בשוה א"כ למה היה צריך להגביה עצמו מן הארץ ולעלות למקום גבוה כדי להדליקם בשלמא כדי להטיב דהיינו לנקות הבזיכין ולתקן בהם הפתילות היה צריך להגביה עצמו מן הארץ ולעלות למקום גבוה לדידיה שכתב שהמנורה היתה גבוהה כגובה האדם בשוה שהרי צריך לראות בתוך הבזיכין כדי לנקותן מכל סיג ולתקן בתוכן פתילות אבל להדליקם בקל היה יכול להדליקם בלי שיגביה עצמו מן הארץ וצ"ע.

אחר זמן רב שכתבתי כל זה מצאתי כתוב בביאורים על פרש"י בחומש המיוחסים להרב מו"ה נתן ז"ל מק"ק הוראדנא גדולה בריש פרשת בהעלותך וז"ל וקשה והלא קומתו של אדם היא ד' אמות זה הוא כ"ד טפחים וקומתה של מנורה לא היה רק י"ח טפחים וא"כ למה היה צריך לו מעלה. וי"ל לפי שהטפחים של בית המקדש היו שוחקות א"כ י"ח טפחים של מנורה היו כמו כ"ד טפחים אחרים וא"כ היה גובה של מנורה כמו קומתו של אדם ואהרן היה צריך להביט למנורה כדי להטיב את הנרות לכך היה צריך לו מעלה עכ"ל.

ואני מכיר האמת עם אותן שאומרים שאין אלו הביאורים יצאו מפה קדוש הרב ז"ל אלא דברי תלמיד טועה הם ותלה עצמו באילן גדול כי שקר מפורסם הוא מה שכתב שהטפחים של בית המקדש היו שוחקות מפי גמרא ערוכה ברור מללו בהרבה מקומות כדאיתא בפרק התכלת אמר רב פפא טפח דאורייתא ארבעה בגודל שית בקטנה כו' ובפרק על אלו מומין תנא אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל אדם למאי הלכתא לשתי אמות דתנן שתי אמות היו בשושןהבירה כו' עד נמצאת יתירה על של משה אצבע ובפרק מי שהוציא אוהו ארבע אמות שאמרו באמה דידיה יהבינן ליה או באמה של קדש יהבינן ליה ופרש"י באמה דידיה איש לפי מה שגופו ארוך יש לו ד' אמות באמתו הארוכה או באמה של קדש לכל אדם אמות שוה של ו' טפחים בינונים ובמנחות פרק שתי הלחם וכמה אמה בינונית א"ר יוחנן ו' טפחים א"ר חייא בר אבין אף אנן נמי תנינא ר"מ אומר השלחן ארכו שנים עשר טפחים ורחבו ששה טפחים מכלל דהויא אמה דנפישא מינה אין והתנן שתי אמות היו בשושן הבירה כו' עד נמצאת יתירה על של משה אצבע הרי קמן מבואר באר היטב בכל הני דוכתי שהבאתי שהטפחים של בית המקדש לא היו גדולות כלל יותר מטפח של כל אדם בינוני דהיינו ד' אצבעות בגודל וכן מוכח בהדיא בסוגיא דגמרא ריש עירובין ובריש סוכה ולכן שפיר הוכיחו התוספות בפרק מי שהוציא אוהו שהבאתי לעיל שכתבו אבל אם אדם עם ראשו רק י"ח טפחים יגיע הארון עד למטה מעשרה דראש וצואר מחזיק יותר מטפח ושליש כו' אבל אם איתא שהטפחים של בית המקדש היו שוחקות וא"כ י"ח טפחים של בית המקדש הם כמו כ"ד טפחים אחרים אין שום קיום והעמדה לדבריהם ואפילו לפי מה שעלה על דעתו שהטפחים של בית המקדש היו שוחקות אי אפשר לעלות על לב דבר זה שי"ח טפחים של בית המקדש הם כמו כ"ד טפחים אחרים שהרי שיעור יתרון השוחק על העצב לאמה שלמה אינו אלא חצי אצבע כדמוכח בהדיא מהמשנה שהבאתי לעיל שתי אמות היו בשושן הבירה

כו' עד נמצאת יתירה על של משה אצבע וכן פרש"י בהדיא בפ"ק דסוכה ועוד שהרי טפח שוחק מודדין בארבעה אצבעות שאינן נוגעות זו בזו דהוי רק משהו יותר מטפח בינוני כדפרש"י בהדיא בפ"ק דסוכה גבי עושה לו טפח שוחק כו'.

לכן נ"ל שדברי תלמיד טועה הם וראוי לגנוז דבריו כדי שלא יכשל בהם זולתו. שוב מצאתי כתוב מי שפירש במשנתנו וז"ל שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות היה לו לומר ומדליק וי"ל דהדלקה יכולה להיות בלי מעלה דהיה יכול להדליק על ידי מקל ונר בראשו אבל ההטבה אי אפשר בלי מעלה עכ"ל.

ואני אומר שטעה בדבר משנה ואשתמיטתיה גמרא ערוכה בפרק במה מדליקין דקא מתיב רב ששת מהא דתניא מחוץ לפרוכת העדות יערוך כו' מאי עדות אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים והא הכא כיון דקביעי נרות לאו סגי דלא משקל קינסא ואדלוקי קשיא בין למ"ד משום בזיון מצוה ובין למ"ד משום אכחושי מצוה תרגמה רב פפא בפתילות ארוכות.

הרי קמן מבואר דלא היה יכול להדליק על ידי מקל ונר בראשו אלא מיניה וביה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין וז"ל וכיצד מדליקו מושך הפתילה עד שמדליקה ומחזירה לפי שהנרות קבועין במנורה ואינו יכול להדליק בנר אחר משום בזיון מצוה ע"כ. ונ"ל דלהכי נקט ומטיב ולא נקט והדליק משום שהיה צריך להטיב הנרות ברישא ואח"כ היה עושה הדלקה וכה"ג ממש תירצו התוס' ביומא פרק בא לו הא דנקט במשנה התם ולהטיב את הנרות ולא נקט ולהדליק את הנרות ומיהו הקושיא ראשונה עדיין במקומה עומדת וצריך עיון היטב: לא היו כופתין פרק רביעי לא היו כופתין את הטלה.

פירש המפרש לא היו כופתין את הטלה בשעת שחיטה ארבע רגלים יחד כו' לאו דוקא ארבע רגלים יחד אלא ה"ה שלא היו כופתין את הטלה בשתי ידיו לעצמן ובשתי רגליו לעצמן אלא דוקא אחד מן הידים ואחד מן הרגלים כופת ביחד והא דקאמר בגמרא תנא יד ורגל כעקדת יצחק בן אברהם אין הכונה יד ורגל בלבד והיד והרגל השני לא היו כופתין יחד אלא ממש כעקדת יצחק בן אברהם שכפף שתי ידיו ושתי רגליו לאחוריו וקשר יד ורגל ימין יחד ויד ורגל שמאל יחד כדפרש"י ז"ל בשבת פרק במה בהמה גבי תנא עקוד עקידת יד ורגל כיצחק בן אברהם והא דאין אנו נזהרין בזה האידינא מלכוף בשעת שחיטה ידים ורגלים יחד משום דבזמן הזה אין דרך עובדי ע"א להקפיד בכך וכה"ג כתב בא"ז דהאידינא מותר לשחוט לתוך הגומא אפילו בשוק אע"ג שאמרו בפ"ב דחולין ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינים משום דבזמן הזה אין דרך עובדי ע"א להקפיד בכך ועי"ל משום דלא היה חק המינים אלא דוקא בקרבן.

כן נ"ל: ראשו לדרום ופניו למערב כו'. ביומא פרק אמר להם הממונה פריך הגמרא היכי משכחת לה אמר רב בעוקם את ראשו ונוקמיה להדיא אמר אביי גזירה שמא ירביץ גללים ופרש"י בעוקם את ראשו לצד ההיכל ונוקמיה להדיא אחוריו למזבח ופניו להיכל שמא ירביץ גללים וגנאי הוא להראות בית הרעי שלו לצד המזבח והכי שפיר טפי להיות זנבו לצפון וראשו לדרום נמצא זנבו שלא כנגד המזרח שאינו מושכו לצד דרום כל אורך הפר אלא שיהא מקצת גופו בין האולם ולמזבח: על טבעת שניה כו'.

בפרק עגלה ערופה מפרש הגמרא טעם למה התקין יוחנן כ"ג טבעות: של שחר היה נשחט כו'. לקמן בגמרא אפרש באורך ע"ש: שחט השוחט וקבל המקבל בא לו לקרן כו'.

בפ"ב דיומא מייתי הך משנה בלשון הזה שחט השוחט וקבל המקבל ובא לו לזרוק כו' ומינה קא דייק דהזורק מקבל הדם ולא השוחט ואף לפי הנוסחא דידן איכא למידק דהזורק מקבל הדם ולא השוחט מדקאמר וקבל המקבל אלמא דהשוחט לאו היינו מקבל שהרי אי אפשר לפרש דמלת וקבל קאי על השוחט דא"כ בהכרח צריך אתה לפרש הא דקאמר אח"כ המקבל בא לו היינו השוחט שהוא המקבל בא לו לקרן כו' וזה אי אפשר שהרי בפרק שלפני זה תנן מי שוחט מי זורק ש"מ בהדיא שכהן אחר היה זורק ולכן תמיה אני טובא על רש"י שכתב שם ובא לו לזרוק גרסינן שנראה לכאורה מדבריו שעיקר הדיוק בא מן ובא לו לזרוק והלא איכא למידק שפיר מן שחט השוחט וקבל המקבל בלבד כדאמרן ואולי נשמר מגירסא אחרת: ונותן מזרחית צפונית כו'.

בפ"ק דיומא פריך הגמרא ומאי שנא דיהיב מזרחית צפונית ומערבית דרומית ניתיב דרומית מזרחית והדר צפונית מערבית אמרי עולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא הוה ליה יסוד. מאי שנא דיהיב ברישא מזרחית צפונית והדר מערבית דרומית ניתיב ברישא מערבית דרומית והדר מזרחית צפונית כיון דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח ברישא בההוא פגע.

וכתבו שם התוספות ניתיב דרומית מזרחית דומיא דחטאת דכשעלה בכבש בא לו לקרן דרומית מזרחית תחלה ולא הוה מצי לשנויי כיון דעולה נשחטת בצפון וקבול דמה בצפון יהיב מזרחית צפונית דפגע ביה ברישא שהוא סמוך לו יותר מלקרן מזרחית דרומית חדא דאדרבה כיון דכל פינות דרך ימין נמצא כי קאי בצפון ופניו למזבח ומקיף דרך ימין פגע בקרן דרומית מזרחית ברישא ועוד האמת משיב לו דקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד.

ניתיב ברישא מערבית דרומית דכיון דבעי' מעשה חטאת נהי דלא מצי למיתב דרומית מזרחית כחטאת משום דעולה טעונה יסוד מ"מ ניתיב ברישא מערבית דרומית שהיא קרן הסמוכה לכבש שהיה בדרום שהיה עולה בו לתת מתנות דחטאת וקרובה לו טפי ממזרחית צפונית ומשני כיון דאמר מר כל פינות כו' ואע"ג דאי שחט על ירך המזבח צפונה פגע ברישא דרך ימין לקרן מערבית דרומית מקמי קרן מזרחית צפונית ס"ל לרבי שמעון איש המצפה כמ"ד דכל חצי העזרה עד הפתח הויא צפון והיה שוחט להלן מן המזבח כנגד הפתח וכי מקיף תו דרך ימין פגע מיד בקרן מזרחית צפונית שהיא קרובה לקרן מזרחית דרומית שהיא קרן שנותנין בה תחלה מתנות חטאת טפי מלקרן מערבית דרומית וניחא נמי דנקט דרך ימין למזרח: דף ל"א היה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה.

ולא דמי לההיא דתניא בבכורות בפרק כל פסולי המוקדשין ובתמורה פרק ולד חטאת אין מרגילין ביום טוב ואין מרגילין בבכור דהתם איירי במפשיטו לעשות נוד שלם וצריך להוציא רגליו מצואתו: מירק את ההפשט כו'. מירק לשון גמר כדאמרין במדרש מי שהתחיל במצוה אומרים לו מרוק וכדתנן קרצו ומירק אחר שחיתתו כו': ונותנן למי שזכה בהן להדיחן וכו'.

בפרק שני דזבחים אמרינן ירחץ במים במים ולא ביין ולא במזג כו' במים לרבות אפילו מים מכונסים: שלשה פעמים במעוטן על שלחנות כו'. נראה מדברי המפרש שגרס במעוטן של שלחנות ולכן פירש במעוטן כלומר בשלחן הקטן של שלחנות של שיש כו'.

ולי נראה דנוסחא משובשת היא אלא ה"ג שלשה פעמים במעוטן על שלחנות וענינו מדיחין אותן שלשה פעמים לכל הפחות והיינו במעוטן ואם רצה להוסיף ולהדיחן יותר משלשה פעמים מוסיף: ע"ב הראשון בראש וברגל כו'. בפרק ב' דיומא נמי תנן כסדר הזה ממש אבל לא חשיב התם במשנה פדר בהדי ראש ואפשר לומר כיון דאי אפשר להקטיר הראש בלא פדר כדאיתא בחולין בפרק השוחט פדר קמא דכתב רחמנא למה לי מיבעי ליה לכדתניא כיצד הוא עושה חופה את הפדר על בית השחיטה ומעלהו וזהו דרך כבוד של מעלה כו' הלכך בכלל הראש הוא.

אך קשה למאי צריך התם למילף מפדר אחרינא דכתב רחמנא דראש קרב ברישא דהא מפדר קמא דדרשינן מיניה שחופהו על בית השחיטה ידעינן דראש קודם לכל האיברים ותרצו התוספות דאי לא כתיב אלא חד ראש לא הוה דרשינן מיניה שכבר הותז אלא הוה דרשינן שקודם לכל האיברים אבל השתא מיתורא דכתיב ראש שני אשמעינן דשחיטה מן הצואר ועי"ל דסד"א חופה הפדר על בית השחיטה עד שמעלה לראשו של מזבח ואז מסיר הפדר ומניחו ומקטיר הראש בפני עצמו והפדר מקטיר עם הקרבים: הרגל של ימין בשמאלו.

וא"ת הא אמרינן בפ"ק דזבחים דלכל מילי הולכה לא נפקא מכלל קבלה וקבלה פסולה בשמאל. וי"ל דהתם מיירי דוקא בהולכת דם דמעכבא כפרה לאפוקי הולכת אברים דלא מעכבא כפרה שאין כפרה אלא בדם ומיהו ביומא פרק הוציאו לו פשט רב ששת דאפילו הולכת דם כשרה בשמאל מדתנן נטל את המזחה בימינו ואת הכף בשמאלו ופריך התם הגמרא וניפשוט להו מהא דתנן הרגל של ימין בשמאלו ובית עורן לחוץ ומשני אי מהתם הוה אמינא הני מילי הולכה דלא מעכבא כפרה אבל הולכה דמעכבא כפרה לא קא משמע לן: מחצי כבש ולמטה במערבו.

וא"ת הלא תנן בסוף מסכת שקלים ומייתי לה בפרק החליל אברי התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח כו'. ויש לומר דהתם איירי דוקא בשבתות ויו"ט והכא איירי בימות החול דכשיש מוסף נותנין אברי תמיד במזרח בכבש ושל מוספין במערב: וירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרות את שמע.

תימה אמאי לא היו קוראין את שמע בעזרה עצמה דקדיש טפי. ושמא י"ל משום שהיו מפייסין הפייס השלישי חדשים לקטורת תיכף אחר התפלה בלי שהיה כדי להתכיף ההקטרה לתפלה כדדריש בפרק שני דמגלה ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי וגו' שכיון שבאת התפלה באה עבודה ובעזרה עצמה אי אפשר לפייס מהטעמים שפירשתי לעיל בפ"ב הילכך קראו את שמע והתפללו בלשכת הגזית כדי שיהו יכולין להקטיר תכף אחר התפלה כן נראה לי: חד אמר משום בזיון קדשים.

פי' הראב"ד ז"ל בהשגותיו בפ"א מהלכות תמידין ומוספין משום בזיון קדשים היינו שמא יצטער בכפייתו ויפרכס עד שיטיל מום באחד מאבריו. ואני שמעתי ולא אבין היאך

אפשר לפרש כן דהא הגמרא פריך הכא מאי בינייהו ומשני איכא בינייהו דכפתי' בשיראי כו' כלומר משום בזיון קדשים ליכא משום חוקי המינים איכא ולפי' הראב"ד מה לי דכפתי' בשיראי הא אכתי איכא בזיון קדשים דזה אין סברא לומר שלא יצטער בכפייתו בשביל דכפתי' בשיראי או בהוצא דדהבא ועוד דלשון בזיון קדשים לא משמע הכי בכולי גמרא וכתב עוד הראב"ד ז"ל התם חוקי האפיקורסים לא ידעתי מהו ותמיה אני למה עשה עצמו לאינו יודע בדבר פשוט כשמקריבים זבח לע"א היו כופתין אותו ד' רגלים יחד והיינו דקאמר חוקי האפיקורסים כדאמרינן בפרק ב' דחולין ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינין וזה ברור: ובאולם שנים מבחוץ על פתח הר הבית אחד של כסף כו'.

עיינתי במשנה עצמה במנחות פרק שתי הלחם ובמסכת שקלים ומצאתי כתוב אחד של שיש וכתבו התוספות שכן מוכח התם בגמרא ירושלמי דקאמר י"ג שלחנות וכו' תנא של כסף היו רבי יוסי בשם רבי שמואל בר רב יצחק רבי חנניה מטי בה משמיה דרבי יוחנן לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח לא כדין קתני זה אחד מן הנסים שהיו במקדש שכשם שהיו מניחים אותו אם כך היו מוציאים אותו חם שנאמר לשום לחם חם ביום הלקחו ריב"ל אמר אין מזכירין מעשה נסים משמע דכולי סוגיא אשלחנות של אולם קיימא דמיוחדים ללחם ולא אשלחנות דבית המטבחים ובמערבו של כבש דמיוחדים לאברים.

ואין לדחות דרוצה לומר דכי היכי דאיכא נס אלחם ה"נ מאברים דא"כ הוה ליה לאתויי מתניתין דמסכת אבות ולא הסריח בשר הקדש מעולם ומיהו בפרק שתי הלחם מיייתי ברייתא דכתוב שם כמו הכא אחד של כסף ופרש"י התם והאי דקרי הכא כסף ובמתניתין שיש משום דשיש לבן ככסף והתוספות פי' בשם רש"י דפלוגתא דתנאי היא דהמשנה ס"ל שיש והברייתא ס"ל כסף והא דפריך הכא מכדי אין עניות במקום עשירות אמאי עבדי דשיש ניעבדו דכסף אכולהו פריך ור' שמואל בר רב יצחק דמשני מפני שהוא מרתיח לטעמיה אזיל דחייש להכי בירושלמי דמסכת שקלים שהבאתי: שמעלין בקדש ולא מורידין.

וא"ת הא תנן בפרק לולב וערבה ניסוך המים כיצד צלוחית של זהב מחזקת ג' לוגין היה ממלא מן השילוח שני ספלים של כסף היו שם כו' היאך היו מנסכין בספלים של כסף אחר שהיו ממלאים צלוחית של זהב הלא מעלין בקדש ואין מורידין. כבר תירצו שם התוספות דספלים היו קבועים בסיד ולא כלים נינהו דנחשבין כגופו של מזבח והרי הם כלבונה שהיתה בבזיכין של זהב שהיו מקטירין על המזבח: הא מה אני מקיים שנים ליום כנגד היום.

וא"ת אכתי שנים למה לי אפילו אי לא כתיב אלא כבשים בני שנה תמימים ליום עולה תמיד הוה דרשינן כבשים דהיינו שנים ליום כנגד היום כבר תירצו התוספות בפ' שני שעירי אי לא כתיב שנים הוה דרשינן ליום אקרא דבתריה ליום עולה תמיד את הכבש אחד תעשה בבקר כלומר כבש של בקר יש לשחוט כנגד היום ותו לא מדלא כתיב עולת תמידין הוה אמינא רק עולת תמיד אחד ליום כנגד היום להכי אצטריך למכתב שנים ליום דתרוייהו כנגד היום: כנגד היום.

והטעם שהיה נשחט כנגד היום כלומר הפך מקום זריחת השמש מפני שאז היו אומות העולם עובדים לשמש: הא כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית כו'. תמיה אני טובא על המפרש שלא הרגיש על מה ששנינו בספרי להיפך וז"ל מכאן אמרו של שחר היה נשחט על קרן צפונית מזרחית ונתון על טבעת שניה ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מערבית צפונית ונתון על טבעת שניה כו' ואע"ג דבספרי שבידי כתוב ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מערבית דרומית מ"מ כתבתי צפונית במקום דרומית מפני שאין ספק דמלת דרומית ט"ס הוא מפני שבית השחיטה של קדשי קדשים היה בצפון כדכתיב ושחט את העולה על ירך המזבח צפונה וממנה למדו כל שאר קדשי קדשים ולפיכך אי אפשר שום תמיד נשחט בלא צפונית וצריך לומר שזאת הברייתא דספרי שהבאתי חולקת עם המשנה שלנו וסוברת שמה שאמרו כנגד יום ר"ל כפי הלוך השמש ובצדו בעת ההיא שכשהשמש לצד מזרח תהיה שחיטתו לצד מזרח וכשהשמש לצד מערב תהיה שחיטתו לצד מערב ולכן בשחר שהשמש אז במזרח של שחר נשחט בקרן מזרחית צפונית כפי מצב השמש בעת ההיא ושל בין הערבים שהשמש אז במערב היה נשחט בקרן מערבית צפונית ופירוש מערבית צפונית בערך אל בית המטבחים לא בערך אל המזבח כי בית המטבחים של קדשי קדשים בצפון המזבח היה כדכתיב ושחט אותו על ירך המזבח צפונה: על טבעת שניה.

ביומא פרק ב' שעירי מייתי הך ברייתא ופרש"י וטעמא דטבעת שניה לא ידענא. ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה שלא תהפך והתוספות פירשו דמן הדין היה לו לשחוט על טבעת ראשונה אלא לא רצו להקריבו כולי האי למזבח בלי הפסק גזירה שמא יטיל גללים.

והמפרש כתב טעם אחר דאם היה שוחט על טבעת ראשונה א"כ היה המזבח מעכב אור השמש לבא על ידו של שוחט שהרי המזבח גבוה עשר אמות וטבעת ראשונה אינו רחוק מן המזבח אלא חמש אמות לכן שחטו על טבעת שניה שהיא מתרחקת מן המזבח כדי שיוכל לראות דרך עליו השמש וכן כתב הסמ"ג והר"ז הלוי ז"ל כתב בספר המאור וז"ל שמעתי טעמו של דבר שהיה נשחט על טבעת שניה ולא על טבעת ראשונה לפי שהיה נשחט כנגד ליום ותניא מעולם לא יצאה חמה מקרן מזרחית צפונית ולא שקעה בקרן מערבית צפונית וכשם שהחמה מופלגת בזריחתה ובשקיעתה בתקופת תמוז מן הקרנות של צפון העולם כך היה התמיד מופלג בשחיטתו מן הקרנות של צפון המזבח ע"כ וזה נ"ל ברור: ועוד פרש"י על קרן מערבית צפונית של מזבח שהשמש באה מן המזרח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן כותל המזרח בכל יכולת מפני שהכתלים גבוהים והחמה שחרית בשיפולו של רקיע וצל הכותל עומד כנגדה וצפונית משום דקדשי קדשים שחיטתן על ירך המזבח צפונה ושם היה בית המטבחים והטבעות קבועות ברצפה לתת ראש הבהמה לתוכן והן כ"ד כמנין המשמרות ומקומן כ"ד אמות על כ"ד אמות קבועות בששה סדרין על טבעת שניה לא בטבעת שאצל המזבח אלא בשניה לה המשוכה לצד צפון ופני השוחט וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית שמשם השמש באה שחרית: דף ל"ב ע"א שנאמר כגבוה שמים על הארץ כרחוק מזרח ממערב.

אין זה פסוק אחד אלא תרי קראי דסמיכי להדדי כי כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו והיינו דקאמר ואי חד מינייהו נפיש נכתוב תרוייהו כלומר נכתוב גבי גבר חסדו על יראיו וגבי הרחיק ממנו את פשעינו כי ההוא דנפיש ומיהו החכם הגדול ראב"ע ז"ל פירש בפסוק כגבוה שמים על הארץ וגו' שמזרח רחוק ממערב כפל הגובה מן הארץ עד לרקיע.

ובאמת אין זה הכרח טוב האי דקאמרי ואי חד מינייהו נפיש נכתוב תרוייהו כי ההוא דנפיש כי מצינו רבות כהנה שכתוב גבי שני ענינים כי הכא שני שיעורים דזוטר ודנפיש. ותמיה אני למה דרשו החכמים דזה וזה כאחד שוין מדברי קבלה למה לא דרשו זה מן התורה כדדרשו בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות ובחגיגה פרק אין דורשין א"ר אליעזר אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר למקצה השמים ועד קצה השמים אי הכי קשו קראי אהדדי אידי ואידי חד שיעורא הוא וכתבו שם התוספות וז"ל ופליג אמאן דדריש בתמיד דמזרח ומערב רחוק טפי דאי לא תימא הכי אדם היכי הוה קם כיון דכתיב מקצה השמים ועד קצה השמים.

וי"ל שסובר שהיה בגן עדן עד שנתמעט עכ"ל ושמא י"ל משום דפשוטו של הפסוק ולמקצה השמים וגו' לאו בהכי מיירי כלל אלא ר"ל וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה: שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. זהו כדעת בית שמאי בפרק אין דורשין דאלו בית הלל אמרי ארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים וחכמים אומרים זה וזה כאחת נבראו שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וגו' ומסיק התם מכח דקשו קראי אהדדי כשנבראו ברא שמים ואח"כ ברא הארץ וכשנטה נטה הארץ ואח"כ נטה שמים: כיון דחזו דקהדר שאיל כו'.

ואע"ג דשאל מעיקרא מן השמים לארץ רחוק כו' לא חששו מלהשיב לו שמים נבראו תחלה משום דאין זה שאלה עמוקה מן השמים לארץ רחוק כו': דילמא אתי לשילוי מה למעלה. במסכת חגיגה ריש פרק אין דורשין פרש"י מה למעלה מהרקיע שעל ראשי החיות ומה למטה מהן (ויש ספרים דגרסי מה למטה מהתהום) ומה לפני חוץ למחיצת הרקיע למזרח ומה לאחור למערב ע"כ.

וראיתי כתוב בהגה"ה וז"ל אינו יכול להיות מה שפרש"י מה לפני חוץ למחיצת הרקיע ומה לאחור למערב מדפריך בגמרא בשלמא מה למעלה ומה למטה ומה לאחור לחיי אלא לפני מאי דהוה הוה אלמא מה לפני קודם לעולם הוא ועוד בתוספתא מה לפני ומה לאחור מה היה ומה עתיד להיות ע"כ הגה"ה.

וכן פירשו רוב המפרשים מה לפני קודם שנברא העולם ומה לאחור מה שיהיה אחר שיכלה העולם והתוספות כתבו בסוף פרק הקורא את המגילה עומד וז"ל מה לפני ומה לאחור פירוש מה בסוף גבולי העולם למזרח א"נ מה היה קודם ששת ימי בראשית ומה יהיה אחר שיכלה העולם ע"כ. ומתוך מה שכתבתי בשם ההגה"ה שהבאתי יתבאר לך דפירוש קמא אין לו שחר: ימית את עצמו יחיה את עצמו.

פירש המפרש ישפיל את עצמו יגבה את עצמו כו'. ולי נראה לפרש ימית את עצמו היינו לא יאכל מעדנים יותר ממה שיש לו אלא יסתפק עצמו בצמצום כדי שלא יצטרך לילך ולגזול כשיחסר לו ויהרגוהו ודכוותיה יחיה את עצמו והיינו יאכל מעדנים יותר ממה שיש לו ולכשיחסר לו ילך ויגזול ויהרגוהו: ע"ב נפיל בהו ריחא וכו'.

ברוב הספרים גרסינן רוחא בוי"ו פירוש בא רוח מהמעין והחיה הדגים ולכן אמר ש"מ האי מעיינא דגן עדן אתי: גיהנם למעלה מן הרקיע. והן החיות המזיעות על ראש רשעים כו' כדכתיב על ראש רשעים יחול: שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך וגו'.

חסרון הניכר יש כאן אל תקרי בניך אלא בוניך וכן הוא בסוף ברכות: אמר להם הממונה פרק חמישי אמר להם הממונה כו'. בפ"ק דברכות מייתי הך משנה ופרש"י שם אמר להם הממונה הוא סגן הכהנים כדאיתא ביומא היינו סגן היינו ממונה כו' ומה שיש לדקדק בזה כתבתיו באורך לעיל ריש פ"ג.

עוד פרש"י ברכו את העם עם העם והרמב"ם פירש ברכו ברכה אחת כו' בפ"ק דברכות מפורש שהיא אהבת עולם כו' ור"ע מברטנורה פירש שהיא אהבה רבה כו' ולא פליגי אלא בענין פתיחתה של ברכה שניה שלפני ק"ש שהרמב"ם פסק כרבנן בסוף פ"ק דברכות דאמרי פתיחתה אהבת עולם ור"ע מברטנורה פסק כרב יהודה אמר שמואל פתיחתה אהבה רבה: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא.

בפ"ק דברכות מפרש הגמרא שהיו מברכין משמר היוצא למשמר הנכנס מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכן ביניכם אהבה ואחזה ושלוש וריעות וכתבו שם התוס' וז"ל תימה קצת מאי היא הואיל ולית בה לא שם ולא מלכות עכ"ל. ואני אמרתי בחפזי שהיו מברכין עם שם ומלכות ואף אם לא נזכר בהדיא בגמרא שם ומלכות הלא מצינו הרבה ברכות בגמרא שלא נזכר בהדיא שם ומלכות ואפ"ה ר"ל דוקא עם שם ומלכות כמו שכתבו התוס' גופייהו בריש פרק הרואה וז"ל ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו' כל הני ברכות צריכות להזכרת שם ומלכות בא"י אמ"ה דכל ברכה שאין בה וכו'.

אמנם אחר העיון חזרתי ואמרתי שאין שייך כלל הזכרת שם ומלכות בברכה זו מפני שלא אמרו כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה אלא דוקא בברכות שהם הודאות להקב"ה אבל ברכות שהם על תביעת צרכיו של אדם לא תיקנו בהם מלכות וראיה מברכת כהנים ותפלת י"ח כמו שכתב הרוקח בסימן שכ"ג ע"ש כן נ"ל.

ועוד נראה לי ליתן טעם לשבח למה ברכו דוקא משמר היוצא למשמר הנכנס ולא להיפך משמר הנכנס למשמר היוצא והוא מפני שכתוב ועמך כמריבי כהן אלמא שהכהנים הם בני מריבה וכמו שאמרו בפרק עשרה יוחסין אם ראית כהן בעזות מצח אל תהרהראחריו שנא' ועמך כמריבי כהן וכו' ולפי שיש לחוש מאד פן ואולי יפול ביניהם מריבה בבית המקדש בענין חילוק הקרבנות ולחם הפנים ובענין עבודות ב"ה כיון דנפישו וחמירי ואם אין ביניהם שלום אז יש לחוש שלא יקריבו הקרבנות ולא יעשו עבודות ב"ה כסדרן וכהלכתן דבא לכלל כעס בא לכלל טעות ועוד היאך יברכו הם לישראל בברכת כהנים וישם לך שלום אם הם בעצמם אין ביניהם שלום הלכך הוצרכו משמר הנכנס דוקא

לברכה זו וכה"ג אמרינן בפרק בתרא דהוריות בדין הוא שיקדים המכפר למתכפר כן נ"ל.

וכתבו התוספות במנחות בפרק ואלו מנחות נקמצות גבי היה עומד ומקריב מנחות בירושלים כו' וז"ל המשמרות היו חוזרות מתחדשות פעמים בשנה וכל משמרה נחלקה לבתי אבות ובכן לא היה מקריב אלא שני ימים בשנה ולכך מברך שהחיינו כשמקריב: וברכת כהנים. פי' הרמב"ם ז"ל בפ"ה המשנה דהיינו שים שלום וכך הם דבריו בחבורו בפ"ו מהלכות תמידין וקרי לשים שלום ברכת כהנים מפני שסמוך להמברכים ברכת כהנים ופי' כן מפני שהוקשה לו דאי ברכת כהנים ממש קאמר קשה שהרי לא היו עומדים לדוכן עד אחר גמר עבודת התמיד כמו שיתבאר בפרק בתרא ואמרינן בתענית ג' פעמים ביום הכהנים נושאים כפיהם וכו' וא"כ הוה ליה למיתני ד' פעמים אחד לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה אבל התוספות פירשו בפ"ק דברכות דברכת כהנים ממש קאמר בלא נשיאות כפים כמו שאנו אומרים עכשיו הפסוקים בלבד בלא נשיאות כפים: רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה אברים כו'.

בפ"ב דיומא מייתי משנה זו ופריך הגמרא במאי קמיפלגי ומשני מר סבר ברב עם הדרת מלך ומר סבר מקום שכינה לאו אורח ארעא וכתבו שם התוספות אפילו ראב"י דקסבר הכא דלאו אורח ארעא נראה דמודה הוא בההוא דתמיד בערב הפסח שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו וכו' עד והכהן הקרוב אצל המזבח וזרקו זריקה אחת כנגד היסוד ומפרש בגמרא טעמא משום ברב עם הדרת מלך דהתם לא שייך למימר לאו אורח ארעא שהרי כשהיה נותנה לחבירו לא היה הולך לו אלא חוזר ומקבל ומושיט וחוזר ומקבל ומושיט שהרי רוב פסחם היה בהם אבל היכא שמוליך עד לכבש והולך לו ההוא ודאי לאו אורח ארעא: מסרם לחזנים.

נראה לי דהיינו לחזנים שהיו תחת ידו של פנחס המלביש הנזכר בשקלים לפי שכל ממונה וממונה היו תחת ידו אנשים הרבה: מסרם לחזנים היו מפשיטין אותם. בפ"ב דיומא פליגי רב נחמן ורב ששת בפירוש משנה זו רב נחמן פירש דהא דתנן היו מפשיטין אותם קאי על אותם שזכו לפייס וכן משמע כיון דלעיל מינה איירי בזוכין בעבודה דקתני ראב"י אומר המעלה אברים לכבש כו' והדר קתני מסרם לחזנים כו' ומינה קא דייק רב נחמן שהיו מפייסין בבגדי חול ורב ששת פירש היו מפשיטין אותם קאי על אותם שלא זכו לפייס וכך היא מסקנת הגמרא דאי סלקא דעתך באותן שזכו לפייס קשה איך אמר לא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד והתניא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים תלמוד לומר מכנסי בד יהיו על בשרו וגו': דף ל"ג ע"א וכסוי היה לו.

פירש ר"ע מברטנורה ז"ל וכסוי היה לו לבדך ולא נהירא לי דהא לקמן בפרק בתרא תנן והבזך ביד א' והכף וכסוי ביד א' אלמא וכסוי היה לו קאי על הכף ולא על הבזך: והבזך היה בתוכו מלא וגדוש קטורת כו'. ביומא פרק הוציאו לו גבי נתן את המלא בריקן כו' בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הניח מזרק בתוך מזרק וקבל בו את הדם מהו מין במינו חוצץ או אינו חוצץ וקשה לי מאי קא מבעיא ליה דהא הכא תנן משנה שלמה והבזך בתוך הכף אלמא דמין במינו אינו חוצץ וגם שמעינן מינה איך דקא בעי התם דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך וי"ל דשאני התם שאין שום צורך למזרק

החיצון אבל הכא אם לא היה הכף הגדול כיון שהיה הבזך מלא וגדוש קטורת היה מתפזר הקטרת לארץ בהולכתו ובכף הגדיל לבד לא סגי משום דכבוד הוא כלפי מעלה לערות מכף מלא וגדוש על הגחלים בשעת ההקטרה.

ועי"ל דשאני התם דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר והך לקיחה אחיזת הכלי היא לאפוקי הכא גבי קטורת כתיב ולקח מלא חפניו הלכך אחר שלקח בחפניו הקטורת תו אין להקפיד אם נתן הקטורת בכלי תוך כלי. ועי"ל דהכא איירי שאוחז הכף דרך בית יד וכה"ג לא הוי חציצה ולא לקיחה על ידי דבר אחר משום דהוי החיצון בית יד לפנימי אבל התם ביומא לא מיירי שאוחז המזרק החיצון בשפתותיו דאז ודאי אינו חוצץ דהוה ליה כמו בית יד אלא שאוחזו למטה בשוליו וכן פירשו התוספות שם בהדיא מכח קושיא אחרת דהתם משמע מין בשאינו מינו פשיטא דחוצץ ולא קרינן ביה ולקח וכן בפרק שני דזבחים אמרינן שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת וכן בפרק מקום שנהגו גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ותימה דבפרק לולב הגזול מסקינן דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ותירצו דהתם מיירי שכרך סודר סביב הלולב ומאריך בו ועושה מן הסודר כמו בית יד ואחז בו אבל היכא דכריך ידיה בסודר ותופס הלולב כך לא שמה לקיחה ומזרק בתוך מזרק דהכא דמשמע דפשיטא ליה אי הוה שאינו מינו היה חוצץ לא מיירי שאוחז החיצון בשפתותיו דאז ודאי לא חייץ דהוה ליה כמו בית יד אלא שאוחזו למטה בשוליו וכן צריך לומר מתוך ההיא שמעתא גופא בפרק לולב הגזול כמו שחילקנו דאי לא תימא הכי אלא נימא דבכל ענין לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה א"כ תיקשי דרבא אדרבא דאמר בתר הכי מין במינו אינו חוצץ הא שאין במינו חוצץ ולעיל קאמר גבי סודר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואפילו שאינו מינו וקשה לי מאי פריך התם מאי לאו נתן מזרק המלא לתוך הריקן לימא אה"נ ואינו אוחז את החיצון בשוליו אלא בשפתותיו.

וי"ל דפשיטא ליה שלא היה יכול לאוחזו כך ביד אחת שתי מזרקות כבודות שיש בהם כל דם הפר ודם השעיר וריצב"א תירץ דגבי כלי שרת מין בשאינו מינו חוצץ בכל ענין דאפילו את"ל דגבי לולב יש חילוק כדפירשנו אבל גבי כלי שרת בכל ענין מין בשאינו מינו חוצץ דנהי דכי עביד כעין בית יד מיקרי לקיחה גבי כלי שרת דכתיב ולקח הכהן לא מיקרי לקיחה בעצמו של כהן: נטל מחתת הכסף כו'.

בפרק טרף בקלפי פריך הגמ' למה לא חתה נמי במחתה של זהב ומשני התורה חסה על ממונן של ישראל וקשה לי למה אינו מתרץ כך לעיל בפרק לא היו כופתין דפריך הגמרא מכדי אין עניות במקום עשירות אמאי עבדי דשיש ניעבדו דכסף ניעבדו דזהב. והיה נראה לי משום דלא שייך למימר התורה חסה כו' אלא דוקא במקום שהממון הולך לאיבוד על ידי אותו תשמיש כי הכא דחתיית גחלים שוחקת את הכלי ומחסרתו אך קשה לי דהא בריש פרק טרף בקלפי פריך הגמרא על הא דאמר רבא קלפים של עץ היתה וניעבדיה דכסף וניעבדיה דזהב ומשני התורה חסה על ממונן של ישראל ושם אין הממון הולך לאיבוד על ידי אותו תשמיש ואפ"ה משני הגמרא התורה חסה על ממונן של ישראל.

ונ"ל היכא דאיכא שינויא אחרינא קאמר ליה וכן בפרק אמר להם הממונה פריך הגמרא מונבז המלך עשה כל ידות הכלים כו' נעבדינהו לדידהו דזהב ותירץ אביי בידות סכינין ולמה לא תירץ התורה חסה על ממונן של ישראל אלא כל היכא דאיכא שינויא אחרינא קאמר ליה. ומיהו קשה למ"ד בפרק שתי מדות ממעלה למטה שיערו משום דאין עניות במקום עשירות ולית ליה טעמא דאידיך מאן דאמר ממטה למעלה שיערו משום דהתורה חסה על ממונן של ישראל א"כ לדידיה למה לא חתה נמי במחתה של זהב וצריך עיון: הלך וחתה מן המאכלות הפנימיות כו'.

בזבחים פרק קדשי קדשים גבי נטל מחתה של כסף כו' כתבו התוספות בשם ר"ת דלא גרסינן הכא ובפרק טרף בקלפי גבי יום הכפורים מן המאכלות הפנימיות שהן נחשבים דשן כדתנן לעיל בפ"ק גבי תרומת הדשן ואלו הכא גבי קטורת וכן ב"ה אדרבה גחלים גסות ובווערות בעינן כדתניא גחלי אש יכול עוממות כו': והיה מכבדו לאמה.

כתבו התוספות בסוף פרק טרף בקלפישקשה רבינו שמחה על רש"י שפירש לאמה לאמת המים שבעזרה דהא אמרינן התם אתמר המכבה אש מחתה ומנורה אביי אמר חייב רבא אמר פטור כו' עד כי פליגי דאחתיה מארעא וכבייה אביי אמר חייב אש המזבח הוא ולפרש"י קשה ממשנה זו לאביי ולכן פירש הוא דלאמה אין זה אמת המים כדפי' רש"י אלא מקום הוא.

ולי נראה דלא קשיא דלא מחייב משום דכיון דבמתכוין חותה בשל ד' קבין ומערה לשל ג' קבין ונתפזר מהן קב ומה שנתפזר אינו עומד לאוספן אפילו אביי מודה כיון דאינתיק אינתיק אבל אש דמחתה ודמנורה איירי דמחתה מארעא בכלי וחזי למצותה ולהכי חייב לאביי ולרבא פטור דלא מחייב אלא או בראש המזבח או אפי' למטה היכא דקאי לאהדוריה כמו המוריד גחלת וכיבה דחזיא לאהדורה.

ושוב מצאתי בתוספות תמיד של רבי ברוך ברבי יצחק שהקשה הקושיא ותירצה כמו שתירצתי ועוד תירץ דמכבדן לאמה לאחר שכבו עכ"ל התוספות. ולא נהירא לי דא"כ לא היה צורך לכוף עליהן פסכת בשבת ולי נראה להביא ראיה מוכרחת לפרש"י מהא דתנן בסוף תמורה ר' יהודה אומר יטילנה לאמה והתם ודאי פי' לאמה לאמת המים כדמוכח בהדיא התם בגמ' ועוד כתבו התוספות התם ובחגיגה פרק חומר בקדש שהקשה רבינו נסים גאון ז"ל במגלת סתרים איך מכבדן לאמה והלא מפסיד קדשים דתנן הוסיף ר' עקיבא הסלת והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כלן דמשמע שנתקדשו בכלי מדמהני בהו צרוף ותירץ דבירושלמי דחגיגה מקשה זאת הקושיא ותירצה דההוא דהתם מיירי בגחלים של יום הכפורים וז"ל הירושלמי תינח קטורת ולבונה אבל גחלים מאי פירוש אמאי פסל את כלן והלא אינו קדושים א"ר בון בר רב כהנא תיפתר בגחלים של יום הכפורים שכמה שהוא חותה את כלן הוא מכניס אבל גחלים של כל יום לא כההיא דתנינן נתפזר הימנה קב גחלים והיה מכבדן לאמה פי' גחלים של יום הכפורים בכלי שחותה בו הוא מכניס להכי הכלי מצרפן אבל מחתה של כסף שאין כליין לא מצרפן להו ואינן קדושים ולכך מכבדן לאמה ומיהו ר' ברוך פי' הירושלמי בענין אחר דבעי למה פסל את כלן והלא אינו צריך לכל הגחלים שהרי נתפזר מהן קב גחלים ואפילו למ"ד כלי מצרף אפילו שאין צריך לכלי היינו למ"ד צירוף

דאורייתא דאז הוסיפו חכמים אפילו שאין צריך לכלי אבל למ"ד צירוף דרבנן לא יועיל כלום כדמוכח בפרק הקומץ רבה ומשני בשל יום הכפורים שהיו כלם קדושים דהכל צריך וה"ה דהוה מצי לתרוצי דאיירי במחתה של ד' קבין שמאותה לא נתפזר כלל.

ויתכן לומר דכלי אינו מצרף רק הראוי לו ומה שאין צריך לו בו ביום אין בכך כלום אם מפסידו ור"ת תירץ בענין אחר דלכך מכבדן לאמה דכלי שרת אין מקדשן אלא מדעת ולא מקדשי הנך גחלים וקשה דא"כ תיקשי מכאן למ"ד בפרק לולב וערבה כלי שרת מקדשן שלא לדעת. מיהו בפ"ק דמנחות דייק ר' יוחנן מברייתא זאת אומרת כלי שרת מקדשם שלא מדעת ושמא יסבור כההיא ברייתא ויש מפרשים מחתה דכסף אינה קדושה כי אם אותה מחתה שמערה בה ונתפזרו ממנה קב גחלים ומכבדן לאמה איירי במחתה של כסף וקשה לרבי אלחנן דהא מזבח מקדש את הדבר הראוי לו ולא ידענא מאי תיובתיה דהא מוריד גחלים מן המזבח לארץ פליגי בה ר' יוחנן וריש לקיש משמע דלא שייך בגחלים ראוי למזבח אבל אי קשיא הא קשיא דהא כתיב ולקח מלא המחתה גחלי אש משמע שהיתה כלי שרת ולא יתכן לומר דוקא דיום הכפורים קדושה דביום הכפורים כתיב וצל"ע: ועל השרץ בשבת כו'.

קשה לי שהרי בריש פרק משילין אמרינן ההוא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי א"ל רב אשי נקטיה בצוציתיה ואפקיה א"כ אמאי לא יהיה מותר להוציא השרץ לחוץ גם הכא אם נמצא בעזרה מפני הכבוד ומה צריך לכוף עליו פסכת ודוחק לומר כיון שאינו דר בעזרה הוי כחצר אחרת וצל"ע: ראש המעמיד היה מעמיד את הטמאים על שער המזרח.

בפרק כיצד צולין מייתי משנה זו ופריך הגמרא מ"ט אמר רב יוסף כדי לביישן רבא אמר מפני החשד מאי בינייהו איכא בינייהו מפנקי אי נמי דקא גדיל שישורא ותמהני על הרמב"ם ז"ל דשבק כל הני טעמי המפורשים בגמרא שהבאתי וכדה מלבו טעם אחר וז"ל היה מעמיד המצורעים שכבר טהרו מצרעתם בשער המזרח כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם ע"כ.

ועוד קשה לי מאן יימר לו דמיירי דוקא במצורעין שכבר טהרו מצרעתם הלא אפילו בטומאת קריין או בטומאת מגע שרץ או דבר אחר מיירי והרמב"ם ז"ל גופיה לא זכר כלל טעם זה בחבורו בפ"ז מהלכות תמידין אלא כתב הטעם מפני החשד כרבא וכתבו שם התוספות בשם ר"י ונראה דהאי שער המזרח היינו שער עזרת נשים ואע"ג דאמר בפ"ק דיבמות ובכמה דוכתי דטבול יום אינו נכנס במחנה לוייה לא בכל מחנה לוייה קאמר אלא מעזרת נשים ולפנים דהכי מוכח במסכת כלים דקתני התם עזרת נשים מקודשת שאין טבולי יום נכנסין לשם והארכתי בזה בחדושי בפרק קמא דהוריות עיין שם ובפרק בתרא דתעניות מפרש המעמדות מה הם וזה לפי שאי אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבנות הצבור הן קרבן של כל ישראל ואי אפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת קרבן לפיכך תקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל כשרים ויראי חטא ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות והם הנקראים אנשי מעמד וחלקו אותם כ"ד מעמדות כמנין משמרות כהונה ולויה ועל כל מעמד ומעמד

אחד מהם ממונה על כולם והוא הנקרא ראש המעמד: החלו עולים פרק ששי מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק כו'.

לכאורה נראה שמשנה זו סותרת המשנה דלעיל בסוף פרק אמר להם הממונה קמא מראש ועד סוף ושם כתבתי באורך ע"ש: שממנו היה מדליק את המנורה של בין הערבים. וא"ת דהכא משמע דנר מערבי דולק תמיד אפילו ביום וכן משמע לעיל בסוף פרק אמר להם הממונה קמא דתנן מצאו שכבו מדשנן ומדליקן כו' ומסתמא מדכתיב להעלות נר תמיד נפקא וכך שנינו בהדיא בספרי תמיד שיהיה נר מערבי דולק תדיר שממנו מדליק את המנורה בין הערבים ואלו בשילהי חגיגה אמרו שלחן כתיב ביה תמיד מנורה לא כתיב בה תמיד ופרש"י מנורה לא כתיב בה תמיד כלומר תמיד האמור במנורה לא תמיד יומם ולילה קאמר כמו תמיד האמור אצל שלחן אלא תמיד מלילה ללילה כתמיד האמור בעולת תמיד ובחביתי כ"ג אבל ביום לא היה דולק דמערב עד בקר כתיב תן לה מדת השמן שיש בה כדי לידלק מערב עד בקר ע"כ.

הרי בהדיא אמר דביום לא היה דולק כבר הקשו התוספות שם זאת הקושיא ועוד הקשו קושיא אחרת על משנתנו דהא שפיר קאמר רש"י דמערב עד בקר כתיב ושיערו חכמים מדתו לחצי לוג משמע דביום לא היה דולק ותירצו דבנר מערבי לא היה בה שמן טפי מבשאר נרות ואפ"ה ממילא מחמת הנס דולק כל היום ובשעה שלא היה הנס היו דולקים אותה בבקר כדי להדליק ממנה האחרות ע"כ.

ודבריהם צריך פירוש ור"ל דעל כרחך צריך אתה לומר דתמיד דנרות אכולהו נרות קאי ופירושו בכל לילה ולילה דומיא לעולת התמיד שפירושו בכל יום ויום שהרי שאר הנרות אינן דולקות אלא בלילה בלבד כדכתיב מערב עד בקר דאי אנר מערבי בלבד ופירושו להעלות נר תמיד הנר המערבי א"כ ע"כ צריך אתה לומר דיערוך אותו דבתריה נמי עליה קאי וקשיא רישא אסיפא כתיב להעלות נר תמיד וכתוב מערב עד בקר ועוד אי תמיד דנרות אנר מערבי בלבד קאי למה היו משימין בה שמן חצי לוג כמדת חברותיה בשלמא בשאר נרות דאינן דולקות אלא בלילה בלבד הוצרכו לשער השמן שיספיק בלילות הארוכים ושערו חצי לוג אלא הנר מערבי אם הוא דולק תמיד למה הוצרכו לשום בה חצי לוג בלבד ומה שאמרו שהנר מערבי ממנו היה מדליק ובה היה מסיים לא היה רק על פי הנס שהיה נוהג עד שמת שמעון הצדיק אבל משמת שמעון הצדיק ואילך היה כבה גם הוא כחבריו כדאמרינן ביומא בפרק אמר להם הממונה הטבת חמש נרות קודמת להטבת שתי נרות משמע שכלו היה מטיב שחרית ויליף לה התם מקראי והיינוכשלא היה הנס מתקיים והיה מוצאו שכבה וא"כ איך אפשר לומר שהכתוב שאמר להעלות נר תמיד הוא ע"פ הנס לא יסמוך הכתוב המצוה על הנס בשום מקום וכן פרש"י בהדיא בפרק במה מדליקין ומה שדרשו אותו לפני ה' ולא אחר לפני ה' דמשמע דס"ל דקרא דיערוך אותו לפני ה' אנר מערבי לחודיה קאי ולא על כל הנרות צריך לומר דלא אמרו זה אלא על דרך אסמכתא אבל פשטיה דקרא אכולהו נרות קמיירי.

ומה שאמרו שיהא נר מערבי דולק תמיד ואם מצאוהו שכבה מדליקין אותו מיד אינו אלא מדבריהם כדי שידליקו ממנה שאר הנרות וסמכו אותו אקרא דלהעלות נר תמיד על דרך אסמכתא בעלמא. והא דפרש"י בשלהי חגיגה שהבאתי אבל ביום לא היה דולק

ר"ל כל הנרות ונקט דולק לשון יחיד משום דקאי אקרא נר תמיד דקאי אכולהו נרות כדאמרן ואף שהוא לשון יחיד.

א"נ הא דפירש אבל ביום לא היה דולק ר"ל הנר מערבי לא היה דולק ביום מן התורה דמערב עד בקר כתיב כו' ומה שהיה דולק אפילו ביום אינו אלא מדבריהם אבל אי אפשר לומר שכוון רש"י לומר אבל ביום לא היה דולק הנר מערבי כלל דא"כ יש סתירה חזקה בדבריו מדידיה אדידיה שהרי רש"י גופיה פירש בהדיא בפרק במה מדליקין גבי שממנה היה מדליק ובה היה מסיים שאפילו ביום היה דולק הנר מערבי אלא על כרחך צריך אתה לומר כדפירשתי.

כן נראה לי: ומדליקו ממזבח העולה. נראה בעיני דאינו עיכוב שלא להדליקו אלא דוקא ממזבח העולה אלא מפני שלא היה במנורה נר דולק שכבר הטיב כולם והתורה אמרה אש תמיד תוקד על המזבח ודרשו רז"ל בפרק טרף בקלפי אש שנאמר בה תמיד דהיינו נר מערבי לא יהא אלא ממזבח העולה לכן אמר ומדליקו ממזבח העולה ולא אתא אלא למעוטי שלא ידליקו ממזבח הפנימי ולא מבית הכירים אבל בזמן שיש נר דולק במנורה ומצא המערבי כבה מדליקו מן הדולק וזה מוכרח דאל"כ קשה הא משנה שלמה היא לעיל בסוף פרק אמר להם הממונה קמא מצאן שכבו מדשנן ומדליקו מן הדולקין ואח"כ מדשנן את השאר אלמא כל היכא דאפשר מיניה וביה טפי עדיף כן פירש הראב"ד ז"ל בהשגותיו בפ"ג מהלכות תמידין ולא כמו שפירש הרמב"ם ז"ל דאתא אף למעט הדלקתו משאר נרות שבמנורה וצריך לדחוק לדעתו דאע"ג דקתני לעיל במשנה שהבאתי שכבו לשון רבים לאו דוקא דלא קאי אלא אאחת מינייהו דהיינו נר מזרחי אבל נר מערבי לעולם אינו מדליקו אלא דוקא ממזבח העולה.

וא"ת היכי דרשי האי קרא אש תמיד תוקד על המזבח לענין מנורה אש שנאמר בה תמיד דהיינו נר מערבי לא יהא נדלק אלא ממזבח העולה והא איצטריך ליה לענין מנין המערכות כדאיתא שם בפרק טרף בקלפי. וי"ל דאפילו לר"מ דאמר בכל יום ד' וביום הכפורים ה' האי קרא דאש תמיד תוקד קרא יתירא הוא ולא אתא אלא למדרש מיניה להדלקת נרות המנורה שתהא מן מזבח העולה דאי למנין המערכות החמש הא מקראי דלעיל מסיק להו על מוקדה אחת ואש המזבח תוקד בו תרתי ואש המזבח תוקד בו תלת האש על המזבח תוקד בו ד' והאש על המזבח תוקד בו ה' דדריש תלתא קראי דיקידה ותרי וו"י דואש המזבח והאש על המזבח ונשאר קרא דאש תמיד תוקד למדרש מיניה לענין מנורה: היה נוטל את הבזך מתוך הכף כו'.

בפרק הוציאו לו תניא כיצד הוא עושה אותו אווז את הבזך בראשי אצבעותיו וי"א בשיניו ומעלה בגודלו עד שמגעת לבין אצילי ידיו וחוזר ומחזירה לתוך חפניו וצוברת כדי שיהא עשנה שוהה לבא. וא"ת והיכי עביד הכי השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני ממ"ה הקב"ה עאכ"ו כדאמר שם בריש הפרק גבי מחתה היכי ליעביד נשקליה בשיניה ונחתיה למחתה השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן כו'.

כבר תירצו שם התוספות דהכא אינו אלא מושך הבזך אצלו והבזך אינו מונח באויר אלא על ידו הוא מונח ומושכו אצלו בשיניו כדי לחפון פעם אחרת אבל למשוך למחתה בשיניו ולאחותה מארעא לאו אורח ארעא: עד שהממונה אומר לו הקטר. נ"ל הטעם

כדתניא בתוספתא שאין אדם מבזבז לו גבי ואפילו ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא: בזמן שכ"ג פרק שביעי ע"ב בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות.

פי' הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה דהשתחויה זו לא תהא אלא בהיכל בלי ספק וכך הם דבריו בחבורו בפ"ה מהלכות כלי המקדש ואין ספק שכתב כן כדי שלא תטעה לומר שהיה נכנס בבית קדשי הקדשים כמו שעלה בדעת התוספות בפרק קומץ רבה גבי הא דתניא וטהורים שנכנסו לפני ממציתן להיכל כלו בארבעים וז"ל להיכל כלו בארבעים הקשה הררי"ט מלפנצו מהא דתנן בפ"ב דתמיד בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות שלשה או חזין כו' הגביה לו הפרוכת ונכנס והשתחוה ויצא נכנסו אחיו הכהנים והשתחוו ויצאו אלמא לבית קדש הקדשים שרי ותירץ ר"ת דהשתחוואה צורך עבודה היא עכ"ל ואני תמיה על ר"ת פה קדוש יאמר דבר זה שהרי משנה שלמה שנינו בפ"ק דכלים בית קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כ"ג ביום הכפורים בשעת העבודה ושנינו בתוספתא ארבעה פעמים נכנסו שם ביום הכפורים א' להקטיר קטורת ב' להזות מדם הפר ג' להזות מדם השעיר ד' להוציא הכף והמחתה מקדש הקדשים ואם נכנס חמשה פעמים חייב מיתה כו' ואלו לדעת ר"ת היה נכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים חמשה פעמים דלישנא בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות משמע שכל עצמו לא נכנס רק להשתחוות ולא משום עבודה אחרת ועוד דהא פרק זה לא איירי מיום הכפורים אלא מסדר התמיד וכדקתני בהדיא בסמוך זהו סדר התמיד כו' א"כ מאי ענין בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות ביום הכפורים לכאן ועוד קשה דלישנא נכנסו אחיו הכהנים השתחוו משמע באותו מקום עצמו שהיה נכנס הכ"ג והשתחוה היו נכנסים והשתחוו אחיו הכהנים ואם איתא בקדש הקדשים איך אפשר זה לכן פירש הרמב"ם ז"ל דהשתחויה זו לא תהא אלא בהיכל בלי ספק וכן נראה מדברי סמ"ג דהשתחויה זו היתה דוקא בהיכל שכתב וז"ל הנכנס להיכל חוץ לקדש הקדשים שלא לעבודה או להשתחוות וכהנים שלא עבדו בין גדול בין הדיוט לוקה ואינו חייב מיתה ומה ששנינו בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות בגמר עבודה מדבר עכ"ל.

על כן לא אוכל להאמין שעלה על דעת ר"ת דמיירי בקדש הקדשים כי רב גובריה ולא יטעה בדבר משנה ואולי שט"ס הוא מה שכתוב בתוספות אלמא לבית קדש הקדשים שרי וצריך להיות אלמא להיכל שרי וכן נותנת הסברא מדכתבו כן הדבור להיכל כלו בארבעים כו' אלמא דאיירי בהיכל ולא בבית קדש הקדשים כן נ"ל.

(הגה"ה.)

ומיהו תימה רבתי בעיני היאך אפשר לומר דהשתחוואה צורך עבודה היא שהרי בפרק ארבע מיתות גבי לפי שיצתה זביחה לדון בעבודות פנים פריך הגמרא מניין לרבות השתחוואה כו' משמע בהדיא דהשתחוואה לאו עבודה היא בפנים וכן פרש"י בהדיא וכן מוכח שם כל הסוגיא דגמרא ואי אפשר לומר נהי דהשתחוואה לאו עבודה ממש היא בפנים כמו זובח מקטר ומנסך דלא סגי בלאו הכי מ"מ צורך עבודה היא בפנים וכה"ג אמרינן ביומא ריש פרק בא לו כ"ג לענין קריאה דכ"ג ביום הכפורים וכן לענין אכילת קדשים דכהנים דא"כ איך פריך הגמרא שם אימא יצאת השתחוואה ללמד על הכלל כולו

ופרש"י ומתרבי מגפף ומנשק כו' והלא מגפף ומנשק לאו צורך עבודה בפנים כלל ועיקר וצ"ע היטב.

ע"כ הגה"ה): וכיון ששמע הממונה הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ה מהל' כלי המקדש הסגן במקום הממונה משמע שפירש הממונה זה היינו הסגן וקשה לי דהא אמרינן ביומא ריש פרק טרף בקלפי דהסגן לעולם הולך בימינו של כ"ג וכן כתב הרמב"ם גופיה בפ"ד מהלכות כלי המקדש וכן היה באמת כדאשכחן בסנהדרין בפרק כ"ג וביומא בדוכתי טובא וכן בפרק זה בסמוך וא"כ מאי שנא הכא שהלך כהן אחר בימינו ועוד א"כ ה"ל לומר בהדיא הסגן כדמזכירו בסמוך הרבה פעמים ועוד דהא בירושלמי דיומא פרק אמר להם הממונה חשיב חמשה דברים שהסגן היה משמש ולא החשיב להא בהדייהואלמא הממונה זה לאו סגן הוא וכה"ג ממש הקשו התוספות על רש"י בפ"ק דיומא גבי אמר להם הממונה צאו והביאו טלה כו' לכן נ"ל דזה הממונה היינו הממונה על הפרוכת והוא אלעזר כדתנן בשקלים והסגן היה אחד מאלו ג' כהנים שאוחזין בו והוא אוחז בו בימין: אחד באבנים טובות.

פי' שבאפוד מאחוריו כך כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות כלי המקדש: את קול רגליו של כ"ג שהוא יוצא כו'. אם אין מלת יוצא טעות סופר וצריך להיות נכנס צריך לפרש הא דקאמר אח"כ נכנס והשתחוה היינו הממונה אי נמי קאי על כ"ג ור"ל יוצא מחדרו כדי ליכנס להיכל דוק ותשכח: הגביה לו את הפרוכת.

לכאורה נראה דאיירי דוקא במקדש שני דאלו במקדש ראשון מי הואי פרוכת ויש לדחות לעולם במקדש ראשון נמי ומאי פרוכת פרוכת דבבי וכה"ג משני הגמ' ביומא פרק הוציאו לו גבי מגלין להן הפרוכת ומראין להן הכרובים כו' דא"ר זירא אמר רב י"ג פרוכות היו במקדש ז' כנגד ז' שערים שתיים אחת לפתחו של היכל ואחת לפתחו של אולם שתיים בדביר ושתיים כנגדן בעליה: וברכו את העם ברכה אחת.

נראה בעיני היינו דאמרינן בתפלת י"ח ברכנו בברכה המשולשת בתורה כלומר באמת ברכה אחת היא כדתנן כאן כאלו היה הכל פסוק אחד רק שהיא משולשת בתורה דהיינו יברכך. יאר.

ישא: ובמקדש ברכה אחת כו'. בסוטה פרק אלו נאמרינן איתא נמי משנה זו ומפרש בגמרא וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש וכתבו התוס' וא"ת והלא היו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כשהיו שומעין שם הקדוש כדתנן בפרק אמר להם הממונה ובפרק טרף בקלפי וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהרי בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כשהיו שומעין את השם מפי כ"ג כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שהיה מתעלם מהן פי' הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשכמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלים אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשתכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם א"כ קא חזינן שהיו מפסיקין בענייתם בשכמל"ו וי"ל שמא היו עונין בשכמל"ו תיכף ומיד כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתנין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשיב להו כמו ברכה אחת: ובמדינה בכנויו.

כל המפרשים שראיתי פירשו בכנויו היינו כמו שאנו קוראין באל"ף דל"ת מלבד רבינו הלל פירש בספר בכנויו כגון אל אלהים צבאות ואין זה אמת דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן ד' אותיות: והושיט לו הראשון. פירוש מאותן י"ב כהנים העוסקין בתמיד והא דסמך הכ"ג על האברים אע"ג שכל הסמיכות דוקא על בעלי חיים הם מפרש אביי בס"פ שתי מדות הטעם משום יקרא דכ"ג ופרש"י משום יקרא דכ"ג שיהא נראה כמו שהקריב הוא את כלן: מקרן דרומית מזרחית צפונית מערבית כו'.

חסרון הניכר יש כאן וצריך להגיה מקרן דרומית מזרחית צפונית צפונית מערבית כו' וכך הוא בזבחים פרק קדשי קדשים ונתבאר שם דדוקא הכ"ג הקיף דרך ימין אבל הכהן הדיוט הקיף דרך שמאל ובקרן מערבית דרומית דוקא נתנו לו יין לנסך לפי דשם היה מקום הניסוך כדתנן במדות ובקרן מערבית דרומית היו ב' נקבים כשני חוטמין דקין ובאותו קרן למטה ברצפה מקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה שבו יורדין לשיתין: ושתי חצוצרות בידם.

לכאורה היה נראה לי דמקרניים עשויות אלו שתי חצוצרות מדתנן בסוף מסכת קנין זהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה כיצד שתי קרניו לשתי חצוצרות כו' וכן משמע בע"א פרק כל הצלמים דבעי רמי בר חמא המשתחוו לבהמה קרניה מהו לחצוצרות אך קשה דהא תניא בתוספתא פ"ק דחולין ומייתי לה בגמרא בפרק הקומץ רבה חצוצרות היתה באה מן העשת של כסף עשאה של שאר מיני מתכת פסולה כו' א"כ כ"ש של קרן פסולה והתוספות מביאין הך משנה דהכא התם ובזבחים בפרק חטאת העוף בלשון זה ושתי חצוצרות של כסף בידם וכתבו דלכן אי אפשר לתרץ דההיא דבהקומץ רבה בחצוצרות של משה דוקא קאמר שלא היו כשרות לדורות כדאמרינן התם ומיהו מההוא דקנין לא קשה כולי האי לפי שאפשר לפרש חצוצרות דהתם היינו שופר של ראש השנה כדאמרינן בסוף פרק במה מדליקין ובפרק לולב הגזול דאשתני שמיהו חצוצרתא שיפורה חצוצרתא ובסוף במה מדליקין איכא ברייתא שקוראה לחצוצרות שופר אבל לספרים דגורסין הכא ושתי חצוצרות של כסף כדמשמע מדברי התוספות שהבאתי וכן ההיא דפרק כל הצלמים ליכא לשנויי הכי דאיירי בשופר דהא הכא והתם לענין קרבן איירי ועל הקרבן לא היו תוקעין בשופר אלא דוקא בחצוצרות כדכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וגו' ותירצו בשם ר"ת דשני עניני חצוצרות היו של כהנים בשל כסף ושל לויים בשל קרני בהמה ולפי זה הא דתנן בפרק החליל ועמדו שני הכהנים בשער העליון ושתי חצוצרות בידיהן היינו נמי של כסף.

כן נראה לי: ושתי חצוצרות בידם כו'. לא חש התנא למיתני כנורות וחלילין לפי שלא היו בכהנים אלא בלויים אבל קצת קשה למה קתני והקיש בן ארזא בצלצל ושמא י"ל דחדא מנייהו נקט: הגיעו לפרק תקעו וכו'.

מכאן קשה לפרש"י בפרק החליל גבי מאי שייר דהאי שייר ערב הפסח ופרש"י שייר ערב הפסח שיש בשחיטת הפסח עשרים ושבע תקיעות שהפסח נשחט בשלשה כתות כת אחר כת כדתנן בתמיד נשחט וכל כת קוראה את ההלל שלש פעמים שהיו פסחיהן מרובין והיו טעונין הלל בשחיטתן ולא מפסיקים לשחוט פסחיהן כל כת וכת עד

שיקראוהו ג' פעמים ואע"ג דתנן ואעפ"י שלא שלשו מימיהם לא גמרו פעם שלישית מיהו אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית ואין חסר מן התקיעות כלום שבתחלת קריאה תוקעין ובכל קריאה שלש תקיעות עכ"ל.

שהרי כאן תנן הגיעו לפרק תקעו כו' על כל פרק תקיעה אלמא שלא היו תוקעין בתחלת קריאה כי אם הגיעו לפרק א"כ בודאי גם גבי שיר של פסח לא היו תוקעין בתחלת קריאת הלל כי אם הגיעו לפרק ועוד הקשו התוספות על פרש"י שגם אין הלשון משמע כן דתנן התם קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אע"פ שלא שלשו מימיהן משמע שאפילו כת ראשונה לא התחילה פעם שלישית מעולם לכן פירשו התוספות שהיו תוקעין בתחלת ההלל שלש תקיעות כדתנן בפרק תמיד נשחט ננעלו דלתות העזרה תקעו והריעו ותקעו וכן לכל פרק ופרק שבהלל דשני פרקים יש בהלל מדרבי יהודה דאמר מימיה של כת שלישית לא הגיע לומר אהבתי משמע דאהבתי הוא תחלת הפרק והודו נמי תחלת הפרק כדאמרינן בפרק לולב הגזול מכאן שמצוה לענות בראשי פרקים נמצא להלל אחד תשע תקיעות וכן לכל כת וכת ואין לך כת שלא היתה גומרת הלל אחד לרבנן נמצא לשלש כתות שלשה הללות ובהן כ"ד תקיעות אפילו כשלא היו שונות את ההלל כלל וכשהיו שונות נפישו תקיעות טובא אלא הני דפסיקי ליה קאמר דשייר והא דתנן אין מוסיפין על מ"ח תקיעות הוה מצי לאקשוויי זימנין דמוסיפין כגון היכא דשונות את ההלל אבל בלאו הכי פרכינן עלה מערב פסח שחל להיות בשבת דנפישו לרבי יהודה ולרבנן ומשני כיון דליתיה בכל השנה לא קא חשיב.

וגם מה שפרש"י שהכת קוראה את ההלל כתבו עליו התוספות התם דליתא שלא היתה הכת קוראה אלא הלויים קוראים כדתניא בתוספתא דפסחים הלויים היו עומדים על דוכן ואומרים את ההלל בשיר אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואע"פ שלא שלשו מימיהם אמר רבי יהודה מימיה של כת שלישית לא הגיע לומר אהבתי כלומר לא הגיעו הלויים לומר אהבתי בשחיטת פסחיהן וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות קרבן פסח שלא היתה הכת קוראה אלא הלויים קוראים את ההלל ואין בידינו להכריע כי ישפנים לכאן ולכאן עד שיבא מורה צדק: זהו סדר התמיד כו'.

כל ימי תמהתי למה לא המתין התנא מלומר זהו סדר התמיד כו' עד אחר סיום המסכתא הואיל שהשיר שהיו הלויים אומרים במקדש כו' דקא מפרש ואזיל הוא נמי מענין עבודת התמיד כדתנן לעיל ודברו הלויים בשיר כו' דהיינו השיר שהיו הלויים אומרים במקדש כו' כשהיו מנסכין את נסכי התמיד כדאיתא בהדיא בפרק בתרא דר"ה ובפרק אין נערכין ועתה שלמדתי מסכת סנהדרין מצאתי בפ' ד' מיתות אמר רב פפא אף סדר יומא דוקא קתני דתנן כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סדר תמיד דקתני עלה זהו סדר התמיד ואידך ההוא למצוה בעלמא כו'.

והיה נראה לכאורה בעיני כיון שכבר הזכיר לענין סדר קדימה ודברו הלויים בשיר שוב לא רצה להמתין מלומר וזהו סדר התמיד כו' עד אחר סיום המסכתא לפי שסדר המזמורים אין מעכב ואי אפיך לית לן בה ואפילו משום מצוה בעלמא לית בהו לענין סדר קדימה הלכך דקדק התנא לומר דוקא כאן זהו סדר התמיד כו' ולא רצה לומר כן

אחר סיום המסכתא דא"כ הוה משמע דסדר המזמורים מעכב אי נמי משום מצוה יש בסדר המזמורים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.

אבל אי אפשר לומר כן שהרי בפרק אין נערכין פריך רבא ואי תימא רב אשי ותסברא שירה דיומיה לה' הארץ ומלואה וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם בשירה דארבעה בשבת הוא ש"מ בהדיא דסדר המזמורים מעכב א"נ לכל הפחות משום מצות יש בסדר המזמורים וכן משמע בהדיא בפרק בתרא דר"ה גבי שאני התם דשירה דיומיה הוא והכי נמי מסתברא כיון שמצינו שם לחכמים הראשונים רב יהודה משום רבי עקיבא ורבי נחמיה שנתנו טעם למה ייחדו אלו המזמורים לאלו הימים ולכן עכשיו הנני יוסיף להפליא הפלא ופלא כיון שמוכח בהדיא מכל אלה מקומות שהבאתי סדר המזמורים מעכב אי נמי משום מצוה יש בסדר המזמורים לענין קדימה דומיא לשאר כל מעשה תמיד האמורים על הסדר א"כ ה"ל לומר זהו סדר התמיד אחר סיום המסכתא ללמדנו דסדר המזמורים מעכב א"נ משום מצוה יש בסדר המזמורים לענין קדימה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דומיא לשאר כל מעשה תמיד האמורים על הסדר וצריך נגר ובר נגר דיפרקיניה: השיר שהיו הלויים אומרים.

פירוש בין בתמיד של שחר בין בתמיד של בין הערבים ואע"ג דפשוט הוא הוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי רבים מן המעיינים נשתבשו וטעו לומר שהשיר לא היה מצותו בתמיד של בין הערבים ותולין עצמן באילן גדול רב עמרם שכתב הטור א"ח בשמו בסימן קל"ג ובסימן רל"ז שהשיר לא היה מצותו בערב אלא בבקר וחשבו דמה שכתב שהשיר לא היה מצותו בערב היינו בתמיד של בין הערבים וזה דבר שאפילו בר בי רב דחד יומא לא יטעה בו שהרי משנה שלמה שנינו בפ' בתרא דר"ה פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר כו' והיינו בשיר של תמיד של בין הערבים כדמפרש שם הגמרא בהדיא ש"מ שהיה מצותן של השירים גם בתמיד של בין הערבים כמו בתמיד של שחר והא ודאי דלרבי מאיר דאמר בפרק אין נערכין השיר מעכב את הקרבן היינו אפילו בתמיד של בין הערבים כמו בתמיד של שחר משום דאין חילוק ביניהם בענין השיר וכן פירש בהדיא הרמב"ם ז"ל שם במשנה נתקלקלו הלויים בשיר ענינו שלא אמרו שירה כלל שלא ידעו כו' עד כי על כל פנים צריך שירה על כל קרבן ע"כ וכן לחכמים דפליגי על ר"מ בפרק אין נערכין ואמרו השיר אינו מעכב את הקרבן היינו אפילו בתמיד של שחר כמו בתמיד של בין הערבים משום דאין חילוק ביניהם בענין השיר כדאמרן ומה שהקריבו הקרבן בלא שיר כלל כדמפרש שם הגמרא נתקלקלו הלויים בשיר היינו שלא אמרו שירה כל עיקר צריך לומר דהך משנה נתקלקלו הלויים בשיר כו' אתיא כחכמים דס"ל שהשיר אינו מעכב הקרבן דאלו לר"מ לא היו יכולין להקריב הקרבן כיון שלא אמרו שירה כל עיקר ואי אפשר לומר דאה"נ שלא הקריבו הקרבן דא"כ למה הזכיר נתקלקלו הלויים בשיר בלבד ולא הזכיר עדיפא מינה שלא הקריבו הקרבן אי נמי אפשר לומר דהך משנה נתקלקלו הלויים בשיר כו' אתיא כרבי מאיר והכי מסתבר משום דסתם מתניתין ר"מ ומה שהקריבו הקרבן בלא שיר כלל יש לומר שהקריבו בלא ניסוך דהניסוך אין מעכב הקרבן כדאיתא בהקומץ זוטא דמביא אדם זבחו היום ונסכו מכאן ועד עשרה ימים והא דאמר ר"מ השיר מעכב את הקרבן היינו ניסוך שאם אין שירה אין ניסוך דהא בהא תליא כדאמרינן בערכין ובברכות מניין

שאינן אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן וכו' אבל הקרבן עצמו אינו מעכב וכן פירשו בהדיא התוספות שם בפרק אין נערכין ולכל האופנים הדבר מבואר דמצוה מיהא איכא בשיר בתמיד של בין הערבים כמו בתמיד של שחר אפילו לחכמים אע"ג דאינו מעכב ולר"מ מעכב דאל"כ איך אמר ונתקלקלו הלויים בשיר מאי קלקול הוה ועוד מדלא קחשיב בפ"ב דיומא השירים בהדי אינך דברים דקחשיב התם שלא היו עושין בתמיד של בין הערבים כמו שהיו עושין בתמיד של שחר דהיינו הרמת הדשן ממזבח החיצון וסדור המערכות והפייסות אלמא שהיו מצותן של השירים גם בתמיד של בין הערבים.

לכן אומר אני שהטור לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב באמרו שהשיר לא היה מצותו בערב היינו בתמיד של בין הערבים משום דלא ניתן ליחשד דאשתמיטתיה המשנה דפרק בתרא דר"ה והגמרא דיומא שהבאתי ובפרט שלא מפי עצמו אמר כן אלא בשם רב עמרם גאון ובלאו הכי אי אפשר לעלות על לב דבר זה שהוא סתור מאליו דהא עת הקרבת תמיד של בין הערבים הוא עת המנחה כדתנן בפסחים ריש פרק תמיד נשחט והטור מיירי אחר גמר תפלת ערבית שהוא עת המנחה כדתנן בפסחים ריש פרק תמיד נשחט מצותו בערב ר"ל בלילה שהוא עת תפלת ערבית והשתא שפיר אמר שהשיר לא היה מצותו בערב כי זה גמרא ערוכה הוא בפרק אין נערכין א"ר אלעזר מה כפרה ביום אף שירה ביום ויליף ליה מקרא ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל ולכפר על בני ישראל ואע"ג שכתב שם בית יוסף בשם אורחות חיים ז"ל במנחה לא ראיתי מי שאומר השירים והטעם לפי שלא היה מצותן אלא בבקר עכ"ל.

נראה לי דמלת במנחה ט"ס הוא וצריך להיות בערבית כדכתב הטור. ואין להקשות על הטור שכתב שמצות הקטורת היה גם בערב דהיינו בלילה דהא גמרא ערוכה אמר בתמורה פרק שני וכן בפרק הקומץ רבה דקטורת אינו קרב אלא דוקא ביום ולא בלילה ד"ל כיון דהקטורת מתעכל והולך כל הלילה באברי עולה כדאמר שם בגמרא הלכך שפיר שייך לומר שמצותו גם בערב והשתא דמיא אמירת פטום הקטורת אחר גמר תפלת ערבית לתפלת ערבית עצמה שהיא ג"כ כנגד אברים ופדרים של תמיד של בין הערבים שלא נתעכלו ביום שקרבין והולכין כל הלילה כן נ"ל: מזמור שיר לעתיד לבוא כו' לא שהלויים היו אומרים מזמור שיר לעתיד לבוא כו' אלא התנא מפרש טעם למה היו אומרים בשבת מזמור שיר ליום השבת ואמר על שם יום שכולו שבת שיהיה לעתיד לבוא.

ויש ספרים דגרסי בהדיא מזמור שיר ליום השבת כלומר מזמור שיר לעתיד לבא כו' וקשה לי למה פירש התנא טעם דוקא על המזמור שהיו אומרים בשבת ושבק אינך טעמים המפורשים בפרק בתרא דר"ה לכל שאר המזמורים שהיו אומרים בימות החול. ונ"ל דאתא לאפוקי מדרבי נחמיה דאמר שם שאין הטעם מה שהיו אומרים בשבת מזמור שיר ליום השבת כדאמר שם רבי יהודה משום ר"ע על שם יום שכולו שבת שיהיה לעתיד לבא מפני שאין לחלק בין הפרקים הללו פירוש שכל ששת ימים נאמרים הפרקים הללו על שם שעבר מה שנעשה בכל יום ויום בששת ימי בראשית ואיך יאמרו שיר של שבת על שם להבא בתמיה אלא אף ביום שבת על שם מעשיו הוכנה השיר וכן פירושו

מזמור שיר ליום השבת על שם ששבת שנאמר כי בו שבת ומסיק שם הגמרא וקמיפלגי בדרב קטינא דאמר רב קטינא שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב כו' והאי תנא ס"ל כרבי יהודא שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב כו'.

כן נ"ל: ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. בספרים המדוייקים לא גרסינן מנוחה לחיי העולמים אלא ליום שכולו שבת ותו לאוכן אשכחן בפרק בתרא דר"ה בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת ותו לא וכן בפרק בתרא דסנהדרין מייתי דרשה זו מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת ולא סיים מנוחה לחיי העולמים.

לכן נ"ל שלשון זה מנוחה לחיי העולמים אינו מעיקר המשנה אלא תוספת אחרונים הוא שהוסיפו לשון זה בגליון מבחוץ ולפיכך נמצאו נוסחאות מתחלפות בזה דבמקצת נוסחאות כתוב מנוחה לחיי עולמים מלת לחי ביו"ד אחת ובמקצת נוסחאות כתוב שהוא מנוחה לחיי עולמים ובמקצת נוסחאות כתוב מנוחה וחיי עולם הבא.

ואני אומר שכל המוסיף גורע וסיום המסכתא היא ליום שכולו שבת ותו לא. ואל מלך יושב על כסא רחמים יזכנו לחיי עולמים ואז נדע דברי מי קיימים: סליקא לה מסכת תמיד